

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

**POPÜLER DİNDARLIK DÜZEYİNİN
DİN SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ
(BATTALGAZİ ÖRNEĞİ)**

Hazırlayan

Ercan SOYAK

Danışman

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

Yüksek Lisans Tezi

Malatya, 2013

**POPÜLER DİNDARLIK DÜZEYİNİN
DİN SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ
(BATTALGAZİ ÖRNEĞİ)**

Hazırlayan
Ercan SOYAK

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

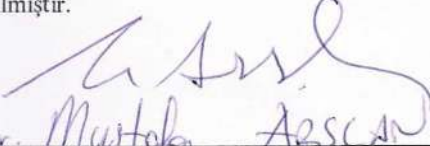
Danışman
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

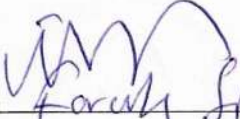
Yüksek Lisans Tezi

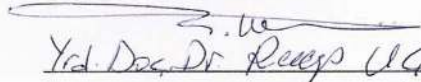
Malatya, 2013

KABUL VE ONAY

Ercan SOYAK tarafından hazırlanan ‘‘Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği)’’ başlıklı bu çalışma, 12/07/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa Afsar
(Başkan)

Prof. Dr. A. Faruk Sınanoğlu
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Recep Uçar
(İkinci Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **POPÜLER DİNDARLIK DÜZEYİNİN DİN SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ (BATTALGAZİ ÖRNEĞİ)** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Ercan SOYAK

ÖN SÖZ

Din, tarihin her döneminde var olmuş, günümüzde de varlığını devam ettirmiş; gelecekte de var olmaya devam edecektir. Yapılan araştırmalar tarihte hiçbir toplumun dinsiz olmadığını, bütün toplumlarda dinin var olduğunu, kimi toplumlarda çok etkili, kimilerinde ise vasat bir rol oynadığını bildirmektedir.

Bütün dinlerin hem teorik hem de pratik yönünün bulunduğu, pratik ile teorik yönün her zaman bire bir örtüşmediği bir gerçeklik olarak ortada durmaktadır. Aynı dinin kültürden kültüre, bölgeden bölgeye hatta bir ilin ilçesinden diğer ilçesine uygulamada farklılıklarının olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda dinlerin teorik yönü olan kitabi dindarlık ile büyüsel, mistik ve mitolojik yönlere ağırlık veren popüler dindarlık arasında bir ayrım bulunduğu söylenebilir.

Bu çalışmada da Malatya ili Battalgazi ilçesindeki popüler dindarlık düzeyi din sosyolojisi bağlamında incelenmiştir. Araştırma, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi, problemi, hipotezleri ve sınırları belirlenmiştir.

Birinci bölümde, araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan popüler dindarlık, popüler dindarlık, sosyal farklılaşma ve tabakalaşma ile hayatın önemli anları açıklanmıştır.

İkinci bölümde, araştırma alanı olan Battalgazi ilçesinin tarihi, coğrafi konumu ve sosyo ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde, araştırmada kullanılan bilgi toplama araçları, popüler dindarlık ölçeği, ölçeğin geçerliliği, güvenilirliği, kişisel bilgi anketi ve istatistiksel işlemler hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde bulgular ve yorumlar, örneklem grubunun genel özellikleri ele alınmıştır. Sonuç kısmında ise elde edilen veriler topluca değerlendirilmeye

tabi tutulmuştur. Ayrıca yöntem ve uygulamaların daha iyi anlaşılması için araştırmanın her bölümünde konu ile ilgili bazı ön bilgiler verilmiştir.

Bu çalışmada, konu seçiminden tezin tamamlanmasına kadarki her aşamada bana büyük destek olan değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Mustafa ARSLAN'a, manevi desteğini hiç eksik etmeyen ebeveynime, çalışmamda bana sabır gösteren eşime ve biricik kızıma, kardeşlerime teşekkürü bir borç bilirim.

Ercan SOYAK
Malatya 2013

ÖZET

SOYAK, Ercan. Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2013.

Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi’ni (Battalgazi Örneği) konu alan bu çalışma, anket, katılımlı gözlem ve mülakat yöntemleriyle elde edilen veriler ışığında, anlama, yorumlama ve karşılaştırma ilkelerine bağlı kalınarak şekillendirilmiştir. Toplam dört bölümden oluşan bu çalışmada, giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi, problem, hipotezler ve sınırları belirtilmiş, ilk bölümde kavramsal çerçevede yer alan kavramlar açıklanmış, ikinci bölümde araştırma alanı hakkında bilgi verilmiş, üçüncü bölümde araştırmanın metodolojisi açıklanmış dördüncü bölümde ise bulgular, yorumlar ve örneklem grubunun genel özellikleri belirtilmiştir. Sonuç olarak ise araştırma alanı olan Battalgazi ilçesinde popüler dindarlık düzeyinin yüksek olduğu ve popüler dindarlık ile bağımsız değişkenler arasında ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Battalgazi, Din, Dindarlık, Popüler Dindarlık, Tabakalaşma.

ABSTRACT

SOYAK, Ercan. Examining on Popular Religiousness Degree in terms of Religion Sociology (Battalgazi Sample), Post Graduate Thesis, Malatya, 2013.

This study examining on Popular Religiousness Degree in terms of Religion Sociology (Battalgazi Sample) shaped depend on understanding, interpreting and comparing principles by using the datas from survey, participant observation and oral interview methods. This study consists of four parts: subject, aim, importance, problem, hypothesis and boundaries of the study stated in opening chapter, conceptual framework's concepts clarified in the first chapter, information about research area stated in the second chapter, research methodology explained in the third chapter and findings, comments and general features of sample indicated in the fourth chapter. In conclusion, it was determined that popular religiousness degree is high in Battalgazi and there is a relationship between popular religiousness and independent variables.

Key Words

Battalgazi, Religion, Religiousness, Popular Religiousness, Stratification.

Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği)

Ercan SOYAK

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLOLAR ve ŞEKİL ÇİZELGESİ	x
KISALTMALAR	xiv

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI ve ÖNEMİ	1
2. PROBLEM.....	2
3. HİPOTEZLER.....	3
4. SINIRLILIKLARI	4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1. Popüler Dindarlık	5
1.2. Popüler Dindarlık, Sosyal Farklılaşma ve Tabakalaşma	10
1.3. Hayatın Önemli Anları ve Popüler Dindarlık	15

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMA ALANI.....	20
2.1. Araştırma Alanının Tarihi Geçmişi	21
2.2. Araştırma Alanın Coğrafi Konumu	22
2.3. Araştırma Alanın Sosyo-Ekonomik Yapısı	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METODOLOJİ.....	25
3.1. Bilgi Toplama Araçları	25
3.2. Popüler Dindarlık Ölçeği	27
3.2.1. Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geçerliliği	28
3.2.1.1. Varyans Analizi.....	29
3.2.1.2. Tutum Maddelerinin Faktör Analizi.....	30
3.2.2. Popüler Dindarlık Ölçeğinin Güvenilirliği.....	31
3.3. Kişisel Bilgi Anketi	31
3.4. İstatistiksel İşlemler	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR	33
4.1. Örneklem Gurubunun Genel Özellikleri.....	33
4.2. Bağımsız Değişkenlere Göre Battalgazi Halkının Popüler Dindarlık Boyutları	38
4.2.1. Battalgazi Halkının Popüler Dindarlık Tutumlarının Genel Dağılımı ..	39
4.2.2. Cinsiyet ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi.....	40
4.2.3. Yaş ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi.....	41
4.2.4. Eğitim ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi	43
4.2.5. Medeni Durum ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi	44
4.2.6. Meslek ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi	45

4.2.7. Aile Tipi ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi.....	47
4.2.8. Sosyal Tabaka ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi	48
4.3. Battalgazi Halkının Hayatın Geçiş Dönemlerindeki Popüler Dini İnanış ve Uygulamaları.....	49
4.3.1. Doğum Öncesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	50
4.3.2. Kısırlığın Giderilmesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	51
4.3.3. Hamilelik Dönemi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	53
4.3.4. Doğum ve Doğum Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	54
4.3.4.1. Göbek Kesme	55
4.3.4.2. Ad Koyma	57
4.3.4.3. Nazar Değmesi	57
4.3.4.4. Lohusalık ve Albasması.....	60
4.3.5. Evlilik ile İlgili İnanış ve Uygulamalar.....	62
4.3.5.1. Evlilik Yaşı	62
4.3.5.2. Kız İsteme	63
4.3.5.3. Düğün	64
4.3.5.4. Nikâh	65
4.3.6. Ölümle ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	66
4.3.6.1. Ölüm Öncesi ve Ölüm Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar ..	67
4.4. Türbe Ziyareti ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	73
4.5. Önemli Gün ve Geceler İlgili İnanış ve Uygulamalar	78
4.6. Sağlık ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	81
4.7. Batıl İnançlar ve Uygulamaları	84
4.8. Battalgazi Halkının Dini Davranışları	91
4.9. Battalgazi Halkının Dindarlık Algısı	93
SONUÇ	94
EKLER.....	98
EK-1 Popüler Dindarlık Ölçeği.....	98
EK-2 Mülakat Yapılan Kişilerin Listesi	99
EK-3 Mülakat Soruları.....	101

EK-4 Anket Formu Örneği	102
EK-5 Resimler	112
KAYNAKÇA.....	119

TABLOLAR ve ŞEKİL ÇİZELGESİ

Tablo 1:	2011 Yılı Nüfus Sayımına Göre Battalgazi İlçesi Merkezinin Toplam Nüfusu.....	20
Tablo 2:	Popüler Dindarlık Ölçeği Faktör Analizi	30
Tablo 3:	Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı	33
Tablo 4:	Örneklem Grubunun Yaşa Göre Dağılımı	34
Tablo 5:	Örneklem Grubunun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	35
Tablo 6:	Örneklem Grubunun Medeni Duruma Göre Dağılımı.....	35
Tablo 7:	Örneklem Grubunun Meslek Durumuna Göre Dağılımı	36
Tablo 8:	Örneklem Grubunun Aile Tipine Göre Dağılımı	36
Tablo 9:	Örneklem Grubunun Sosyal Tabakaya Göre Dağılımı.....	37
Tablo 10:	Örneklem Grubunun İlçede İkamet Etme Süresine Göre Dağılımı.....	37
Tablo 11:	Örneklem Grubunun İlçeye Gelmeden Önceki İkamet Yerlerine Göre Dağılımı	38
Tablo 12:	Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Puanlarının İstatistiksel Analizi	39
Tablo 13:	Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Cinsiyete Göre İstatistiksel Analizi	40
Tablo 14:	Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Yaşlarına Göre İstatistiksel Analizi	41
Tablo 15:	Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Eğitim Durumuna Göre İstatistiksel Analizi	43
Tablo 16:	Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Medeni Durumuna Göre İstatistiksel Analizi.....	44
Tablo 17:	Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Mesleğine Göre İstatistiksel Analizi	46
Tablo 18:	Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Evinde Birlikte Yaşadığı Bireylere Göre İstatistiksel Analizi.....	47

Tablo 19: Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Sosyal Tabaka Düzeylerine Göre İstatistiksel Analizi.....	48
Tablo 20: Örneklem Grubunun “Çocuğu Olmayanların Türbelere Giderse Çocuğu Olur” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	53
Tablo 21: Örneklem Grubunun “Çocuğun Göbek Bağı Cami Avlusuna Gömülürse Çocuk Dine Bağlı Olur” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	55
Tablo 22: Örneklem Grubunun “Çocuk Doğar Doğmaz Tuz ile Yıkanırsa Kokmaz” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	56
Tablo 23: Örneklem Grubunun “Yeni Doğan Bebeğin Kulağına Kömür Karası Sürülürse Nazar Değmez” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	58
Tablo 24: Örneklem Grubunun “Nazar Değen Kişiyeye Kurşun Dökülerek veya Tuz Çevrilerek Nazar Yok Edilebilir” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı .	59
Tablo 25: Örneklem Grubundaki Birine Kem Gözlü Bir Kimsenin Bakması İle Oluşan Kaygı Derecesinin Dağılımı.....	59
Tablo 26: Örneklem Grubunun “Gelin Eve Girerken Kur'an-ı Kerim'in Altında Geçirilirse Doğacak Çocuklar Dindar Olur” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	64
Tablo 27: Örneklem Gurubunun “Mezarlığa Zemzem Suyu Dökülürse Ölünün Azabı Hafifler” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	69
Tablo 28: Örneklem Gurubunun “Ölünün Devri, Iskati (Altı-Üstü) Mutlaka Yapılmalıdır” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	70
Tablo 29: Örneklem Gurubunun “Ölülerin Hayrı İçin Çarşamba ve Cuma Günleri Hayır Yapmak Lazımdır” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	70
Tablo 30: Örneklem Gurubunun “Ölünün Canı İçin Yemek Yedirmek Güzel Bir Adettir” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	71
Tablo 31: Örneklem Gurubunun “Ölünün Ruhunun Huzurlu Olması İçin Ruhuna Hatim veya Mevlit Okutmak Gereklidir” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	72
Tablo 32: Örneklem Gurubunun “Ölünün Ardından Kurban Kesilirse Ruhu Huzurlu Olur” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	73
Tablo 33: Örneklem Grubunun Türbe Ziyaretine Göre Dağılımı	74

Tablo 34: Örneklem Gurubunun “Evliya, Şeyh, Ermiş Gibi Sıfatlarla Anılan İnsanlara İyi Gözle Bakmam” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	75
Tablo 35: Örneklem Grubunun Türbe Ziyareti Hangi Amaçla Yaptığına Göre Dağılımı	76
Tablo 36: Örneklem Gurubunun “Bir Evliyanın Türbesinde Olmak Bende Manevi Bir Huzur Hissi Uyandırır” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	77
Tablo 37: Örneklem Gurubunun “Hasan Basri Türbesine Götürülen Kişiler Psikolojik Olarak Düzeliyorlar” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	77
Tablo 38: Örneklem Gurubunun “Kandil Gecelerini Diğer Günlerden Biraz Farklı Olarak Dini Ağırlıklı Geçiririm” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı ..	78
Tablo 39: Örneklem Gurubunun “Muharrem Ayında Aşure Pişirilmelidir” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	79
Tablo 40: Örneklem Gurubunun “Hızır Uğrayan Eve Bereket Yağar” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	80
Tablo 41: Örneklem Gurubunun “Vücudunda Alerji ve Hastalık Olanlar Dabaz Pınarı’ndaki Su ile Yıkırırsa Vücudu Şifa Bulur” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	81
Tablo 42: Örneklem Gurubunun “Dışarıya Sıcak Su Dökmek İyi Değildir” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	82
Tablo 43: Örneklem Gurubunun “Kur’an Okunmuş Suyun Şifa Olacağına İnanıyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	82
Tablo 44: Örneklem Gurubuna Göre “Zemzem Suyunun Şifa Verdiğine İnanıyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	83
Tablo 45: Örneklem Grubunun Uğursuz, Kötü Rüya Görmesinin Kaygı Derecesine Göre Dağılımı.....	85
Tablo 46: Örneklem Grubunun Evinin Damında Baykuş Ötmesinin Meydana Getirdiği Kaygı Derecesinin Dağılımı	87
Tablo 47: Giyinik Halde İken Elbisenin Herhangi Bir Yerini (düğme, sökük vb.) Dikmeye Yönelik Örneklem Grubunun Kaygı Derecesinin Dağılımı	88
Tablo 48: Besmelesiz Yere (küle, çöpe) Basma veya Küçük Abdesti (idrarını) Yapmaya Yönelik Örneklem Grubunun Kaygı Derecesinin Dağılımı....	88

Tablo 49: Soğan Sarımsak Kabuğuna Basma veya Onları Yakmaya Yönelik Örneklem Grubunun Kaygı Derecesinin Dağılımı.....	89
Tablo 50: Mezarlıkta Mezar Taşlarını Parmakla Gösterme, Yazılarını Okumaya Yönelik Örneklem Grubunun Kaygı Derecesinin Dağılımı	90
Tablo 51: Düğünün İki Bayram Arası Yapılmasına Yönelik Örneklem Grubunun Kaygı Derecesinin Dağılımı.....	90
Tablo 52: Örneklem Grubunun Namaz Kılma Durumuna Göre Dağılımı	91
Tablo 53: Örneklem Grubunun Oruç Tutma Durumuna Göre Dağılımı	91
Tablo 54: Örneklem Grubunun Kur'an-ı Kerim Okumasını Bilme Durumuna Göre Dağılımı	92
Tablo 55: Örneklem Grubunun Dindarlık Algısına Göre Dağılımı	93
Şekil 1: Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeyinin Ortalaması.....	40

KISALTMALAR

ADTCF	: Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
BDİE	: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
E.Ü.	: Erciyes Üniversitesi
F	: Varyans
F.Ü.İ.F.	: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
haz.	: Hazırlayan
İFA	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
Max.	: Maximum
Min.	: Minimum
N	: Sayı
Ort.	: Ortalama
P	: Anlam Düzeyi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences for Windows
Ss.	: Standart Sapma
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TFA	: Türk Folklor Araştırmaları
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
Yy.	: Yayınevi

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI ve ÖNEMİ

Araştırmanın konusunu, teorik düzeyde halk arasında yaygın olan dinin inanç ve uygulamaları, pratik düzeyde ise Malatya ili Battalgazi merkezinde popüler dini inanç, tutum ve uygulamalarının incelenmesi oluşturmaktadır.

Din ve toplum konusu, din sosyolojisinin esas alanı ve aynı zamanda bu disiplinin en zor konusudur (Kehrer, 2007: 71). Dinin teolojik düzeydeki yüksek din bilginlerinin ortaya koyduğu kitabi ve yüksek biçimiyle değil, gündelik hayatta bilindiği, yaşandığı başka bir deyişle tezahür ettiği şekliyle ilgilendiğimizi söyleyebiliriz (Arslan, 2004: 18).

Popüler dini inanç ve uygulamaları farklı açılardan ele alınıp değerlendirilmesi mümkündür. Birincisi, psikolojik olarak inanç, dış dünyayı idrak etme sonucunda zihnimizde oluşan anlayış biçimidir. Diğer bir ifadeyle, bir şeyin varlığının farkına varılması, dış dünya ile insan zihni arasında bir etkileşim sonucu ortaya çıkan yorumdur. Bu yorum zan ya da bir yargıya dayanılarak benimsemekten ibarettir. Öylesine bir kabullenme ve benimsemedir ki âdet, gelenek olarak görülen birtakım tatbikat, folklorik uygulama ve pratiklerdir (Hançerlioğlu, 1997: 151).

İkincisi, sosyolojik açıdan popüler dindarlık, toplumsal kabullenme ve benimseme olarak değerlendirilir. Sosyolojik açıdan inanç, bütün değerlere ait olan görgü ve bilgi alanını aşan bir kabullenıştır. Bu zaviyeden popüler dindarlık bir inanç ögesi veya inanç öğeleri hakkında bir kabullenıştır (Ülken, 1998: 149).

Bu çalışmada amaç, araştırma alanı olarak seçilen Malatya ili Battalgazi merkezinin demografik ve sosyo-kültürel değişkenlerle dini tecrübenin ifade şekilleri arasındaki ilişkiyi ele almak; dini inançlar, tutumlar ve davranışları, betimsel olarak incelemek ve din ile sosyo kültürel yapılar, koşullar ve değişmeler arasındaki

karşılıklı etki tepkileri ortaya çıkarmak ve böylelikle Battalgazi merkezde popüler dini inanç ve uygulamaları belirlemek ayrıca popüler dindarlığının boyutlarının hangi düzeyde olduğunu tespit edip Türk toplumunda yaşanan dini hayatın daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

Dini yaşayış ve uygulamaların halk katında hangi faktörlerin etkisi ile oluştuğunu, İslâm dininin bir anlayış ve de yaşayış olarak halk katında aldığı farklı biçimlerin ve farklı İslâmi dindarlık biçimlerinin neler olduğunu belirlemek de araştırmanın amaçlarındandır.

Özetle, bu araştırma din ile sosyo-kültürel yapılar, koşullar ve değişimler arasındaki karşılıklı etki tepkileri ortaya çıkarmayı, böylelikle popüler dindarlığın boyutlarının hangi düzeylerde olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır.

2. PROBLEM

Problem; bireyi, fiziksel ya da düşünsel yönden rahatsız eden, kararsızlık ve birden çok çözüm yolu gerektiren bir durumdur. Bilindiği gibi araştırma, problem çözmeye yönelik bir süreçtir. Problem çözümü ise var olan durumdan özlenen duruma ulaşmaktır. Bu amaçla araştırmacı, var olan problemi oluşturan nedenleri araştırır, durumu aydınlatır ve problemin giderilmesi için karar dayanakları sağlar (Karasar, 2012: 54-55).

Bu çalışmada da genel olarak Türk toplumunun özelde ise Battalgazi merkezinde yaşayan halkın popüler dindarlık eğilimlerini konu edinilmiştir. Bu kapsamda, Arslan'ın popüler dindarlık ölçeği baz alınarak popüler dindarlık ölçeği oluşturulmuştur (2004: 183).

Yapılan çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Battalgazi merkezinde yaşayan halkın popüler dindarlıkları çeşitli değişkenler açısından ne düzeydedir?

2. Deneklerin cinsiyete göre halkın popüler dindarlık düzeyi arasında bir fark var mıdır?
3. Yaş durumlarına göre halkın popüler dindarlık düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
4. Eğitim düzeyi ile halkın popüler dindarlık düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
5. Medeni durumlarına göre halkın popüler dindarlık düzeyi değişmekte midir?
6. Halkın sahip olduğu mesleklerin, halkın popüler dindarlık düzeyi üzerine bir etkisi var mıdır?
7. Aile tipleri ile halkın popüler dindarlık düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
8. Sosyal tabakalaşma, halkın popüler dindarlık düzeyinde farklılığa neden olmakta mıdır?

3. HİPOTEZLER

Araştırmalarda, olaylar ya da değişkenler arasında var olduğu söylenen ilişkiye, araştırma dilinde hipotez (denence) denir. Bir başka ifade ile hipotez, denenen yargıdır. Bu yargı ise ölçülebilen ya da ölçülebilme olasılığı görünen en az iki değişken arasındaki ilişkiyi, kuvvetli olasılıklarla, önceden kestirilen, gözlemlere yön vermek ve verileri yorumlamak için, geçici olarak kabul edilen ilişkisel bir yargıdır (Karasar, 2012: 68).

Araştırmada problemlere bağlı olarak şu hipotezler geliştirilmiştir:

1. Malatya Battalgazi merkezde yaşayan halkın popüler dindarlık düzeyi genel olarak yüksektir.
2. Kadınların popüler dindarlık düzeyi erkeklere oranla daha yüksek düzeydedir.
3. Orta ve ileri yaş grubundan olanların popüler dindarlık boyutları, genç yaşta olanlara oranla daha yüksek düzeydedir.

4. Öğrenim durumu düşük olan kişilerin popüler dindarlık düzeyleri, öğrenim durumu yüksek olan kişilere göre daha yüksektir.
5. Bekârlar, evli olanlara göre daha düşük düzeyde popüler dindarlık boyutuna sahiptir.
6. Kişilerin mesleki durumları popüler dindarlık düzeyi üzerinde etkilidir.
7. Kişilerin aile tipi, popüler dindarlık düzeyinde bir farklılığa sebep olmamaktadır.
8. Sosyal Tabakalaşma, halkın popüler dindarlık düzeyinde bir farklılaşmaya sebep olmamaktadır.

4. SINIRLILIKLARI

Araştırma bulguları, verilen sınırlılıklar içinde geçerlidir. Bu nedenle var olan sınırlılıkların belirlenmesi gerekir (Karasar, 2012: 73). Alan araştırmaları belli bir evren ve evrende seçilen örneklemelere göre yapıldığı için, araştırmada ulaşılan sonuçlar da hem kendi evreni hem de örnekleme ile sınırlıdır. Bu doğrultuda araştırmamız, 2012 yılı sonbahar döneminde Malatya ili Battalgazi ilçesi merkez nüfusu üzerinde gerçekleştirildiğinden araştırma uygulandığı zamanla ve mekanla sınırlıdır.

Araştırma kapsamına bu ilçe merkezinde yaşayan 366 kişi alınmıştır. Elde edilen bulguların yorumlanması, örneklem grubunun ankete verdikleri yanıtlar, 53 kişi ile yapılan mülakat ve araştırmacının gözlemlerinden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Popüler Dindarlık

Popüler dindarlık kavramını anlaşılır kılabilmek için öncelikle din, dindarlık hakkında bilgi verilecektir. Din, tarihin bütün devirlerinde ve bütün toplumlarda daima kendisiyle karşılaşılan evrensel bir olgu, insanı hem içten hem de dıştan kuşatan, onun düşünce ve davranışlarında kendini gösteren bir disiplindir. Toplum hayatının en önemli yönünü teşkil eden din, geçmişten günümüze kadar insanoğlunu derinden etkilemiş ve hayatının tüm yönlerine nüfuz etmiştir. İnsanlığın ilk çağlarından itibaren rastlanılan dinin, toplumsal bir kurum olarak, tüm düşünceleri, fikirleri, değerleri kendi potasında eriterek, tüm bunları şekillendirmek istediği anlaşılmaktadır (Sinanoğlu, 2002: 11).

“Din nedir?” sorusuna, “din şudur” diye tek bir tanımda bulunulamaz. Çünkü tüm tanımların yapılmasında karşılaşılan güçlük, dinin tanımında da karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni ise dinin evrensel çeşitlilik göstermesi, çok değişik kalıplarda ortaya çıkması (teolojik, antropolojik, sosyolojik, psikolojik vs.), homojen olmaması nedeniyle onun yeterince geniş ve bir o kadar da açık tarifini yapmayı hemen hemen imkânsız kılmaktadır (Kehrer, 1992: 9). Bu nedenle tüm dinleri içine alan ve üzerinde tam anlaşma sağlanan, efradını cami ayyarını mani bir din tanımı da bulunmamaktadır. Ancak toplumsal açıdan din olgusunun tarihî seyri içerisinde bir tanımlama söz konusu edildiğinde, dinin asıl varoluş nedenlerinin yanı sıra, kendisine yeni anlamlar ve toplumsal görevler yüklenerek somut birtakım semboller, ritüeller, tapınaklar ve sanat eserleri gibi unsurlara sahip olduğu anlaşılmakla birlikte, tamamıyla gözle görülebilen bir fenomen olmadığı ve din gerçekliğinin diğer toplumsal kurumlara göre daha karmaşık, çok yönlü olduğu görülmektedir. Ayrıca din, özel tabiatı ve insanı doğrudan ilgilendiriyor olması

nedeniyle tabiatüstü bir özelliğe ve farklı anlamlara da sahiptir. Bu tür farklı özelliklerinin yanı sıra dinlerin çeşitliliği, bilim adamlarının farklı sosyo-kültürel ve inanç çevrelerine sahip olmaları, herkesin kabul edebileceği genel bir din tanımının yapılmasını engellemiştir. Ancak birçok bilim adamı, dinin fonksiyonunu yerine getirebilmesi için, dinin tanımının yapılmasını zorunlu görmüşlerdir (Yaparel, 1987: 403; Sinanoğlu, 2002: 11; Okumuş, 2003: 55).

Dinin tanımını her disiplin kendi penceresinden bakarak yapmıştır. Örneğin bir psikologa göre din, yaşayan bir tecrübe; sosyologa göre din, toplumsal bir kurumdur. Batılı araştırmacılar, din tanımını, dinin kökeni anlayışından hareketle yapmışlardır. Örneğin, Müller dini “*Naturizm*” çerçevesinden ele almış, Tylor dine “*Animizm*” penceresinden bakmış, Freud dini “*Totemizm*” ekseninde ele alıp tanımlamış, Fransız Sosyolog Emile Durkheim dini “*Kutsal nesnelerle ilgili inanç ve uygulamalara bağlı bir sistemdir. Yani katılanları kilise adı veren tek bir ahlaki toplulukta bir araya getiren ayrı, yasaklanmış inanç ve uygulamalar*” olarak tanımlamıştır. Bu araştırmacıların çoğunun, içinde yaşadıkları zamanda etkili olan pozitivist ve materyalist düşünce ile dine yaklaşıp o düşünce paralelinde bir tanımlamada bulundukları görülmektedir (Küçük, 1993: 6; Sinanoğlu, 2002: 12; Aron, 1991: 278). Yine de bir din tanımı yapacak olursak, din tek tek fertleri etkilemek suretiyle ortak bir zihniyet kazandırmanın yanında, ürettiği toplumsal değerler ve normlarla sosyal yapı içerisinde bütünleştirici işlevi olan, kendine has ibadetleri, merasimleri, ritüelleri ve kuralları olan bir kurumdur (Sinanoğlu, 2002: 12).

Din Sosyolojisi, toplumsal bir olgu olan din olaylarını bilimsel bir yaklaşımla ve özellikle sosyolojinin yöntem ve teknikleri ile incelemeye çalışması ve 19. yüzyılın ortalarından itibaren bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkmasıyla, dindarlık meselesi en önemli konularından biri haline gelmiştir. Dindarlık kelimesine, gerek günlük dilde, gerekse bilimsel terminolojide yüklenen ya da yüklenmek istenen anlam ile aynı çerçevede din kelimesine verilen anlam arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle dindarlık göreceli bir kavramdır ve din ile ilgili tanımlardan bağımsız olarak ele alınamaz. Din kavramının tanımında

ortaya çıkan çeşitlilik ve bundan kaynaklanan belirsizlik, çoğu zaman dindarlık kavramı içinde geçerlidir (Günay, Çelik, 2006: 1-9; Subaşı, 2002: 19).

Din sosyolojisi alanında ‘*dindarlık*’ kavramının birçok tanımı yapılmıştır. Arslan’a göre dindarlık; ‘*Bir kişinin mensubu olduğu dine ait inanç, ibadet ve sembollere ilişkin içten kabul, yoğunlaşma ve meşgul olma derecesidir*’ (2011: 40). Günay’a göre dindarlık; ‘*Kutsal olanın yahut onun özel bir formu olmak itibariyle belli bir dinin muayyen bir zaman ve şartlarda belli bir kişi veya grup ya da toplum tarafından yaşanması*’ dır (2006: 9). Tanımlardan da anlaşılacağı gibi kişinin sahip olduğu inanç ve bilgi düzeyine göre somutlaştırdığı tutum ve davranışlarından, kişinin dini yönelimleri hakkında fikir yürütebilir. Bir kişinin dindar olup olmadığı veya dine yönelim düzeyinin ne ölçüde olduğu ancak o kimsenin dini tutum ve davranışlarından hareketle tespit edilebilir (Coştu, 2009a: 7).

Popüler kavramı Latince bir kelime olup halka ait anlamına gelmektedir. Bununla beraber aşağı-bayağı ya da değersiz anlamı da vardır. Sonradan popüler kavramı ‘‘yaygın bir şekilde tercih edilen’’ anlamını da kazanmıştır. Kavramın anlamında 19. yüzyılda bir perspektif değişikliği de olmuş ve ‘‘halk tarafından üretilen kültürel değerleri’’ ifade eden bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır (Arslan, 2004: 47).

Popüler dindarlık ise popüler kültür ile ilişkili bir kavram olup popüler kavramı hakkında birçok ön yargılar bulunmaktadır. Popüler kavramına, niteliksiz bir anlam yükleyen elitist perspektif ile diğer taraftan popüleri alt grup ya da sınıflara has doğal bir form olarak bakan görüş de bulunmaktadır (Arslan, 2002: 165).

Her ne kadar yukarıdaki kavramlara ilişkin bir tanımlama yapılmış olsa da, sosyal bilimlerde bir kavramın tek bir tanımı bulunmamakla birlikte birden fazla tanımı olduğu gibi yüzlerce tanımı da bulunabilmektedir. Bu nedenle, popüler ve popüler dindarlık kavramlarının da tek bir tanımı bulunmamaktadır. Herkes tarafından kabul edilen ve her dini anlayışı içine alan genel bir din, dindarlık, popüler dindarlık tanımı yoktur. Yapılan her tanım, tanımlanan kavramın bazı noktalarını

tanımlamaktadır. Yani fotoğrafın tamamını gösteren bir tanım yapılamamakta, bu nedenle yapılan tanımlarda genel olmaktan ziyade özel bir karaktere sahiptir.

Popüler kavramı, Oliveira'ya göre, kutsal nesnelerin sosyalizasyonu, dini doktrin ve teolojik sistemlerin yokluğu, sadece resmi âlimlerin görev alabileceği kurumsal meşruiyetin yokluğu (1994: 514) gibi anlamları kapsamakta olup, popüler dindarlık; derin bilgili, resmi ya da hâkim sınıf tarzlarından farklı özellikler gösteren dini bir ifade biçimidir. Günay'a göre popüler dindarlık, kendinde kökleşmiş kalıplaşmış unsurlar, şekilcilik, geleneksellik, ritualizm ve derin dini konulardan uzak olmak gibi özellikleri barındırmaktadır (1993: 245). Gellner'e göre ise popüler dindarlık tutumlarına sahip kişiler okuma ve yazma bilmeleri durumunda bunu dini kaynakları okumak için değil de büyü yapmak için kullanır (1994: 23).

Din Sosyolojisi ve Dinler Tarihi verilerine göre, "*Evrensel Dinler*" diğer büyük sosyal kuramlar gibi değişiklik ve farklılıklar göstermekte; din bilginlerinin tespit ettikleri normatif tarzdaki ideal şekil ve kuramlara, geniş halk kitlelerinin kavrayış ve eğilimlerine göre uygun bir şekilde renk verilmektedir. Böylelikle din bilginlerinin ya da eğitilmiş insanların oluşturdukları "*Resmi Kitabı Din*" diye adlandırılan dini anlayış ya da dindarlık yanında, halk tabakasında da kendine özgü bir dindarlık tarzı ortaya çıkmaktadır. Geniş toplum kesimlerindeki yaygın dini inanç ve uygulamaların ifadesi olarak "*Popüler Dindarlık*" diye adlandırılan bir dindarlık tarzı, halkın gündelik hayatı içerisinde üretilmekte ve geliştirilmektedir (Arslan, 2006: 290). Popüler dindarlıkta, dinin ilke ve prensiplerinden daha çok uygulamalara, kuralcılığa önem verme, şekilcilik, geleneksellik ve derin teolojik konulara fazla yer vermeme, bu tip dindarlığın genel karakteristik özelliklerindendir (Günay, 1999: 263).

Halk arasında popüler olan inanışlar, temelinde tek bir dine ve millete ait olmayan, içerisinde çok farklı kültür ve dinlere ait unsurları barındıran inanışlardır. Diğer bir deyişle, kurumsal, büyük bir dine bağlı olan halk kesimi arasında, o dinin halk katındaki şekilci ya da bulgusal yorumlar yanında, eski kültür ve dinlere ait inanışlar da mevcuttur (Arslan, 2008: 1164).

Dindarlık farklı sosyal şartlar ve kültürlerde farklılaştığı gibi aynı toplum içinde de çeşitlilik göstermektedir. Bir toplumdaki dini çeşitliliği anlamak "*Dini Farklılaşma ve Tabakalaşma*" olgusunu ve bunun bir sonucu ortaya çıkan popüler dini anlamayı gerektirmektedir. Ayrıca Türk toplumunda yaygın bir dindarlık biçimi olan popüler dindarlığın süregelen ve değişen yönlerini tespit etmekte önemlidir. Popüler dinin, Türk toplumunun dini hayatında önemli bir yeri vardır ve halk katında birtakım fonksiyonlar da icra etmektedir (Babinger, Köprülü, 2006: 48).

Türkiye'nin şehirleşme, kır-kent ilişkisi, köyden şehre göç gibi hızlı, sosyo-kültürel değişim olgularıyla karşı karşıya kaldığı bir gerçektir. Bu süreçte Türkiye'nin, şehirlerin birer çekim merkezi haline gelmesi ve köylerin topraktan kopmaya başlamasıyla göç ve şehirleşme, nüfusun artması, yeni meslek ve iş düzeninin ortaya çıkması, üretim araçlarındaki değişimler, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesi gibi nedenlere bağlı olarak çok boyutlu yapısal ve kültürel değişim yaşadığı bilinmektedir. Bu değişim sürecinde ortaya çıkan gecekondulaşma, göç, sosyo-ekonomik gibi sorunlar, kırsal faktörün ürünleri olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik gelişme, artan iç göç nedeniyle dinin merkezi bir yer işgal ettiği gecekondu bölgeleri ve kırsal kökenli "*Folk İslam*"ın şehre transferiyle kendine özgü popüler bir dini kültür inşa etmiştir (Mardin, 2011: 222-224).

Genel anlamda meydana gelen modernleşme, tarım teknolojisi ve tarımsal üretim, ulaşım araçlarındaki ve kitle iletişim araçlarındaki baş döndürücü gelişmeler, kapitalizmin köylere kadar girmesi gibi değişimler, sosyal ekonomik, kültürel ve dini boyutlardan ayrı düşünülemez (Karaşahin, 2007: 6). Bu bağlamda, popüler dindarlığın, Türk toplumunun dini hayatını anlamada büyük bir yeri ve önemi bulunmakla birlikte Türkiye'de popüler dindarlık kendi içinde anlamlı bir tür olarak hayatiyetini sürdürmekte ve halk katında birtakım fonksiyonlarda icra etmektedir (Arslan, 2008: 1165).

Sonuç olarak, dini yaşayış insanın yalnızca iç dünyasında yaşanılan bir faaliyet olmadığı gibi dışa yansıma yoluyla hareket ve davranışlarda da kendini göstermektedir. Kısaca din, davranış ve tutumlara etki ederek kendini göstermektedir. Ancak dinin teorisi, pratiğe yansıdığına farklılaşmakta, daha doğrusu halk tarafından farklılaştırılmaktadır.

1.2. Popüler Dindarlık, Sosyal Farklılaşma ve Tabakalaşma

Halk tabakasındaki din anlatımının bir ifadesi olarak popüler dindarlık olgusunu anlamak için sosyal farklılaşma ve tabakalaşma konusunu iyi kavramak gerekmektedir. Çünkü dindarlık, toplumsal farklılaşma ve tabakalaşmaya paralel olarak farklılık arz etmekte, değerler, sosyal kesimlere göre farklılaşmaktadır. Bir değerler sistemi olan din, farklı toplumsal kesimler tarafından farklı şekillerde algılanmaktadır. Çünkü bir kesimin sosyal statüsü ile taşıdıkları sosyal değerler arasında dinamik bir ilişki vardır. Sosyo kültürel ortam değerlerin alt yapısını oluşturur. Değer hükümleri sosyo-kültürel çevreden ayrı olarak ele alınıp değerlendirilemez, zira değerler sosyo-kültürel çevreden beslenerek gelişmektedir. Dini değerler de sosyal kesimlere göre farklılık arz ettiğinden farklı sosyal tabakaların kendine has dindarlıkları oluşmaktadır (Arslan, 2004: 299; 2008: 11).

Popüler dindarlık gibi bir olgudan bahsedildiğinde, aslında "*Kültürel Farklılıklardan*" kaynaklanan genel kapsamlı bir kavramdan, yani sosyo-kültürel farklılıklardan doğan bir farklılaşmadan bahsedilmektedir (Arslan, 2004: 85). Batı'da XIX. yüzyıl başlarında ortaya çıkan, etkileri giderek bütün dünyayı saran sanayileşme ve kentleşmenin harekete geçirdiği sosyo-kültürel değişme sürecine bağlı olarak, geleneksel yapıdan modern yapıya geçişte, toplum yaşantısındaki dinin fonksiyonunda ortaya çıkan değişiklikler, pek çok araştırmacının dikkatini çeken imtiyazlı bir araştırma alanı haline gelmiş olup, özellikle çeşitli sosyo-kültürel tabaka ve çevrelerin dini olaylar karşısındaki değişik tutumları Max Weber'den beri din sosyologlarının ilgisini üzerine çeken ilginç bir konudur (Günay, 1999: 35).

Sosyolojide tabakalaşma olgusunu açıklamak için birtakım tabakalaşma kuramları geliştirilmiştir (Giddens, 2008: 261; Wach, 1997: 21-32). Bunlardan en önemlileri, Karl Marx'ın, toplumsal sınıf kavramında belirginleşen ve daha çok üretim ilişkilerini merkeze alan kuramı ile Weber'in üçlü tabakalaşma kuramıdır. Weber, Marx'ın tabakalaşma kuramından hareketle “*Sınıf, Statü ve Parti*” olmak üzere üçlü bir tabakalaşma kuramı oluşturmuştur (Weber, 2001: 289). Weber, Marx gibi toplumsal tabakalaşmayı sadece sınıf kavramına yani ekonomik farklılıklar içine sıkıştırmaz, sınıfın yanında başka tabakalaşma tiplerinin varlığına işaret eder.

Belli toplulukların dayanışmasını anlamak için statü derecelmelerini anlamak gerekir. Weber’e göre sınıflar, sosyal topluluklar değildir. Sınıftan söz edebilmek için bir grup insanın yaşam olanaklarının belli bir nedensel ögesi olmalı, bu ögeyi mal sahibi olmak ve gelir sağlamak gibi salt ekonomik çıkarlar temsil etmeli, bu öge, meta ve işgücü piyasalarının koşullarında temsil edilmelidir. Weber’e göre sınıfların tersine statü grupları genellikle normal toplumsal gruplardır. Ancak çoğu zamanda pek biçimlenmemiş dağınık topluluklardır. Statü grubunu belirleyen en önemli öge, belirli bir yaşam biçimi ve bu tür bir yaşam biçimi yoluyla seçkin bir grubun üyesi olunduğu izlenimi ve duygusudur (Giddens, 2008: 263; Weber, 2011: 269).

Farklı toplumsal tabakalara farklı dindarlık tiplerinin karşılık geldiği, sosyolojide Max Weber'den beri bilinmekte ve de üzerinde durulmaktadır. Dinsel farklılaşma olgusundan ve din içindeki bir statü tabakalaşmasından bahsederken Weber: “*Bizim için önemli olan ampirik gerçek, dinler tarihinin başlarından beri insanların dinsel bakımdan farklı yaratıldıklarının düşünülmüş olmasıdır. En makul kutsal değerlere Şamanların, büyücülerin, çilecilerin ve her türlü maneviyatçıların coşku ve hayal kudretlerine herkes sahip olamaz. Böyle yeteneklere sahip olmakta bir karizmadır. Dolayısıyla koyu dindarlığın genel eğilimi, karizmatik yetenek farklarına göre, bir çeşit statü farklılaşması yaratmaktır. "Virtuose" dindarlık "kitle dindarlığı"nın karşıtıdır.*” der. “Kitle” ile kastedilen “dinsel” müzikaliteye sahip olmayandır, yoksa dünyevi statü sıralamasında altta yer alanlar kast edilmemektedir (Arslan, 2004: 294).

Weber'in bu sözlerinden anlaşılmaktadır ki, dinin derine doğru bir boyut kazanması ile zirve ve kitle, bir çeşit statü bölünüşünün tipik özelliklerini kazanacak ve bunu sürdürecektir. Dolayısıyla dinsel açıdan tabakalaşım biçimleriyle ya da başka bir deyişle dinsel statü gruplarıyla toplumsal olgu olarak karşı karşıya kalınmaktadır. Bu tabakalaşmanın üstte "*virtuose*" (elit) tabakanın dindarlığı, alt tabakada ise kitlenin dindarlığı çerçevesinde vuku bulmaktadır. Weber'e göre dinin gerçek hayatta etkisi incelenecekse önce resmi dogmalar ile pratikte belki de kendi isteği hilafına sürdürülen "*fili davranış türünü*" ayırmamız, sonra da zirvede "*virtuose*" çevrenin sürdürdüğü inançlarla tabanda kitleye ait popüler inançları ayırt etmemiz gerekmektedir. Üsttekilerin dini anlayış ve inançları gündelik yaşayış için ancak bir örnek vazifesi görür; iddiaları üst perdede talep ve iddialardır (Arslan, 2006: 294). Görüldüğü gibi Weber, statü tabakalaşma kuramından hareketle popüler dinin kuramsal temellerini ortaya koymaktadır.

Toplumsal farklılaşma toplumdaki meşguliyet, mertebe, durum, fonksiyon ve kültürün farklılaşması ve çeşitlenmesinden ibaret bulunan bir süreçtir (Günay, 2007: 288). Giddens'e göre toplumsal tabakalaşma, "*toplumun katmanlar ya da bölünmeleri, farklı insan gruplaşmaları arasındaki eşitsizlikler olarak*" tanımlanabilmektedir (2008: 256).

Din ve toplumun birbirini etkilemesi ile ilgili olarak J. Wach meşguliyetler mevki ve mülkiyet gibi sosyal farklılıklardan etkilenenin objektif din olduğunu söylemektedir (Günay, 1999: 292). Toplumsal tabaka veya farklılıklar onların dini yaşayış ve davranışlarında etkili olmakta, farklı dindarlık tiplerine karşılık gelmektedir. Bu dindarlık tiplerinden biri olan popüler dindarlık içerisinde yer verdiği büyüsel, paranormal inançlar, mistik ve mitolojik unsurlar ve vurgularla, kutsal metinlere yahut nasslara ya da onların falan ya da filan biçimindeki kabul görmüş ve kurumlaşmış bir yorumuna sıkı bir bağlılık esasına dayalı kitabi yahut resmi dindarlıktan ayrılmaktadır (Günay, 1999: 302; Arslan, 2011). Popüler Dindarlık içerisinde çok çeşitli halk inançları ve uygulamaları, ziyaret ve adak

dindarlığı, türlü örf ve adetler, dini ve sihri unsurlar yer almaktadır (Günay, 1999: 539; Arslan, 2002).

Ayrıca, sosyal bilimlerde, dini davranışların incelenmesi ve analizi amacıyla, birtakım ölçüt ve metotlar doğrultusunda ‘*İdeal tipler*’ ya da toplumsal ‘*kategorik*’ ayrımlara gidilmektedir. Bu bağlamda ‘*folk ve popüler*’ kavramları da analiz kategorisi olarak kullanılmaktadır. Burada daha çok ‘*farklılığa*’ vurgu yapılmaktadır. Analiz kategorileri olarak ‘*folk ve popüler*’, toplumsal farklılaşmanın (Büyük Gelenek-Küçük Gelenek), dini kurumların (Resmi-Resmi Olmayan), düşünme biçimlerinin (bilimsel-folk/premodern/geleneksel) ve nüfusun (Elitler/Köylü/Taşra) farklılığını göstermekte kullanılmaktadır.

Folk yani popüler dindarlık formel dinden özellikle sorduğu sorular ve ilgi alanları itibariyle farklılaşmaktadır. Yapısal olarak çok çeşitlilik gösteren popüler dindarlığın en karakteristik özellikleri şekilcilik, geleneksellik, taklitçilik, ritüalizm olup derin teolojik konulara yer vermemesidir (Günay, 1999: 263). Popüler dindarlık, sembolik ve mitsel düşünme tarzıyla bazı kolektif yönelimlerin etkilerine farklı düzeylerde açıktır. Özellikle kitlelere özgü coşku, heyecan ve duygusallık, dine bağlılık tarzı ve kanaatlerde de kendini göstermektedir.

Sosyal bir kurum olarak çok geniş ve birbirinden çok farklı coğrafi muhitlere yayılmış olan ve uzun yıllardır nüfuslarını devam ettiren evrensel dinler, yer ve zaman içinde farklılıklar ve değişme sebebiyle kendileri de birtakım değişmelere uğramakta, halk içinde yeni şekiller almaktadırlar. Başka bir deyişle toplumlar değiştikçe, dini ve manevi değerlerin gerek benimsenmesinde gerekse hayata geçirilmesinde hem algısal hem de davranışsal boyutta değişim ve dönüşümler ortaya çıkmaktadır (Yapıcı, 2007: 24). Benzer durum İslamiyet içinde söz konusudur. İslamiyet'in yayıldığı farklı yerlerde İslami anlayış ve yorumlar da farklı olmaktadır. Gellner'e göre (1994), İslam'ın en önemli özelliği, bilgelerin yüksek İslam'ıyla halkın İslam'ı arasındaki iç bölünmedir. Ona göre bu ikisi arasındaki çizgi kesin değildir. Yüksek İslam'ı izleyenler kentli bilgelerdir. Genellikle ticari burjuvazi arasında devşirilmişlerdir; sıklıkla ticaret ve bilgeliği bir

arada yürütürler. Kentli orta sınıfların doğal tercih ve değerlerini yansıtır. Bu değerler düzen, kurallara uyma, sabır ve öğrenimi içerir. Hislere ve coşkusal aşırılıklara, dinin ses ve görüntüleriyle aşırı desteklenmesine tepkiyi de birlikte getiren değerlerdir bunlar. Bu yüksek İslam, İslam'ın katı tek tanrıcı ve şeriata dayalı doğasını özellikle vurgular. Oysa Halk İslam'ı çok farklıdır. Halk İslam'ına bağlı bir kişi, okuma-yazma bilmesi durumunda bunu bilgi için değil büyü amacıyla (muska yapmak gibi) kullanır (Arslan, 2004).

Patai'ye göre resmen kabul gören inanç, doktrin ve İslami pratikler, kitlelere sözlü aktarım aracılığıyla ulaşmış ve bu sebeple folk tipi özelliklerle bezenmeye meyletmiştir. İslam tarikatları, fıkıh ekolleri, derviş ve diğer ihvan birliklerinin hızla çoğalması, resmen emredilen din unsurlarının, faydasız olmasına rağmen din önderleri tarafından bazen hoş görülen bazen de yasaklanan halk tipi özelliklerle beraber kaynaşması için uygun bir atmosfer bulmuştur. Bu harici niteliklerin çoğu, popüler dindarlığın bir unsuru olarak fark edilmeksizin İslami bir yapı içerisinde hayatiyet bulmuştur (Arslan, 2002: 235; 2008: 21).

Sosyolojik perspektiften yola çıkarak yapılan tanımlardan da görüldüğü gibi, din anlayışında genel olarak dinin, özel olarak da İslam'ın anlaşılması çerçevesinde ileri sürülen iki kategoriden biri, popüler dindarlıktır. Dinin ilke ve prensiplerinden daha çok uygulamalara önem verme, şekilcilik, geleneksellik ve derin dini konulara fazla yer vermemek, bu tip bir dindarlığın genel karakteristik özelliklerindendir. Derin dini bilgisi olmayan normal halk tabakasındaki yaygın dini inanışları ifade etmede kullanılan bir terim olup daha çok sosyo- kültürel yapıda alt-üst tabakalaşma farklılıklarına göre oluşmaktadır (Arslan, 2004). Birey, toplumsal dindarlıkla, sosyal statü kazanır ve topluluk içinde kendini güvende hisseder (Kayıklık, 2001).

Özetle; sosyal farklılaşma ve tabakalaşma din üzerinde özellikle halk arasında yaşanan popüler dindarlık üzerinde önemli etkisi vardır. Bu nedenle halk katında hayatiyet bulan popüler dini inanç ve uygulamalar sosyal farklılaşma ve tabakalaşmadan ayrı olarak ele alınması durumunda, popüler dindarlığın tam

anlaşılmayacağını, anlaşılrsa da bir tarafının eksik kalacağı bir gerçeklik olarak ortada durmaktadır.

1.3. Hayatın Önemli Anları ve Popüler Dindarlık

İnsan, maddi ve manevi değerlerle kuşatılmış olan belli bir kültürel çevrede yaşamaktadır. Bireyin doğumla hazır bulduğu bu kültürel çevre, onun kimliğinin oluşmasında da etkili olmaktadır. Özellikle geçiş dönemi olarak adlandırılan doğum, evlilik, ölüm gibi önemli anlar etrafında birtakım inanç ve uygulamalar oluşmasında kültürel çevre çok etkilidir. Peki, ne anlama gelmektedir geçiş dönemi? Geçiş dönemi durumundaki bir değişime bağlı olarak kişinin eski durumundan kopuşu ve yeni bir yaşamın başlangıcındaki eşiktir. Birey geçiş dönemlerinde ne eski halindedir ne de tam anlamıyla yeni halindedir. Bireyler, geçiş dönemlerinde belirgin, bilinen, tanımlanmış bir durumdan tam anlamıyla bilinmeyen, geçiş evresinde olan kişice tanımlanmamış bir duruma geçmektedir (Çobanoğlu, 2002: 161). İnsanın hayatını etkileyen bu dönemler beraberinde toplumu da etkilemektedir.

Kişiler geçiş dönemlerinde birtakım sıkıntılar yaşamakta ve bu sıkıntılar ile başa çıkmak için birtakım uygulama ve ritüellere başvurmaktadır. İnsanlar dinden, mutlu olmak, hayat standartlarının yükselmesini istemenin yanında felaketlerden, kaza ve belalardan kurtulmak, hastalıklardan şifa bulmak, çeşitli sıkıntı ve ihtiyaçlarını gidermesini istemekte ve de beklemektedirler. Bu nedenle insanlar, bu dilek ve ihtiyaçlarına ulaşmak, zararlardan kurtulmak için birtakım inanç ve uygulamalara başvurmaktadır. Doğum, evlilik ve ölüm gibi hayatın belli başlı geçiş dönemlerinde popüler dindarlık etrafında oluşan çok zengin birtakım dini inanış, uygulama ve merasimler ortaya çıkmaktadır. Bir insan hayatında çok önemli olan bu dönemlerde, birçok uygulamalar yapılmakta ve bunlar da popüler dindarlığın çok önemli biçimini ihtiva etmektedir (Arslan, 2004: 337).

Hayatın önemli anlarından olan doğum, öncesinden başlayan ve çocukluk döneminin sona ermesi ile biten dönemde, gerek anne gerekse çocukla ilgili popüler dindarlığa ait inanç, uygulama ve törenler yapılmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak

araştırmanın alanı olan Battalgazi ilçesinde insanlar çocuk sahibi olmak için türbe-yatır ziyaretinde bulunmaktadır. Doğum evresinde olduğu gibi evlilik dönemlerinde de popüler dini inanç ve uygulamaların uğrak yeri olan türbe ziyareti ile karşılaşmaktadır.

Geçiş dönemlerinde karşılaşılan türbe-yatır inancının temelinde; birtakım tasavvufi şahsiyetler, âlimler ve halk tarafından sevilen bazı dini şahsiyetlere, gerek hayatlarında, gerekse öldükten sonra bunlara "*veli*" denilerek kabirlerinde ziyarete kadar uzanan uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Halk arasında veli ya da evliya inancı olarak ortaya çıkan bu inanış tarzı, dilek, adak, inanış ve uygulamaları ile de birleşerek, halk arasında farklı dindarlık biçimlerinin oluşmasına neden olmaktadır. Hatta bu inanış, Müslüman halk arasında "*Türbe Ziyareti*" diye adlandırılabilen bir uygulamayı da beraberinde getirmiştir (Arslan, 2004: 59). Halk arasında veli olarak kabul edilen bu zatların, sadece türbeleri değil, hayatta iken kullandığı tesbihinin, esasının, ölünce defin edildiği dağın, bu dağın yanındaki mağaranın, önündeki ağacın birtakım hikmetlere sahip olduğuna inanılmaktadır (Kalafat, 1995: 73).

Bu noktada "İnsanlar neden bu tür yollara başvurmaktadır?" sorusu akıllara gelmektedir. İnsanlar istek ve ihtiraslarının gerçekleşmesinin zor olduğunu gördüklerinde, büyüleyici ve kutsal bildikleri varlıklara yaklaşmakta ve kaderlerinin değişmesini istemektedirler (Güneş, 2010: 189). Türbelerin en temel özelliği, buraların insanları kutsalla ilişkilendiren, onlara manevi duygular yaşatan, çeşitli problemlere çare bulan, şifa veren yerler olduğuna inanılmasıdır. İnsanoğlunun ihtiyaçları farklı farklıdır. Ziyaret yerlerine; kimi insan hastalıklardan şifa bulmak, çocuk sahibi olmak, doğacak çocuğun kız mı erkek mi olacağını önceden öğrenmek, yağmur yağmasını dilemek, dilek tutmak, evde kalmış kızlar kısmetinin açılmasını dilemek, düşmanın şerrinden emin olmak, ev, araba, servet sahibi olmak, kayıp eşyaların bulunması istemek, içki kumar gibi kötü alışkanlıklardan kurtulmak, evlilikte ilk gecenin hayırlı geçmesi, karı-koca arasındaki muhabbetin artmasını dilemek, sınavlarda başarılı olmak gibi pek çok dilek, istek, adak için gitmektedir (Günay, 2003: 17).

Popüler dini inanç ve uygulamalarının en temel yansımalarından olan türbe ziyareti, tarih boyunca pek çok dini ve kültürel unsurlardan beslenmiştir. Çünkü insanlar büyük bir dirençle alışılmış olan şeyleri korumakta, devam ettirmekte, yeniliklere karşı da direnç göstermektedir (Arslan, 2004: 299). Kitleler göç etseler, yeni bir evrensel dini kabul etseler dahi eski dinlerine ait birçok inanç ve ritüelleri devam ettirmektedirler. Türklerin, Orta Asya'daki mevcut adetlerinin, birtakım Şamanist inanç ve uygulamalarının günümüze kadar geldiği ve hâlâ ülkemizde yaşadığı birçok araştırmacı tarafından tespit edilmiştir. Örneğin, Türkler zamanla kabul ettikleri dinlerde (Maniheizm, Budizm, Hristiyanlık, Musevilik, İslamiyet) Şaman öğelerini silip atmadılar, Şamanizm'e ait bazı inanç ve uygulamaları kabul ettikleri dine göre şekillendirdiler (Bayat, 2004: 17). Şamanist kültürden İslamiyet'e geçen uygulamalardan en önemlilerinden biri, şaman inancı ile veli inancının neredeyse aynı mahiyette olmasıdır. Musibetleri önleme, şifa verme, düşmanları yenilgiye uğratma, gelecekte haber verme gibi velilere atfedilen mucizevî kabiliyetler şamanlara da atfedilen özelliklerdir (Köse, Ayten, 2010: 19).

Doğum, sünnet, evlenme gibi hayatın önemli anlarında yapılan uygulamalar çerçevesinde kutsal mekânların ziyaret edilmesine dair izleri de eski Türk inanç ve adetlerinde bulmak mümkündür. Örneğin Manas Destanı'nda Cakıp (Yakup) Han, çocuğu olmayan eşinden şöyle şikâyet etmektedir: *“Seninle evleneli tam 14 yıl oldu... Bir çocuk doğurmadın. Mezar yerleri, yatırları ziyaret edip, kutlu yerlerde yuvarlanmadın, kutlu pınarlarda kalıp çocuk istemedin...”* Bu ifadeler, çocuk sahibi olmak için türbeleri ziyaret etme âdetinin eski Türkler dönemindeki izlerine işaret etmektedir (Köse, Ayten, 2010: 20).

Ziyaret inancı yalnızca Müslümanlar veya Eski Türkler arasında yaygın değildir. Örneğin tabiata, tabiat kuvvetlerine veya onların kişileştirilmiş şekillerine veya ruhlara tapınma şeklindeki animizm ve natürizm inanç ve uygulamalarına, Avustralya, Amerika ve Afrika'nın ilkel yerlilerinin yanında Çin'de, Hindistan'da, Eski Yunan ve Roma'da da rastlanmaktadır. Çinlilerde uygulanan bir inanca göre, gökyüzüne yükselen ata ruhları yeryüzündekilerin ne yaptığını bilmekte bu nedenle onların razı olması için kurbanlar sunulmaktadır. Kurban sunmaktaki maksat

atalarının öldükten sonra ailesine yardım etmesini dilemek, onları korumasını istemektir (Ocak, 2010: 63).

Türbe ziyareti, hayatın önemli geçiş dönemlerinden olan ölüm olgusunu kabul edilebilir hale getirmekte, ölüm korkusunun aşılmasına yardımcı olmaktadır. Aslında türbe inancı, ölüm gerçeğinin çeşitli zihinsel ve toplumsal süreçlerden geçirilerek “*somut gerçeklik*” haline getirmektedir. Böylelikle zihinsel anlamda var olan şey fiziksel alana aktarılmakta, soyut olan ölüm olgusu, türbe ziyaretleri ile somutlaştırılmaktadır. Halk inancına göre türbeler, Allah’ın veli kullarının canlılıklarını devam ettirdikleri, ses verdikleri yerlerdir. Türbeler ölümden sonra hayat olduğunu diğer bir ifade ile ahiret inancını pekiştiren mekânlardır (Köse, Ayten, 2010: 319).

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın 1996 yılında müftülükler aracılığıyla yaptığı bir araştırmada, Türkiye’de 1236 türbe olduğunu belirlemiştir (Kalafat, 1996: 511). Günay’a göre ise Türkiye’de 2000 dolayında türbe bulunmaktadır (2003: 7). Araştırma alanı olan Battalgazi’de de araştırmacının gözlemleri sonucunda Hasan Basri Türbesi, Üç Kardeşler Türbesi, Kırk Kardeşler Şehitliği, Hötüm Dede Türbesi, Edir ile Bedir Türbesi, Vaiz Baba Türbesi, Beş Kardeşler Türbesi, Zeynal Abidin Türbesi ve Ahmed Duran Türbesi’nin bulunduğu tespit edilmiştir,

Hayatın geçiş dönemlerine ait inanç ve uygulamaları din bilimcileri farklı şekil ve gruplarda ele alıp incelemişlerdir. Bunlardan Waardenburg, popüler İslami inançların farklı biçimleri arasında geçiş ayinlerini de sıralamıştır (Arslan, 2002: 166). Popüler dini inanç ve uygulamalar ile ilgili Abdulkadiroğlu ise 250’e yakın madde saymıştır. Araştırmanın konusu ile ilgili olanlar;

1. Gebelik, kısırlık ve doğumla (lohusalık, albasma, kırk çıkma vb.) ilgili inanç ve uygulamalar,
2. Çocuğa ad koyma ilgili inanç ve uygulamalar,
3. Adakla, dilekle (türbe ve diğer adak ve dilek yerleri vb.) ilgili inanç ve uygulamalar,

4. Düğünlerle (ayna kırma, çanak kırma, Kur'an-ı Kerim başın üstüne tutma, yağ-bal sürme) ilgili inanç ve uygulamalar,
5. Evlenme ile ilgili inanç ve uygulamalar,
6. Nikahla ilgili (iki bayram arası nikah) inanç ve uygulamalar,
7. Ölümle ve ölümlerle ilgili inanç ve uygulamalar,
8. Cenaze işleri ile ilgili inanç ve uygulamalar,
9. Buhurla ve günlükle ilgili inanç ve uygulamalar,
10. Iskat (cılık), devir (altı-üstü) ilgili inanç ve uygulamalar,
11. Ölünün 7'si, 40'ı, 52'si ilgili inanç ve uygulamalar,
12. Ölünün son yattığı odada 40 gece ışık yakmak ilgili inanç ve uygulamalardır (1997, 132-157).

Hayatın geçiş dönemleri olan doğum, evlilik ve ölüm dönemlerinde uygulanan popüler dini inanç ve uygulamalarda kendi içinde alt başlıklara ayrılmaktadır. Örneğin bir doğum konusu, doğum öncesi halk inanışları, kısırlığın giderilmesi ile ilgili uygulamalar, hamilelik dönemindeki uygulamalar vb. gibi alt başlıkları içermektedir. Araştırma alanı olan Battalgazi merkezde hayatın geçiş dönemlerinde uygulanan popüler dini inanç ve uygulamalara çalışmanın dördüncü bölümünde ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği üzere hayatın önemli anlarında halk arasında yaygın olan inanç ve uygulamalar, birtakım bireysel ve toplumsal ihtiyaçlardan ortaya çıkmakta, bu uygulamalar zamanla kişilerde ve toplumda inanç halini almaktadır. Bazı uygulamaların dini kaynağı bulunmakla birlikte, bazı uygulamalara ise halk, dini temel bulmak için çaba sarf etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMA ALANI

Araştırma alanı Malatya ili Battalgazi ilçe merkezidir. Araştırmanın amacı, Türkiye’deki insanların popüler dindarlık düzeyini araştırmak olduğundan araştırma örneklemini olarak Anadolu’nun tipik özelliklerini kendinde barındıran Battalgazi ilçesi seçilmiştir. Bunun yanında tarihi geçmişi milattan öncelere dayanması, popüler dindarlık için önemli taşra özelliğinin bulunması, bölgenin araştırmacı tarafından önceden de biliniyor olması bu ilçenin örneklem olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Alan araştırmalarında, araştırma problemine uygun araştırma yöntemi tespit edildikten sonra araştırma evrenin belirlenmesi ve bu evrenden örneklemin seçilmesi gerekmektedir. Evren, araştırma ve ya gözlem alanına giren obje, olay ve bireylerin tümüne denilmektedir. Örneklem ise bir evrenin özelliklerine ait bilgileri ya da verileri hesaplanabilir güvenilirlik sınırları içinde verebilen ya da temsil edebilen bütünün parçasına denilmektedir (Arseven, 1993: 92-94).

Tablo 1: 2011 Yılı Nüfus Sayımına Göre Battalgazi İlçesi Merkezinin Toplam Nüfusu

Cinsiyet	N	%
Erkek	8.422	49
Kadın	8.726	51
Toplam	17.148	100

Türkiye İstatistik Kurumu 2011 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilçenin merkez nüfusu (17.148) olup, köylerle beraber nüfusu 29.827’ dir. Bu nüfusun 14.819’u erkek, 15.008’i kadındır. TÜİK 2011 verilerine göre yıllık bazda nüfus artış oranı 4,7’dir. Yaz aylarında ilçe bahçelerde çalışmak, yazlıklarda barınmak, Karakaya Baraj sahilinde konaklamak ve tarihi mekânları ziyaret etmek amacıyla gelenlerle birlikte bu sayı merkezde 40.000 kişiye kadar çıkmaktadır.

Ancak araştırma örnekleme olarak merkez alındığından, araştırmada yerleşik merkez nüfusu esas alınmıştır.

Araştırmanın iyi anlaşılması için sırası ile araştırmanın örnekleminin tarihi geçmişi, coğrafi konumu ve sosyal ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Araştırma Alanının Tarihi Geçmişi

Malatya ili Battalgazi ilçesi kuruluş ve isim itibari ile başlangıçtan günümüze kadar büyük bir değişikliğe uğramadan gelen Anadolu ilçelerinden birisidir. Battalgazi ilçesinin diğer adı “*Eski Malatya*”dır. Kültepe vesikalarında “*Melita*” şeklinde görülen Battalgazi’den Hitit vesikalarında “*Maldia*” olarak bahsedilmektedir. Asur İmparatorluğu devri vesikalarında ise Meliddu, Melid, Milid, Milidia olarak geçmektedir. Urartu kaynaklarında ise Melitea denilmektedir. Eski Malatya kelimesinin Hititçe “*Bal*” anlamına gelen “*Melid*” den türemiştir. Hitit hiyeroglif kitabelerinde Eski Malatya, bir öküz başı ve ayağı ile ifade edilmiştir (Akçağ, 2004: 14).

Eski çağ coğrafyacılarından Strabon, Battalgazi’yi sürekli “*Melitene*” adı ile zikretmiştir. Kesin olarak yerini vermediği geniş bir alan içerisinde “*Kataonia*” ile Fırat Nehri arasında Kommagene sınırında Kapadokya Krallığı’nın on valiliğinden birisi olarak göstermektedir. Strabon’a göre bu yöre; zeytin, üzüm ve meyve ağaçlarıyla bezenmiş, Kapadokya’da bir benzeri bulunmayan tek yerdir. Pliny’e dayanarak Battalgazi’nin Asur Kraliçesi Semiramis tarafından “*Meliten*” adı ile kurulduğunu kayıt etmektedir. Bu bilgi daha sonraları yapılan çalışmalar ile de teyit edilmiştir. Gelişen Maldia-Melitene, Kalkolitik çağdan beri iskân görmüş ve bugünkü Aslantepe’de 27 kültür katı bırakmıştır (Akçağ, 2004: 16).

Malatya’nın Battalgazi ilçesi, M.S. 79-81 yıllarında Roma Kralı Titus zamanında lejyon karargâh olarak taşınmıştır. Yine bu dönemde de Melitene adı verilmiştir. Roma şehir surları bu dönemde yapılmaya başlanmıştır. Burası Roma devrinde hudutların korunması, coğrafi konumu ve jeopolitik önemi dikkate alınarak

önemli bir merkez olarak muhafaza edilmiştir. Bizans döneminde de bu değerini siyasi iktisadi bakımdan da korumuştur. M.S. 659 yılında Bizans Arap mücadelesi sonucunda şehir, İslam hâkimiyetine girmiştir (Honigmann, Darkot, 2003: 468-477).

Malatya'nın Battalgazi ilçesinde çok eski zamanlardan beri çeşitli sebeplere bağlı olarak Türk yerleşiminin olduğu bilinmektedir. Bu bölgede Türk varlığı, Arap-Bizans mücadeleleri sırasında ortaya çıkmış ve bu bölgede Türk-Bizans mücadelesinin odaklandığı şehirlerden biri olmuştur. 1056-1101 tarihleri arasında birkaç defa el değiştirmiştir. 1101 yılında Danişmentli Melik Muhammed Gazi'nin hâkimiyetine geçen Battalgazi bir daha kayıp vermemek üzere Türk yurdu haline gelmiştir. Selçuklular döneminde “*Vilayeti Malatya*” olarak anılan şehir, bir üstünlük ve asalet ifadesi olarak saadet ve mutluluk yeri anlamına gelen “*Daru'r Rifa*”, unvanıyla anılmıştır (Akçağ, 2004: 35).

Osmanlılar Döneminde bu isimle anılan şehirde 1838 yılında Osmanlı ordusu ikamet ederek kışlamıştır. Eski Malatya ismi, ünlü Türk İslam Komutanı Battal Gazi'nin Malatya civarında yaşamasından dolayı, O'nun hatırasına binaen değiştirilmiş, Battalgazi adını almıştır. Battalgazi ilçe adı olarak, 1987 yılından itibaren verilmiştir.

2.2. Araştırma Alanın Coğrafi Konumu

Battalgazi ilçesi Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde, Malatya ili sınırları içerisinde yer almaktadır. Güneydoğu Toroslara ait Beydağı yüksek kütesinin kuzeyindeki hafif eğimli Malatya Ovası'nın kuzeyinde yer alan ilçe, Karakaya Baraj Gölü'nün güney kıyısında, doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Kuzeyi Karakaya Baraj Gölü ile sınırlanmış olan ilçenin doğusu Kale İlçesi, batı ve güney sınırları ise Malatya merkez ilçe sınırları ile çevrelenmiştir (Atalay, 1982: 89).

Battalgazi ilçesi, karasal Akdeniz yağış rejimi ile Doğu Anadolu karasal yağış rejimi arasında bir geçiş alanıdır. Geçiş alanında iklim, doğuya oranla daha az

karasal niteliktedir. Yani kış soğukları hafiflemiş, yağış maksimumu yazdan uzaklaşmıştır. En yağışlı dönem kış ve ilkbaharken, haziran ekim dönemi kurak devreye karşılık gelir. Yıllık ortalama sıcaklık değeri 13.5 C°, sıcaklık yoğunluğu ise 27,5 C° 'yi bulur (Kurter, 1979: 87).

Bitki coğrafyası bakımından, İran-Turan flora bölgesinde yer almaktadır. Doğu Anadolu'nun diğer tektonik depresyonlarında ve havzalarında olduğu gibi Malatya çevresinde de İran-Turan step elemanları yaygındır (Atalay, 2002: 160). Battalgazi İlçesi'nin, su varlığını sürekli akarsular, yağışlara bağlı olarak gelişen akarsular, yer altı suları, sulama kanalları ile Karakaya Barajı şeklinde sıralayabiliriz. Kuzey-güney doğrultusunda akış gösteren Hatunsuyu Deresi, Orduzu Deresi, Ballıdere ve Şişman Çayı başlıca akarsularıdır (Kırımhan, 1990: 10).

2.3. Araştırma Alanın Sosyo-Ekonomik Yapısı

Ziraat Odası verilerine göre Battalgazi'de 4613 adet çiftçi ailesi mevcuttur. İlçe halkının % 80'i geçimini tarımla uğraşarak kazanmaktadır. Malatya ilinin en verimli arazileri Battalgazi'de bulunmaktadır. Malatya ilinin bir bölümünün sebze ihtiyacı Battalgazi ilçesinden karşılanmaktadır. Son yıllarda sebzecilik konusu başta olmak üzere biber, patlıcan, salatalık, kavun, karpuz, ıspanak, marul vb. yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlçe merkezi ve köylerinde 385.469 kayısı ağacından 18.000 ton yaş kayısı üretilmekte olup bunlardan yaklaşık 4.000 ton kuru kayısı elde edilmektedir.¹

Battalgazi ilçesinde sulanabilir arazi fazla olduğundan tarım ürünlerinin hemen hemen tamamı yetiştirilmektedir. Sulu alanların bir kısmı Şahnahan Regülatörü'nden, bir kısmı Derme Suyu'ndan, bir kısmı maksatlı açılan kuyulardan ve bir kısmı da Medik Barajı suyu ile Pınarbaşı'ndan sulanmaktadır (Topçu, 1998: 66).

¹ Türkiye Ziraat Odaları Birliği tarafından hazırlanan Zirai ve İktisadi Rapor 2007-2010 verileri ve Battalgazi Ziraat Odası verileri baz alınmıştır.

İlçede ağırlıklı olarak hayvancılık alanında sığır besiciliği yapılmaktadır. Besi hayvancılığı yanında süt hayvancılığı da yapılmaktadır. Ayrıca Karakaya Baraj Gölü'nün oluşması ile baraj gölünde yapılan su ürünleri avcılığı, baraj kıyılarındaki köyler için geçim kaynağı oluşturulmuştur.

Her türlü küçük sanayi kolunun bulunduğu ilçede küçük esnaf, kendi halinde mütevazı işyerinde faaliyet göstermekte ayrıca ilçede iki adet kayısı kurutma ve bir adette kayısı paketleme fabrikası ile bir tane tavuk çiftliği bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METODOLOJİ

3.1. Bilgi Toplama Araçları

Teknik, araştırmacının konuyla ilgili bir tahlil işlemine başlamadan önce verileri/bilgileri toplamak ve bir düzene sokmak için kullandığı özel yoldur (Karasar, 2012: 104). Araştırmamız, literatür taramasına dayanan teorik kısım ve saha araştırmasına dayanan ampirik kısım olmak üzere temel iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın teorik bölümünün oluşturulmasında, araştırma konumuz ile ilgili din sosyolojisi, dinler tarihi, din psikolojisi, halk bilimi alanında yapılmış çalışmalar, kitaplar, makaleler, dergiler taranmıştır. Araştırmanın uygulama bölümünde ise sosyal bilimlerde veri toplama tekniği olarak kullanılan anket, katılımlı gözlem ve mülakat teknikleri kullanılmıştır.

Saha araştırmasında, temel bilgi toplama aracı olarak anket ve mülakat kullanılmıştır. Anket din sosyolojisi, sosyal psikoloji ve din psikolojisinde sıkça başvuru alan bir veri toplama tekniğidir. Anket tekniğinde her hangi bir konu üzerinde planlı bir şekilde hazırlanmış ifadelerle sorular yönelterek, o konudaki eğilimleri öğrenmek amaçlanır (Uysal, 1996: 33). Araştırmamızda Arslan'ın anket formu kullanılmış olup anket maddeleri araştırma alanımıza uyarlanmıştır. Araştırmada, anket verileri görüşme ve katılımcı gözlemle desteklenmiştir. Anket tekniği ile elde edilen verilerin güvenilirliğini artırmanın bir yolu da örnekleme bir taraftan karşılıklı görüşmeler yapmak bir taraftan da onları doğal ortamlarında gözlemlemektir.

Örneklemlerin tespitinde tesadüfî örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin temel kuralı, evrendeki her bireyin veya objenin örneklem grubuna girebilme olasılığının birbirine eşit ve birbirinden bağımsız olmasıdır (Gökçe, 1992:

139; Arseven, 1993: 99). Anket çalışması tesadüfî örnekleme yöntemi ile belirlenen 366 kişi üzerinde yapılmıştır. Ankette ilçenin genel görünümünü yansıtacak şekilde her yaş, cinsiyet, eğitim, sosyo-ekonomik düzey ve statüden insanların katılımı sağlanmaya çalışarak örneklem karakteristiğinin değişken olmasına özen gösterilmiştir.

Anket tekniğini tercih etmemizin nedeni; bu tekniğin sosyal bilimlerdeki araştırmalarda laboratuvar niteliğinde olup kolay ve maddi olanakları fazla zorlamadan doğrudan doğruya bilgi elde etmeye elverişli bir teknik olmasıdır. Böylece mümkün olduğunca fazla grup üzerinde araştırma yapabilme imkânı doğduğundan seçilen örneklemin evreni temsil niteliği de artmaktadır. Bireylerin sorulara verecekleri cevaplarda gerçek fikirlerini yansıtmaya olasığının yüksek olmasını temin etmek amacıyla soru formunda ad-soyad, nerede çalıştığı gibi kişilerin kimliğini belirleyici herhangi bir bilgi talep edilmemiş; hatta ısrarla bu konularda açıklama yapılmaması istenmiştir. Ayrıca örneklem grubunun düşünerek daha sağlıklı cevap vermesine olanak sağlamak adına anket soruları yazılı olarak sunulmuştur. Anket tekniğinin tercih edilmesinin bir diğer nedeni ise araştırmada popüler dindarlık ölçeğinin oluşturulmasıdır.

Anketin yanı sıra "*mülakat*" tekniğinden de yararlanılmıştır. Görüşme, çoğunlukla yüz yüze yapıldığından görüşülen kişiyle iyi bir iletişim kurulduğunda, deneğe anlamadığı yerleri sorma ve araştırmacıya da anlaşılmayan yerleri açıklama imkânı vermesi gibi sebeplerle sosyolojik araştırmalarda çok sık başvurulmuş bir tekniktir. Toplumsal hayatta karşılaşılan dinî nitelikli tutum ve davranışların, fertlerin değişik konulardaki görüş, tutum, davranışlarının ve bunların sebeplerinin öğrenilmesinde görüşme en geçerli teknik olarak görülmektedir (Karasar, 2012: 174-176; Balcı, 2011). Mülakat yapılacak kişiler ile görüşmeden önce yazılı kaynaklardan yararlanılarak çalışma konusu hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Araştırma alanı olan Battalgazi ilçesinde hayatın önemli aşamalarında ne tür inanç, adet, ayin vb. uygulamaların olduğunu öğrenmek amacıyla 24 adet açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış mülakatta, ilçe merkezinde yaşayan 11 erkek 42 kadın olmak üzere toplam 53 kişi ile görüşme yapılmıştır. Mülakat yapılan kişi sayısını

mümkün olduğunca fazla tutularak çalışmanın güvenilirliğini arttırılmaya çalışılmıştır.

Alınan cevaplar doğrultusunda veri kaynakları oluşturulmuştur. Çalışmanın daha somut olması için araştırma alanında bulunan ve de popüler dini inanç ve uygulamaların uğrak yeri olan türbe resimleri çalışmanın sonuna eklenmiştir.

3.2. Popüler Dindarlık Ölçeği

Popüler dindarlık ölçeği oluşturulurken Arslan'ın geliştirmiş olduğu popüler dindarlık ölçeği esas alınmıştır. Arslan, popüler dindarlığın ölçek maddelerini oluştururken aynı konudaki Tanyu'nun, Abdulkadiroğlu'nun, Patai'nin, Christian'ın, Long'un, Kaneko'nun ve Örnek'in çalışmalarından yararlandığını belirtmektedir. Arslan'ın genel dini tutum ifadeleri 34 maddeden oluşmakta olup popüler dindarlık ölçeği 20 maddeden oluşmaktadır (Arslan, 2004: 187). Araştırmacının kullandığı genel dini tutum ifadeleri 40 maddeden, popüler dindarlık ölçeği ise toplam 14 maddeden oluşmaktadır. Popüler dindarlık ölçeği maddeleri anket formu üzerindeki (5,10,15,16,17,18,22,23,30,31,32,33,38,39) numaralı maddelerdir. Arslan'ın geliştirmiş olduğu ölçeğin bazı maddeleri araştırma alanına uymadığı için ölçekten çıkarılmıştır.

Popüler dindarlık ölçeği maddeleri şunlardır:

1. Ölünün ruhunun huzurlu olması için ruhuna hatim veya mevlit okutmak gereklidir. (5)
2. Kandil gecelerini diğer günlerden biraz farklı olarak dini ağırlıklı geçiririm. (10)
3. Ölünün devri, ıskatı (altı-üstü) mutlaka yapılmalıdır. (15)
4. Dindar bir insanın dünyada her işinin rast gideceğine inanıyorum. (16)
5. Örf, adet ve geleneksel uygulamalara karşı olan bir fikre sahibim. (17)
6. Kur'an okunmuş suyun şifa olacağına inanıyorum. (18)
7. Kem gözlü insanların nazarının dokunduğu bir gerçektir. (22)

8. Nazar değen kişiye kurşun dökerek veya tuz çevrilerek nazar yok edilebilir. (23)
9. Hızır uğrayan eve bereket yağar. (30)
10. Sünnet, evlilik ve cenaze/ölüm ile alakalı merasimlerdeki dini vecibeler yerine getirilmelidir. (31)
11. Evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam.(32)
12. Bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır. (33)
13. Allah’a inanırsan ve bir evliyanın türbesinde dua ve dilekte bulunursan dileklerin sonunda gerçekleşir. (38)
14. Ölünün canı için yemek vermek güzel bir gelenektir. (39)

Envanterin cevaplanmasında dörtlü likert ölçek kullanılmıştır. Likert ölçeğın temel amacı bireylerin belirli tutumlar karşısındaki tavırlarını derecelendirmek ve tutumların yoğunluklarını ölçmektir. Likert ölçeğı cevaplayıcının bir araştırma ile ilgili yargıları ne derece tasvip edip etmediğini tespit etmede kullanılır (Tonta, 1999: 274-275). Her soru için “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Katılmıyorum”, “Hiç Katılmıyorum” şeklinde dört seçenek kullanılmıştır. A sikkından itibaren dört seçeneğe sırasıyla 1, 2, 3, 4 değeri verilerek puanlama yapılmıştır. Buna göre veriler bilgisayara yüklenmiş, girilen maddeler üzerinde geçerlilik çalışması yapılarak faktör analizine tabi tutulmuştur. Faktör analizi sonucunda en yüksek değere sahip olarak birinci faktörde toplanan maddeler seçilerek “popüler dindarlık ölçek maddeleri” olarak kabul edilmiş, diğer maddeler ölçekten çıkarılmıştır.

3.2.1. Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geçerliliğı

Ölçekli çalışmalarda, ölçme araçlarından elde edilen verilerin yorumlanmasına geçilmeden önce geçerlilik ve güvenilirlik testlerinin yapılması gerekmektedir. Veri toplamada, ölçme işlemi ve ölçme işleminde kullanılan ölçme araçlarının geçerlilik, güvenilirliklerinin bilinmesi ve iyileştirilmesi araştırmanın

sonuçları üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Geçerlilik ölçmesi gereken özelliği gerçekten ölçebilmelidir. Geçerlilik bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, bir başka özellikle karıştırmadan doğru olarak ölçebilme derecesidir (Arseven, 1993: 127-128; Balcı, 2011: 4).

Popüler dindarlık ölçeğinin yapı geçerliliği, genellikle bu amaç için kullanılan faktör analizi yöntemi ile test edilmiştir. Faktör analizi, aynı yapıyı ya da aynı niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi az sayıda faktör ile açıklamaya çalışan bir istatistiksel tekniktir. Faktör analiziyle, değişkenler arasındaki ilişkiden hareketle belirli bir faktör bulma hedeflenmektedir (Coştu, 2009a: 125). Popüler Dindarlık ölçeğinin geçerlilik testi için “Principal Components (Temel Bileşenler)” “Faktör Analizi” tekniklerinden yararlanılmıştır. Yapılan KMO ve Barlett analizi sonucunda KMO değerinin 0,901 olarak, Barlett değerinin ise 0,05 den küçük olduğu ve faktör analizinin yapılabilir olduğu görülmüştür. Battalgazi Merkezde ikamet eden 366 kişiye uygulanan ölçekten elde edilen veriler üzerinde yapılan faktör analizi sonucunda toplam varyansı % 65,78 olan tek faktör oluşmuştur.

3.2.1.1. Varyans Analizi

Araştırmada elde edilen verilere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizi (Analysis of Variance) gözlenen varyansı çeşitli kısımlara ayırma yöntemi ile bazı değişkenlerin başka bir değişken üzerindeki etkisini incelemeye yarayan bir grup modelleme türü ve bu modellerle ilişkili işlemlere verilen genel isimdir (Sencer, 1981: 43). Halkın kişisel ve demografik özelliklerini ifade eden bağımsız değişkenlerin şıklarına karşılık düşen popüler dindarlık boyutuna ait tutumların dağılımları üzerinde durulmuştur.

3.2.1.2. Tutum Maddelerinin Faktör Analizi

Tablo 2: Popüler Dindarlık Ölçeği Faktör Analizi

Faktörler	Maddeler	Faktör Yüğü	Varyans Oranı	Cronbach's Alpha
Popüler Dindarlık	Kur'an okunmuş suyun şifa olacağına inanıyorum.	0,901	65,78	0,895
	Allah'a inanırsan ve bir evliyanın türbesinde dua ve dilekte bulunursan dileklerin sonunda gerçekleşir.	0,841		
	Hızır uğrayan eve bereket yağar.	0,826		
	Ölünün ruhunun huzurlu olması için ruhuna hatim veya mevlit okutmak gereklidir.	0,749		
	Ölünün canı için yemek yedirmek güzel bir adettir.	0,720		
	Nazar değen kişiye kurşun dökülerek veya tuz çevrilerek nazar yok edilebilir.	0,708		
	Dindar bir insanın dünyada her işinin rast gideceğine inanıyorum.	0,688		
	Kandil gecelerini diğer günlerden biraz farklı olarak dini ağırlıklı geçiririm.	0,631		
	Ölünün devri, ıskatı (altı-üstü) mutlaka yapılmalıdır.	0,599		
	Sünnet evlilik ve cenaze/ölüm ile alakalı merasimlerdeki dini vecibeler yerine getirilmelidir.	0,587		
	Örf, adet ve geleneksel uygulamalara karşı olan bir fikre sahibim.	0,561		
	Bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır.	0,460		
	Kem gözlü insanların nazarının dokunduğu bir gerçektir.	0,445		
	Evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam.	0,421		
Toplam Varyans: 65,78				

3.2.2. Popüler Dindarlık Ölçeğinin Güvenilirliği

Ölçeklerde güvenilirlik, bir ölçümün random hatadan arınmış olması, bireylerin test maddelerine verdikleri cevaplar arasında tutarlılık olması demektir. Güvenilirlik geçerlilik için ön koşul niteliğindedir. Geçerlilikten farklı olarak güvenilirlik tamamen istatistiksel bir kavramdır. Güvenilirlik katsayısının değeri – 1.00 ile + 1.00 arasında değişmektedir (Balcı, 2011: 4; Arseven, 1993: 127).

Değişik güvenilirlik türleri vardır ve her biri farklı amaçlar için yararlı olur. Güvenilirlik testi için, Popüler dindarlık ölçeğini, Cronbach (1951) tarafından geliştirilen Cronbach's Alpha testine tabi tuttuk. Cronbach's Alpha tekniği, ölçekte yer alan maddelerin homojen bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini araştırır. Ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır ve ölçek maddelerinin varyansları toplamının genel varyansa oranlaması ile elde edilir. 0 ile 1 arasında değer alan bu katsayı, Alfa katsayısı olarak adlandırılır. Alfa katsayısı 1'e yaklaştıkça, ölçeğin güvenilirliği ve toplanabilirlik özelliği yüksek olarak yorumlanır (Kayış, 2006: 405). Popüler dindarlık ölçeğimizdeki 14 maddenin genel güvenirliliği Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı $\alpha=0,895$ olarak bulunmuştur.

3.3. Kişisel Bilgi Anketi

Bağımsız değişkenler, kişisel bilgiler anketinin ilk kısmını içeren on maddeden oluşmaktadır. Cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, meslek vd. gibi bağımsız değişkenlerin yer aldığı bu maddelere ankette de yer verilmiştir.

3.4. İstatistiksel İşlemler

Sosyal bilimlerde bilimsel araştırmalarda elde edilen verilerin çözümlenmesinde ve bulguların yorumlanmasında çeşitli istatistiksel yöntemler kullanılmaktadır. Kişisel bilgisayarın yaygınlaşması ve kapasitelerinin gelişmesi ile birlikte MINITAB, STATISTICA, SPSS ve SAS gibi istatistik işlemlerin

yapılabileceği hazır programların yapılması daha önceleri hesap makineleri ile yapılan ve zaman alan pek çok işlemi saniyelik sürelerle indirmiştir. İstatistiksel işlemlerin yapılmasında daha çok uygun istatistiksel tekniğin seçimi ve bu tekniğe uygun bilgilerin elde edilmesi önemlidir (Tonta, 1999: 112).

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 17.0 programı kullanılmış olup, programı kullanmada uzman kişilerden yardım alınmıştır. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel yöntemler olarak sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı t-testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında tek yönlü (One Way) ANOVA Testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde Post Hoc Testi kullanılmıştır. Post Hoc testlerinde bir çok seçenek (LSD, Bonferroni, Scheffe, Tukey HSD) bulunmaktadır. Hepsinin işlevi aynı olup, hangi gruplar arasında farklılık olduğunu anlamak için kullanılır (Kalaycı, 2006: 116). Araştırmada Post Hoc Multiple Comparisons testlerinde Tukey HSD Testi kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bulgu, ham verilerin işlenmesi, çözümlenmesi ve içsel olarak yorumlanması ile elde edilen bilgidir. Araştırma bulgusu, amaçlar doğrultusunda yapılan aramadan sonra, problem çözümüne ışık tutucu bilgilerdir (Karasar, 2012: 247). Yorum ise bulgulara, araştırma amaçları doğrultusunda verilen anlamdır. Araştırma bulgularının yorumlanması kaçınılmazdır. Uygun bir yorumla bütünleşmeyen bulgular araştırma problemine çözüm önerisi getirmez (Balcı, 2009: 84).

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, Battalgazi merkezde araştırmaya katılanlardan anket yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

4.1. Örneklem Grubunun Genel Özellikleri

Örneklem grubunun bağımsız değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, aile tipi vd.) açısından nasıl bir dağılım gösterdiği aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 3: Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	191	52,2
Kadın	175	47,8
Toplam	366	100,0

Tablo 3'te örneklem grubundaki kişilerin bağımsız değişkenler açısından nasıl bir dağılım gösterdiklerine bakıldığında, cinsiyete göre örneklemdeki kadınların %47,8, erkeklerin ise %52,2 oranında bir dağılıma sahip oldukları görülmektedir.

Cinsiyete göre dağılım oranının birbirine yakın olması örneklemin evreni temsil etme gücünü göstermektedir. Araştırmanın örneklem grubunun cinsiyete göre dağılımının birbirine yakın olması, temsil gücünün yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 4: Örneklem Grubunun Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	N	%
18-25 arası	109	29,8
26-30 arası	51	13,9
31-40 arası	71	19,4
41-50 arası	66	18,0
51-60 arası	52	14,2
60 ve yukarısı	17	4,6
Toplam	366	100,0

Tablo 4'e bakıldığında, örneklem grubunun yaş yapısının %29,8 ile %4,6 oranları arasında bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Yaş değişkenine göre örneklem dağılımında 18-25 grubunun %29,8 ile en yüksek orana sahip olduğunu, 31-40 arası yaş grubunun %19,4 ile ikinci sırada olduğunu görmekteyiz. Bunları 41-50 arası yaş grubu %18,0, 51-60 arası yaş grubunun %14,2, 26-30 arası yaş grubunun %13,9 ile takip etmektedir. Örnekleme en az düzeyde temsil edilen %4,6 oranına sahip olan 60 ve yukarı yaşlardır.

Tablo 4'e göre örnekleme genç ve orta yaşta insanların çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Bu da örneklemin yaş dağılımının, TÜİK yaş dağılımı verilerinde Türkiye'nin yaş dağılımı ile paralellik arz ettiğini göstermektedir. Örneklemin iyi bir temsil niteliğine sahip olması için, her yaştan kişinin katılımı sağlanmaya çalışılmıştır.

Örneklem grubunun eğitim durumuna göre nasıl bir dağılım gösterdiği tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Örneklem Grubunun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	N	%
Okuma yazması yok	26	7,1
Okur-yazar ama diploması yok	31	8,5
İlköğretim	174	47,5
Lise ve dengi okullar	101	27,6
Üniversite	34	9,3
Toplam	366	100,0

Tablo 5'e bakıldığında araştırmaya katılan örneklem grubunun farklı eğitim düzeyinde olduğu görülmektedir. Örneklem grubunun eğitim durumuna göre dağılımında, okuma yazması olmayanların %7,1 olduğu ve okur-yazar ama diploması olmayanların %8,5 oranı ile birbirine yakın olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların çoğunluğunu ilköğretim mezunları %47,5 oranında oluşturmaktadır. Lise ve dengi okul mezunları %27,6, üniversite mezunlarının ise %9,3 olduğu görülmektedir.

Araştırma alanında 2012 yılı itibariyle 40 ilköğretim (26 tane ilkokul, 14 tane ortaokul), 2 anaokulu ve 3 lise bulunmaktadır. Ayrıca İnönü Üniversitesi'nin Tacan Kampüsü'nde burada bulunmakta olup kampus içerisinde 4 adet meslek yüksek okulu ve 2 adet fakülte bulunmaktadır.

Tablo 6: Örneklem Grubunun Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	N	%
Bekâr	111	30,3
Evli	221	60,4
Boşanmış	12	3,3
Eşi ölmüş	22	6,0
Toplam	366	100,0

Örneklem grubunun medeni duruma göre dağılımı Tablo 6’da verilmiştir. Buna göre örneklem grubunun %60,4’nün evli, %30,3’nün bekâr, %3,3’nün boşanmış, %6’sının ise eşinin ölmüş olduğunu görmekteyiz.

Tablo 7: Örneklem Grubunun Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Meslek	N	%
Memur	29	7,9
İşçi	38	10,4
Esnaf, zanaatkâr	24	6,6
Serbest meslek (Av. Müh. vb.)	14	3,8
Emekli	21	5,7
İşsiz (kadın için ev hanımı)	72	19,7
Öğrenci	94	25,7
Çiftçi	63	17,2
Diğer	11	3,0
Toplam	366	100,0

Tablo 7’de örneklem grubunun mesleklere göre dağılımına bakıldığında farklı meslekten deneklerin katıldığı görülmektedir. Araştırmaya katılan deneklerin meslek değişkenine göre %7,9’u memur, %10,4’ü işçi, %6,6’sı esnaf ve zanaatkâr, %3,8’i serbest meslek (avukat-mühendis vb.), %5,7’si emekli, %19,7’si işsiz (kadın için ev hanımı), %25,7’si öğrenci, %17,2’si çiftçi, %3 diğer olarak dağılmaktadır.

Tablo 8: Örneklem Grubunun Aile Tipine Göre Dağılımı

Aile Tipi	N	%
Eşimle ve çocuklarımla beraber	166	45,4
Eşim, çocuklarımla ve aile büyüklerimizle beraber	83	22,7
Bekar dul kendi ailesi ile beraber	70	19,1
Diğer	47	12,8
Toplam	366	100,0

Tablo 8'e göre araştırmaya katılan örneklem grubunun aile tipine göre dağılımına bakıldığında, %45,4'ü eşi ve çocukları ile beraber, %22,7'si eşi, çocukları ve aile büyükleri ile beraber, %19,1'i bekâr dul kendi ailesi ile beraber, %12,8'i diğer olarak dağılmaktadır.

Tablo 9: Örneklem Grubunun Sosyal Tabakaya Göre Dağılımı

Tabaka	N	%
Üst tabaka (zengin)	11	3,0
Orta tabakanın üstü	37	10,1
Orta tabaka (orta halli)	280	76,5
Orta tabakanın altı	22	6,0
Alt tabaka (fakir)	16	4,4
Toplam	366	100,0

Örneklem grubunu oluşturan Battalgazi merkezde oturan deneklerin %76,5 gibi yüksek bir oranın kendini orta tabaka olarak görmesi, zengin ve fakir oranın az olması ilçenin gelir dağılımının dengeli olduğunu göstermekle birlikte yapılan mülakat ve gözlemlerde de bu durum teyit edilmiştir. Tablo 9'a göre orta tabaka %76,5 ile ilk sırada gelmekte olup, onu %6 ile orta tabakanın altı izlemekte olup üst tabaka oranı %3 ile alt tabaka oranının %4,4 birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 10: Örneklem Grubunun İlçede İkamet Etme Süresine Göre Dağılımı

İlçede İkamet Etme Süresi	N	%
Doğduğumdan beri	158	43,2
10 yıldan çok	83	22,7
6-10 yıl	52	14,2
3-5 yıl	23	6,3
Diğer	50	13,7
Toplam	366	100,0

Örneklem grubunun Battalgazi ilçesinde ikamet etme süresi değişkenine göre %43,2 gibi bir oranın doğduğundan beri Battalgazi merkezde ikamet edenler oluşturmaktadır. %22,7'si 10 yıldan çok, %14,2'si 6-10 yıl arasında, %6,3'ü 3-5 yıl arası, %13,7'ü diğer olarak cevap vermiştir.

Tablo 10'a bakıldığında sorunun tam olarak anlaşılmadığı ortaya çıkmaktadır. Örneklem grubundan 5 kişinin hem doğduğundan beri hem de ilçeye gelmeden önceki ikamet yerleri hakkındaki soruya da cevap verdiği görülmektedir. Bu sebeple bu bölümle alakalı bir hipotezde bulunulmamıştır.

Tablo 11: Örneklem Grubunun İlçeye Gelmeden Önceki İkamet Yerlerine Göre Dağılımı

İlçeye Gelmeden Önceki İkamet Yerleri	N	%
Köy	91	44,8
Kasaba-ilçe	43	21,2
Şehir	56	27,6
Metropol (Ankara, İstanbul, İzmir)	13	6,4
Toplam	203	100,0

Örneklem grubunun, Battalgazi ilçesine gelmeden önce ikamet ettiği yere göre dağılımına bakıldığında %44,8'i köy, %21,2'si kasaba-ilçe, %27,6'sı şehir, %6,4'ü metropol (Ankara, İstanbul, İzmir) olarak dağılmaktadır.

4.2. Bağımsız Değişkenlere Göre Battalgazi Halkının Popüler Dindarlık Boyutları

Dinin toplumsal hayatta yaşanması olgusuna baktığımızda din ve toplumsal hayatın iç içe bir görüntü sergilediğini, karşılıklı birtakım etki ve tepkilerin yaşandığı dinamik bir süreç olduğu görülmektedir (Wach, 1997: 7). Buna göre din, toplum içinde önemli bir görev üstlenip, diğer toplumsal kurum ve olaylara etkide bulunurken, diğer taraftan da, dini formlar, kurumlar, tutumlar ve davranışların tabiat ve belli bir toplumda etkili olan güçler ve atmosfer tarafından koşullandırıldığı, dini

hayat ve onun şekillerinin farklılaşmasında birtakım toplumsal değişkenlerin (toplumun cinsiyet, yaş, meslek, mülkiyet, toplumsal mevki) önemli bir payının bulunduğu görülmektedir. Toplumsal yapılar ve kültür, kişilerin dünyevi davranışlarının yanı sıra dini tutum ve davranışlarını da etkilemektedir. Bu nedenle, bir toplumun dini yaşayışının şiddet ve yoğunluğu zamana, yere ve ortama göre değişiklik göstermektedir (Günay, 1999: 32).

Toplum çok karmaşık ilişkileri içerisinde barındıran bir olgu olduğundan, toplumsal bir olgu olarak dini hayat ya da dindarlık da toplumsal ortam içerisinde farklı şekilde tezahür etmekte ve de farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır (Arslan, 2004: 201). Bu nedenle, popüler dindarlığın farklı kesimlerde hangi düzeyde olduğu çalışma açısından önemlidir. Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durumu, meslek ve aile tipi gibi birtakım değişkenlere göre halkın popüler dindarlık düzeyi nasıl bir görünüm arz etmektedir? Bu değişkenlere göre kişilerin popüler dindarlık birtakım toplumsal farklılıklara (cinsiyet, yaş vb.) rağmen farklı kesimlerde aynı derecede etkili midir? Bu ve benzeri sorulara araştırmanın bu bölümünde verilerden yola çıkılarak cevap aranmaya çalışılmıştır.

4.2.1. Battalgazi Halkının Popüler Dindarlık Tutumlarının Genel Dağılımı

Araştırmaya katılan örneklem grubunun popüler dindarlık boyutları üzerine uygulanan testin sonuçları Tablo 12’de gösterilmiştir.

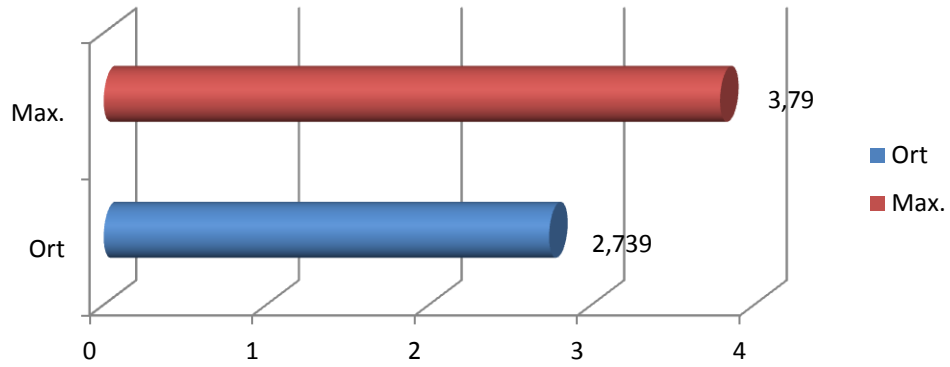
Tablo 12: Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Puanlarının İstatistiksel Analizi

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Popüler Dindarlık Düzeyi	366	2,739	0,311	2,000	3,790

Araştırmaya katılan örneklem grubunun popüler dindarlık düzeyinin ortalaması ($2,739 \pm 0,311$) düzeyde olduğu görülmektedir. Tablo 12’ye göre

“Battalgazi’de yaşayan halkın popüler dindarlık düzeyi genel olarak yüksektir” şeklindeki birinci hipotezi kısmen doğrulamaktadır.

Şekil 1: Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeyinin Ortalaması

4.2.2. Cinsiyet ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi

Cinsiyet değişkeni iki şıklı olduğundan varyans analizi uygulamadan doğrudan t-testi uygulanmıştır. Örneklem grubunun cinsiyet değişkeni ve popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişki tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13: Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Cinsiyete Göre İstatistiksel Analizi

	Grup	N	Ort	Ss	T	P
Popüler Dindarlık	Erkek	191	2,695	0,277	-2,910	0,004
Düzeyi	Kadın	175	2,788	0,338		

Araştırmaya katılan örneklem grubunun popüler dindarlık düzeyi ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=-2,910$; $p=0,004<0,05$). Battalgazi ilçesindeki kadın halkın popüler dindarlık düzeyi ($x=2,788$), erkek halkın popüler dindarlık düzeyinden ($x=2,695$) yüksek bulunmuştur.

Cinsiyet farklılıkları ile dini yönelim arasında bir ilişkinin olduğu ifade edilmektedir (Günay 1999, Arslan 1997; 2004). Bu alanda yapılan araştırmalarda zaman zaman kadınların (Günay, 1999: 74-75; Karaşahin 2007: 157-248) zaman zaman da erkeklerin (Köktaş, 1993: 78, 83, 88) bir diğerine oranla daha yüksek dini inanış ve uygulamalara sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

R.Patai, E. Gellner'e göre kadınlar erkeklere göre daha fazla popüler inanış ve uygulamalara meyillidirler. Aynı zamanda G. Mensching'in de görüşleri bu doğrultudadır (Arslan, 2004; 203). Kadınların, evin dışında cereyan eden toplumsal hayata daha kapalı ve toplumsal ilişkilerinin daha sınırlı oluşu, dine olan ilgilerinin daha çok oluşunda önemli bir rol oynamaktadır (Günay, 1999: 281). Cinsiyet ile ilgili hipotezin kurulmasında kendi gözlemlerimiz etkili oldu. Bu sonuç "kadınların popüler dindarlık düzeyi erkeklere oranla daha yüksek düzeydedir" şeklindeki ikinci hipotezi doğrulamaktadır.

4.2.3. Yaş ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi

Yaş ve popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları aşağıdaki tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14: Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Yaşlarına Göre İstatistiksel Analizi

	Grup	N	Ort	Ss	F	P
Popüler Dindarlık	18-25 arası	109	2,719	0,307	0,346	0,885
	26-30 arası	51	2,780	0,333		
	31-40 arası	71	2,754	0,315		
	41-50 arası	66	2,736	0,281		
	51-60 arası	52	2,720	0,348		
	60 ve yukarısı	17	2,756	0,265		

Araştırmaya katılan Battalgazi halkının popüler dindarlık düzeyi ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Varyans analiz sonuçlarının “*Orta ve ileri yaş grubundan olanların popüler dindarlık boyutları, genç yaşta olanlara oranla daha yüksek düzeydedir.*” şeklindeki hipotezi doğrulamadığı görülmektedir.

Yapılan bazı araştırmalarda ise yaşlıların popüler dindarlık düzeyinin gençlere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir (Arslan, 1997; 2004: 206; Günay, 1999: 234; Köktaş, 1993: 106). Günay’a göre çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde kişiler bu dönemlere has dindarlık özellikleri göstermektedir (1999: 75). Bunu da gençlerin iletişim imkânlarından daha fazla yararlanmaları, modern gelişmelere açık oluşları, yaşlılara göre daha nitelikli bir eğitimden geçmeleri şeklinde açıklamaktadırlar. Ayrıca ergenliğin ve gençliğin getirdiği psiko-sosyal değişimler, ergenlik çağındaki insanların toplumda yaygın olan inanış ve uygulamalara şüpheyle bakmalarına bu inanış ve uygulamalara mesafeli durmalarına neden olmaktadır (Arslan, 2004: 207-208).

Elde edilen veriler ise popüler dini inanç ve uygulamaları belli bir yaş aralığında yoğun olacak diye bir kuralın olmadığını, her yaş aralığında olabileceğini göstermektedir. Bununda artık gençlerin eskiye oranla daha fazla hayatın sıkıntıları ile karşılaşmaları, ilkokuldan başlayarak meslek hayatına girene kadar hatta meslekte bile devamlı sınavlarla karşılaşmaları gibi nedenlerin onları popüler dini inanç ve uygulamalara yöneltmiş olabilir. Üniversite sınavları öncesi televizyonlarda sıkça karşılaşılan türbe ziyaretleri, okunmuş kalem satışları v.b. davranışların gençler tarafından yapıldığı görülmektedir. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde türbelere gençlerin ders geçme, sınavlarda başarılı olma, sevdiği kız ile evlenme, iş bulma v.b. için geldiklerini görülmüştür.

4.2.4. Eğitim ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi

Kişilerin toplumsallaşma aşamasında aldığı örgün eğitimin niteliği ve niceliği, onun dini tutum ve davranışlarının şekillenmesinde belirleyici etkisi vardır (Coştu, 2009a: 148). Eğitim basamaklarına göre popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla söz konusu değişken varyans analizine (ANOVA) tabi tutulmuş ve elde edilen değerler aşağıda tablolastırılmıştır.

Tablo 15: Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Eğitim Durumuna Göre İstatistiksel Analizi

Grup	N	Ort	Ss	F	P	Fark
Okuma yazması yok	26	2,943	0,361	3,859	0,048	1,2>3
Okur-yazar ama diploması yok	31	2,842	0,357			1,2>4 1,2>5
İlkokul	174	2,738	0,294			
Lise ve dengi okullar	101	2,721	0,310			
Üniversite	34	2,716	0,312			

Örneklem grubunun popüler dindarlık düzeyi ortalamalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p=0,048<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc Tukey HSD analizi yapılmıştır. Okuma yazması yok ve okur- yazar ama diploması yok olanların popüler dindarlık düzeyleri ilkokul ve üzeri olanlardan yüksek bulunmuştur.

Bu bulgular, “*Öğrenim durumu düşük olan kişilerin popüler dindarlık düzeyleri, öğrenim durumu yüksek olan kişilere göre daha yüksektir.*” şeklindeki dördüncü hipotezi doğrulamaktadır.

Arslan’ın Çorum ili İskilip ilçesinde yaptığı araştırmada, Günay’ın Erzurum

ve çevre köylerinde yapmış olduğu araştırmada da eğitim basamakları yükseldikçe halkın popüler dindarlık tutumlarının zayıfladığı, eğitim seviyesi düşük olanlarda ise popüler dindarlık düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Günay, araştırmasında hiç öğrenim görmemiş veya az öğrenim görmüş olanlarda dogmatizm, gelenekçilik, taklitçilik ve uzun boylu deliller aramaksızın inanma şeklinde belirlenen inanç türlerinin yaygın olduğunu, ileri derecede öğrenim görmüş olanların ise rasyonel, agnostik veya kararsız inançlara bağlanmanın arttığını belirtmektedir (Arslan, 1997: 48; Günay, 1999: 76).

Göle'ye göre kişilerin popüler dindarlık düzeylerinin düşük olması, eğitim düzeyleri ile yakından ilişkilidir (2000: 19). Waardenburg'a göre de eğitim düzeyinin yükselmesi ile popüler dindarlık düzeyi farklılaşır ve çoğu yönüyle kaybolmuş gözükür. Fakat popüler din azalsa da hiçbir zaman yok olmaz (Arslan, 2004: 211).

4.2.5. Medeni Durum ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi

Battalgazi merkezde yaşayan örneklem grubunun bekâr, evli, boşanmış veya eşi ölmüş olmasının popüler dindarlık düzeyi ile ilişkisini anlamak amacıyla söz konusu değişkenler varyans analizine tabi tutulduğunda elde edilen değerler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 16: Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Medeni Durumuna Göre İstatistiksel Analizi

	Grup	N	Ort	Ss	F	P
Popüler Dindarlık	Bekar	111	2,743	0,289	0,031	0,993
	Evli	221	2,740	0,326		
	Boşanmış	12	2,720	0,336		
	Eşi ölmüş	22	2,727	0,258		

Araştırmaya katılan Battalgazi halkının popüler dindarlık düzeyi ortalamalarının medeni durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip

göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Bu sonuç ‘‘Bekarların, evli olanlara göre daha düşük düzeyde popüler dindarlık boyutuna sahiptirler.’’ şeklindeki beşinci hipotezi doğrulamamaktadır. Bunda örneklem grubundaki evlilerin (221) sayısının bekârların sayısının (111) iki katı olmasının da etkisi olabilir.

Elde edilen bulguların bu konuda yapılan araştırmalardan farklılık arz etmesi araştırma alanımızın sosyal dokusunun farklı olmasından kaynaklanmaktadır. (Arslan, 2004: 213; Günay, 1999: 104; Karaşahin 2007: 208-273).

Günay ve Köktaş’ın yapmış oldukları araştırmalarda bekârların genel anlamda dini pratiklerinin zayıf olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Günay, medeni durum ile dini pratikler arasında yakın bir ilişkinin olduğu ifade etmektedir (1999: 104; Köktaş, 1993: 109).

4.2.6. Meslek ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi

Bireyin toplumsallaşması eğitim hayatının bitmesi ile son bulmamakta, meslek yükümlülüğü ve diğer yetişkin rolleri boyunca da devam etmektedir. Meslek rolünün toplumsallaşma üzerinde etkisiyle ilgili çalışmalar sürecin farklı sonuçları üzerine odaklanmaları yönünden sınıflandırılabilir. Meslek gruplarındaki çeşitlilik nedeniyle ortaya çıkan toplumsal farklılık, insanların tutum ve davranışlarında birtakım yankılar uyandırmaktadır. Bu nedenle meslek-tutum konusu sosyolojide özellikle din sosyolojisinde önemli bir yere sahiptir (Coştu, 2009a: 161).

Kişilerin meslek durumları ve buna bağlı olarak ait oldukları toplumsal tabakanın dini yaşayış üzerindeki etkileri büyüktür (Günay, 1999: 266). Sosyal sınıf ve tabakalaşmayı belirleyenlerin en başında ekonomi gelmektedir. Ekonomi ve din ilişkisi diğer disiplinlerin konusu olduğu gibi din sosyolojisinin de vazgeçilmez

konularındandır. Bu doğrultuda ekonomi ve din kurumları arasındaki ilişkilerin niteliği sorgulanmakta ve katılımcıların dini nitelikli sosyal tutum ve davranışlarının tespitinde ekonomik düzeyin belirleyicisi meslek durumu önemli bir faktördür. Örneklem grubunun meslek kategorileri ile popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişki varyans analizi (ANOVA) uygulandığında elde edilen değerler aşağıda tablolaştırılmıştır.

Tablo 17: Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Mesleğine Göre İstatistiksel Analizi

	Grup	N	Ort	Ss	F	P	Fark
	Memur	29	2,732	0,312	4,068	0,000	5 > 8
	İşçi	38	2,714	0,310			6 > 8
	Esnaf, zanaatkâr	24	2,646	0,275			
	Serbest meslek (Av.-Müh. vb.)	14	2,765	0,191			
Popüler	Emekli	21	2,895	0,308			
Dindarlık	İşsiz (kadın için ev hanımı)	72	2,863	0,353			
	Öğrenci	94	2,724	0,306			
	Çiftçi	63	2,610	0,222			
	Diğer	11	2,779	0,359			

Tablo 17’de örneklem grubunun popüler dindarlık düzeyi ortalamalarının meslek değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,068$; $p=0,000<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc Tukey HSD analizi yapılmıştır. Mesleği emekli olan örneklem grubunun popüler dindarlık puanları ($2,895 \pm 0,308$), mesleği çiftçi olanların popüler dindarlık puanlarından ($2,610 \pm 0,222$) yüksek bulunmuştur. Mesleği kısmına işsiz (kadın için ev hanımı) cevabını veren örneklem grubunun ise popüler dindarlık puanları ($2,863 \pm 0,353$),

mesleği çiftçi olanların popüler dindarlık puanlarından ($2,610 \pm 0,222$) yüksek bulunmuştur.

Kişilerin belli bir meslek grubunda olmaları dini yaşamları üzerinde etkilidir (Wach, 1997; Weber, 2011; Günay, 1999: 267; Arslan, 2004: 216). Farklı meslek ve gelir durumlarına sahip olmaları nedeniyle meydana gelen toplumsal farklılıklar, kişilerin dini yaşamları, tutum ve davranışları üzerinde etkilidir (Arslan, 2004: 215). Sonuç olarak meslekler kişilerin popüler dindarlık tutumlarını etkilemekte ve popüler dindarlık tutumlarında farklılaşmaya sebep olmaktadır, denilebilir. Bu bulgular “*Kişilerin mesleki durumları popüler dindarlık düzeyi üzerinde etkilidir.*” şeklindeki altıncı hipotezi doğrulamaktadır.

4.2.7. Aile Tipi ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi

Toplumda genellikle kırsal kesimlerde ve köylerde geniş aile tipi fazla iken, şehirlerde ve ilçelerde genellikle çekirdek aile tipi yaygın olarak görülmektedir (Bilgin, 1998: 6). Aile tipi ve popüler dindarlık düzeyi ilişkisi arasındaki ilişkiye varyans analizi (ANOVA) uygulandığında çıkan sonuçlar aşağıda tablolştırılmıştır.

Tablo 18: Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Evinde Birlikte Yaşadığı Bireylere Göre İstatistiksel Analizi

	Grup	N	Ort	Ss	F	P
Popüler Dindarlık	Eşimle ve çocuklarımla beraber	166	2,735	0,317	0,870	0,457
	Eşim, çocuklarımla ve aile büyüklerimizle beraber	83	2,710	0,276		
	Bekar dul kendi ailesi ile beraber	70	2,743	0,318		
	Diğer	47	2,801	0,335		

Örneklem grubunun popüler dindarlık düzeyi ortalamalarının evinde birlikte yaşadığı bireyler değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini

belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Bu bulgular, “*Kişilerin aile tipi, popüler dindarlık düzeyinde bir farklılığa sebep olmamaktadır.*” şeklindeki yedinci hipotezi doğrulamaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalarda da aynı sonuca varılmıştır (Arslan, 1997: 53; Arslan, 2004: 218; Coştu, 2009b: 154).

Günay’a göre ise geleneksel bir biçimde kutsalın koruyucusu olarak bilinen ailenin dini yaşayış üzerinde etkisi de büyüktür. Bununla birlikte, çeşitli nedenler yüzünden önemli değişikliklerle karşı karşıya bulunan aile kurumunun dini fonksiyonları da, aile tipiyle yakından ilişkilidir. Patriyarkal özellikleri ağır basan geniş ve geleneksel aileler, üyelerinin dini yaşayışları üzerinde önemli bir kontrol gücüne sahiptir (1999: 281).

Battalgazi merkezde yapılan gözlem ve mülakat sonucunda, çekirdek aile ile geniş ailenin kesin çizgilerle birbirinden ayrılmadığını hatta iç içe geçmiş bir yapı arz ettiğini ve çekirdek aile ile geniş ailenin birbiriyle sıkı irtibatının bulunduğu görülmüştür.

4.2.8. Sosyal Tabaka ve Popüler Dindarlık Düzeyi İlişkisi

Sosyal tabaka ve popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişki yapılan varyans analizi (ANOVA) uygulandığında elde edilen sonuçlar tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19: Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık Düzeylerinin Sosyal Tabaka Düzeylerine Göre İstatistiksel Analizi

	Grup	N	Ort	Ss	F	P
	Üst tabaka (zengin)	11	2,693	0,211	0,541	0,705
Popüler	Orta tabakanın üstü	37	2,703	0,300		
Dindarlık	Orta tabaka (orta halli)	280	2,750	0,321		
	Orta tabakanın altı	22	2,672	0,301		
	Alt tabaka (fakir)	16	2,755	0,224		

Araştırmaya katılan örneklem grubunun popüler dindarlık düzeyi ortalamalarının sosyal tabaka değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 19’da, popüler dindarlık düzeyi ortalamalarının sosyal tabaka değişkenine göre anlamlı/önemli olmadığı görülmüştür. Buna göre ekonomik gelir durumu Battalgazi merkezde yaşayan halkın popüler dindarlık tutumlarında bir farklılaşmaya neden olmamaktadır. Yani fakir veya zengin olsun her tabakadan insanın popüler dindarlık ile ilgili dini inanış ve uygulamalara duyarlı olduğu görülmektedir. Bu sonuç, “*sosyal tabakalaşma, halkın popüler dindarlık düzeyinde bir farklılaşmaya sebep olmamaktadır.*” şeklindeki sekizinci hipotezi doğrulamaktadır.

Popüler dindarlık düzeyi ortalamalarının sosyal tabaka değişkenine göre anlamlı/önemli olup olmadığı ile ilgili çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bazı çalışmalarda sosyal tabaka ile popüler dindarlık düzeyi arasında bir farklılaşmanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Arslan, 1997: 55). Köktaş ve Günay ise sosyal tabakanın popüler dindarlık düzeyine etki ettiği, alt ve orta tabakaların, popüler dindarlık düzeylerinin yüksek olduğu yönünde bulgulara ulaşmışlardır (Köktaş, 1993; Günay, 1999).

4.3. Battalgazi Halkının Hayatın Geçiş Dönemlerindeki Popüler Dini İnanış ve Uygulamaları

Popüler dini inanış ve uygulamalar genellikle hayatın geçiş dönemleri olan doğum, evlilik ve ölüm dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. İnsan hayatında önemli bir yere sahip olan geçiş dönemlerinin her biri kendi içinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara (kısırlığı gidermeye yönelik, nazar değmesi, göbek bağı kesimi, mevlit okutma vb.) ayrılır. Bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek, söz konusu geçişler dönemlerini bağlı

bulundukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönelmektedir (Arslan, 2004: 237; Boratav, 1997: 10-80; Aydın, 1992: 32-37; Küçük, 1986: 129). Bunların hepsinin amacı kişinin geçiş dönemlerindeki yeni durumlara ayak uydurmasını sağlamak, baş gösteren sorun ve ihtiyaçların üstesinden gelmektir (Arslan, 2004: 237; Örnek, 2000: 131; Coştu, 2009: 70).

Bu alt bölümde araştırma alanı olan Battalgazi’de popüler dini inanışlar ile ilgili olarak örneklem grubuna ankette bulunan bazı sorular yöneltilmiş ve örneklem grubunun vermiş olduğu cevaplar tablolar halinde gösterilmiştir.

4.3.1. Doğum Öncesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Evlilik iki farklı insanın bir araya gelmesi ile kurulan bir yapıdır. Evlenmenin en önemli amaçlarından biri de çocuk sahibi olmaktır. Aileyi bir arada tutan en önemli etken çocuktur. Doğum ile birlikte ailenin temeli güçlenir, akrabalık ilişkileri gelişir (Altun, 2004: 87). Çünkü aile, toplumun sağlam temellere oturmasının temel bir koşulu olduğu gibi neslin devamı için evlenmek ve çocuk yapmakta aynı derece önemlidir. Bu nedenle evlenen çiftler çocuk sahibi olmayı istemekte, bu konuda aile büyükleri de bir an önce çocukları olması için telkinde bulunmaktadır.

Doğum ile ilgili halk inanışları hamilelik döneminden önce düğün töreninde başlamaktadır. Yapılan mülakatta araştırma alanımızda düğün töreni esnasında gelin veya damadın kucağına küçük bir erkek çocuk verilmektedir. Bu uygulamadaki amaç gelinin doğurgan olması ve de dünyaya getireceği çocuğun erkek cinsiyette olması dileğidir. Çünkü ilçede bazı ailelere göre soyun erkek üzerinden devam ettiğine inanılmakta ve erkek çocukları biraz daha el üstünde tutulmaktadır. Ayrıca miraslarının başkasına kalmaması için de erkek çocuk olmasını istenilmektedir.²

² Azet GÜLLÜ 1966 doğumlu, Seher KARATOPRAK 1934 doğumlu, Muzaffer DEMİREL 1948 doğumlu, Kadriye KADIOĞLU 1963 doğumlu, Selma ÖZBAŞ 1977 doğumlu, Mehmet ÖZDOĞAN 1946 doğumlu, Ayşehan ÖZDOĞAN 1950 doğumlu, Emine ALAN 1949 doğumlu, Nurten TOMO 1950 doğumlu, Ayşe YILDIRIM 1972 doğumlu, Ahmet TOMO 1948 doğumlu, Gülhan KAYA 1984 doğumlu, Ayten UÇAR 1985 doğumlu, Fatma BUCAK 1948 doğumlu.

4.3.2. Kısırlığın Giderilmesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Her evlenen çiftin çocuğu olmayabilir. Çocuk olmamasının fizyolojik, biyolojik, psikolojik gibi birçok nedeni olabilir. Çocuğu olmayan çiftler çocuk sahibi olabilmek için farklı yol ve yöntemlere başvururlar. Kısırlık ile ilgili olarak Anadolu'nun çeşitli illerinde farklı ya da benzer uygulamalar, inançlar bulunmaktadır. Örneğin, Aydın-Yenişehir'de çocuğu olmayan kadınlar sıcak su içerisinde çakıl alırsa, hamile kalacağına inanılır. Erzurum'da çocuğu olmayan kadına kırk değirmen çarkı altında 40 gün süre ile getirilen su biriktirilerek bu su ile üç gün üst üste banyo yaptırılırsa, çocuğu olacağına inanılır. Erzurum'da Abdurrahman Gazi, Umudum Baba, Habip Baba, Rabia Ana Türbeleri ve Evliya Mezarları ziyaret edilerek çocuk sahibi olmak için adak adanır (Kalafat, 1996: 5-6).

Bazı yerlerde kısır kadın soysuz, zürriyetsiz, kısır, meyvesiz ağaç, kurat, kuru, kısır, uran, hadım gibi lakaplarla rencide edilmekte ve kadına baskı yapılmaktadır (Taş, 2002: 478; Altun, 2004: 106). Toplumun, dini bir inanç hüviyetine büründürerek kadını erkekten aşağı görmesi ve toplumdaki ataerkil yapı çoğu vakit kısırlığın da kadına yüklenmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle dini inançlarla etkin bir biçimde desteklenen çocuk sahibi olma arzusu kısırlığın giderilmesi için pek çok pratiklere başvurulması sonucunu doğurmaktadır ki, bunlar arasında dini-büyüsel olanları önemli bir yer tutmaktadır (Günay, 1999: 190).

Günümüzde kısırlığı gidermeye yönelik olarak genellikle insanlar tıbbi yöntemlere başvurmakta, tüp bebek yapma yoluna gitmektedirler. Ancak tüp bebek yöntemi çok pahalı olduğundan her aile bu yola başvuramamaktadır.³ Bu yola başvuramayan aileler de farklı uygulamalara yönelmekte veya yönelmek zorunda kalmaktadır.

İnsanlar çocuk sahibi olmak için başvurdukları yöntemlerin başında ise

³ Nahime KARATOPRAK 1960 doğumlu, Pınar GÜRSU 1993 doğ, Fatma YETİŞ 1960 doğumlu.

türbe ziyaretleri gelmektedir. Araştırma alanı olan Battalgazi merkezde yapılan o mülakatta, çocuğu olmayan kadınların Ahmet Duran Türbesi'ni,⁴ Abdulvahap Türbesi'ni,⁵ Hasan Basri Türbesi'ni,⁶ Edir ile Bedir Türbesi'ni⁷ ziyaret ettiklerini, Kırk Kardeşler Şehitliği'ndeki beşiği salladıklarını ve dilek tuttuklarını, tuttukları dileğin kabul edileceğine inandıklarını belirtmektedirler.⁸ Ayrıca Kırk Kardeşler Şehitliği'ne dikilen dilek taşı vardır. Bu dilek taşına küçük taşlar temas ettirilmekte, bu küçük taşlar yapışırca tutulan dileğin yerine geleceğine inanılmaktadır. Kutsal kabul edilen bu taşlar ile ilgili Günay; *“Birtakım taş yahut kayalar, mezar, türbe, ağaç gibi öteki kutsal ziyaret objeleri ile birlikte bulunduğu kutsal değer ifade eder. Taş motifi, mübarek yerlerin ziyaret edilmesi esnasında, ziyaret adabı ve dilek tutma usulünün bir aracı olarak fonksiyon görmekte”* olduğunu belirtmektedir. Ayrıca mülakatta, Kırk Kardeşler Şehitliği'ndeki mezarlar arasında nefessiz üç tur koşabilen kişinin dileği kabul edileceğine inanıldığını belirttiler.⁹

Ayrıca kısırlığı gidermeye yönelik olarak saman ile süt veya maydanoz ile süt kaynatılıp buharının üzerine kadın oturtulmakta, böğürtlen kökü kaynatılıp içirilmekte, bıldırcın yumurtası içirilmekte, kuru soğanı közleyip kadının rahminin üstüne konulmakta,¹⁰ çocuk damarı kapalı diye ebeler o bölgeyi ovmakta böylelikle damarın açılacağına inanılmakta, çocuğu olmayan kadın gelin olurken yeni doğum yapmış kadın gelmiştir kırk basmıştır bu nedenle bir kova suya kırk defa elini batırıp dua edilmekte ve o su ile banyo yaptırılmakta,¹¹ muska yazdırıp kadının yatağının içine konulmakta böylece o kadına cinler musallat olup kısırlığa neden oluyorsa cinlerin uzaklaşması amaçlanmaktadır.¹² Erkek çocuğu olmayan kadınlar özellikle

⁴ Hediye YAT 1986 doğumlu, Ahmet TOMO 1948 doğumlu, Mehmet ÖZDOĞAN 1946 doğumlu. Haydar KAYAKUŞ 1928 doğumlu, Mehmet Ali ERKULUNÇ 1945 doğumlu, Duran YELER 1932 doğumlu, Zekine CULHA 1953 doğumlu, Hacı CULHA 1943 doğumlu.

⁵ Ayşehan ÖZDOĞAN 1950 doğumlu, Saadet KARGIN 1945 doğumlu.

⁶ Ayşe YILDIRIM 1972 doğumlu, Yurdagül SEVEN 1977 doğumlu.

⁷ Müjgan YAŞAR 1982 doğumlu, Ahmet YETİŞ 1954 doğumlu, Fatma YETİŞ 1960 doğumlu.

⁸ Feride Sezgin 1968 doğumlu, Ayten UÇAR 1985 doğumlu, Selma DELİBAŞ 1959 doğumlu.

⁹ Hediye YAT 1986 doğumlu, Muzaffer DEMİREL 1948 doğumlu, Gülhan KAYA 1984 doğumlu.

¹⁰ Tülay EKİCİ 1973 doğ, Hediye YAT 1986 doğumlu, Gülhan KAYA 1984 doğumlu, Ayşehan ÖZDOĞAN 1950 doğumlu.

¹¹ Zekiye NACAR 1940 doğumlu, Feride SEZGİN 1968 doğumlu, Fatma BUCAK 1948 doğumlu.

¹² Türkan KAYA, 1990 doğumlu, Kadriye KADIOĞLU 1963 doğumlu.

Edir ile Bedir Türbesi'ne gitmekte dilekte bulunmakta ve adak adamaktadır.¹³

Anketimizde “çocuğu olmayanların türbelere giderlerse çocuğu olur” şeklindeki ifadeye, örneklem grubunun vermiş olduğu cevaplar tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20: Örneklem Grubunun “Çocuğu Olmayanların Türbelere Giderse Çocuğu Olur” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Çocuğu olmayanlar türbelere giderse çocuğu olur	N	%
Hiç katılmıyorum	150	41,0
Katılmıyorum	131	35,8
Katılıyorum	65	17,8
Kesinlikle katılıyorum	20	5,5
Toplam	366	100,0

Tablo 20’ye göre, örneklem grubunun “çocuğu olmayanların türbelere giderse çocuğu olur” inancına %41’i hiç katılmıyorum, %35,8’i katılmıyorum, %17,8’i katılıyorum ve %5,5’i kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Bu verilere göre çocuğu olmayanlar türbelere giderse çocuğu olur inancına katılmayanların oranının toplamda %76,8 gibi yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Bu verilere göre “türbeye gidenlerin çocuğu olur” fikrine katılma oranı düşük olmasına rağmen, %23,3’ünün ise bu düşünceye olumlu baktığı görülmektedir.

4.3.3. Hamilelik Dönemi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Hamile kalan kadın, bu sevincini ilk olarak eşi ile paylaşmakta eşi de bu müjdeli habere karşılık eşine hediyeler almaktadır. Hamilelik ile birlikte çocuğun kız mı, erkek mi olacağı merak edilmektedir. Günümüzde hamilelik döneminin belli haftasından sonra aileler, ultrason ile çocuğun cinsiyetini öğrenebilmektedirler. Ancak eskiden hamile kadının, erkek mi kız mı doğuracağı ile ilgili birtakım inanç

¹³ Tülay EKİCİ 1973 doğumlu.

ve uygulamalar mevcuttur.

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde doğacak çocuğun cinsiyeti ile ilgili birtakım inanç ve uygulamalar bulunmaktadır. Örneğin, Erzurum ilinde aş eren kadın tatlı yerse, çocuğunun gülbüz, ekşi yerse de zayıf ve çirkin olacağına inanılır, anne hamilelik döneminde çok ekşi yerse kız doğuracağına inanılmaktadır (Taş, 2003: 190). Araştırma alanımızda da benzer inançlar bulunmaktadır. Kadının karnı sivri ise erkek, yassı ise kız çocuğu olacağına, kadının hamilelikte yüzü çillendi mi ve çirkinleşti mi kız, yüzü güzelleşti mi çocuğun erkek olacağına,¹⁴ göğsü siyahlaşırsa erkek¹⁵ çocuk dünyaya getireceğine inanılmaktadır.

Hamilelik döneminde annenin canının vakitli vakitsiz yiyecek istemesine “*Aşerme*” denmektedir. Bu dönemde, annenin isteği ne kadar uygunsuz da olsa verilmeye çalışılır. Anadolu’da aşerme ile ilgili birçok inanç bulunmaktadır. Eğer kadına isteği verilmezse çocuğun sakat doğabileceği, doğacak çocukta zihinsel ve fiziksel eksikliklerin olabileceğine inanılmaktadır. Örneğin, Erzurum’da aşeren kadına arzu ettiği yiyecek verilmezse doğacak çocuğun gözünün şaşı olacağına ya da sakat doğacağına hatta annenin düşük yapacağına inanılır Yine Erzurum’da aş erme zamanı boyunca evdeki Kur’an-ı Kerim’in üzerini örtmek gerektiği, tersine davranışta anne veya çocuğa bir zarar gelebileceği kabul edilmektedir (Abdulkadiroğlu, 1997: 3; Taş, 2003: 191; Günay, 1999: 192).

4.3.4. Doğum ve Doğum Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Hayatın geçiş dönemlerinden ilki belki de en önemlisi doğumdur. Toplum yapısında meydana gelen değişikliklere rağmen doğumun etrafında oluşan inançların, uygulamaların günümüzde devam ettiğini görmekteyiz (Örnek, 2000: 132).

¹⁴ Feride SEZGİN 1968 doğumlu, Türkan KARAKAYA 1990 doğumlu, Sabite ÖZBAŞ 1966 doğumlu, Yurdagül SEVEN 1977 doğumlu.

¹⁵ Sevgi SAYIN 1950 doğumlu.

Anadolu'nun bazı yerlerinde normal doğum yapacak olan kadının kolay doğum yapabilmesi için bazı inanç ve uygulamalar vardır. Örneğin; doğum yapacak olan kadının evindeki kapalı yerler, kilitler, düğümler, kadının saç örgüsü açılırsa, kadının doğumunun kolay olacağına inanılır. Doğumun geç veya güç olması hallerinde hacc'dan getirilmiş ve okunmuş bir tas dolusu zenzem suyu içirilir. Doğum sırasında, su dolu kaplar boşaltılarak, çeşmeler açılarak, kafesteki kuşlar, kümesteki hayvanlar bırakılarak doğumun kolay olacağına inanılır (Boratav, 1997: 149; Günay, 1999: 192).

Doğum sonrası dönemde göbek kesme, tuzlama, ad verme, nazar değmesini önleme, al basması gibi geçişler için bazı tedbirler alınıp pratikler uygulanmakta ve tabi ki bu pratiklerin uzantısı olan inançlar oluşmaktadır (Artun, 2005: 134).

4.3.4.1. Göbek Kesme

Battalgazi İlçesinde, çocuk doğması ile birlikte kesilen çocuğun göbek bağı rastgele bir yere atılmaz. Çocuğun dinine bağlı olması isteniyorsa göbek bağı cami avlusuna, okuyup makam ve mevki sahibi olsun diye okul bahçesine ayrıca erkek çocuğun göbek bağı cami avlusuna, kız çocuğunun ise Kur'an Kursu bahçesine gömülür.¹⁶

Tablo 21: Örneklem Grubunun “Çocuğun Göbek Bağı Cami Avlusuna Gömülürse Çocuk Dine Bağlı Olur” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Çocuğun göbek bağı cami avlusuna gömülürse çocuk dine bağlı olur	N	%
Hiç katılmıyorum	150	41,0
Katılmıyorum	153	41,8
Katılıyorum	45	12,3
Kesinlikle katılıyorum	18	4,9
Toplam	366	100,0

¹⁶ Elif TURAN 1952 doğumlu, Saadet KARGIN 1947 doğumlu.

Tablo 21'e göre örneklem grubunun "*çocuğun göbek bağı cami avlusuna gömülürse çocuk dine bağlı olur*" ifadesine %41'i hiç katılmıyorum, %41,8'i katılmıyorum, %12,3'ü katılıyorum ve %4,9'u kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir.

Diğer bir inanış ve uygulamada çocuğun ileriki yaşamında terinin kokmaması için tuzlama yapılmasıdır. Bu işlemde, bir kaba tuzlu su koyulur ve bir bezle çocuğun bedeni silinir.¹⁷ Tuzlama ile ilgili olarak Anadolu birçok yöresinde benzer uygulamalar bulunmaktadır. Tuzlamada, bebeğin ileriki yaşlarında ağzının, burnun, terinin kokmaması ve uzun yola gittiğinde ayaklarının kabarıp su toplamaması amaçlanmaktadır (A. Arslan, 2006: 3).

Tablo 22: Örneklem Grubunun “Çocuk Doğar Doğmaz Tuz ile Yıkanır mı Kokmaz” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Çocuk doğar doğmaz tuz ile yıkanır mı kokmaz	N	%
Hiç katılmıyorum	149	40,7
Katılmıyorum	126	34,4
Katılıyorum	53	14,5
Kesinlikle katılıyorum	38	10,4
Toplam	366	100,0

Tablo 22'ye göre örneklem grubunun "*çocuk doğar doğmaz tuz ile yıkanır mı kokmaz.*" ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %40,7'si hiç katılmıyorum, %34,4'ü katılmıyorum, %14,5'i katılıyorum, %10,4'ü kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Buna göre %24,9'u bu fikre katıldığını belirtmektedir. Ayrıca mülakat yaptığımız kişiler eskiden çocuklarını tuzladıklarını ancak bu inanış ve uygulamanın günümüzde azaldığını belirttiler.¹⁸

¹⁷ Zekine NACAR 1940 doğumlu, Duran YELER 1932 doğumlu, Haydar KAYAKUŞ 1928 doğumlu, Fatma BUCAK 1948 doğumlu, Hediye YAT 1986 doğumlu.

¹⁸ Ayşe ÖZDOĞAN 1950 doğumlu, Sıddı KIRMIZIGÜL 1960 doğumlu, Rahime DÜNDAR 1973 doğumlu, Fatma BUCAK 1948 doğumlu, Hediye YAT 1986 doğumlu.

4.3.4.2. Ad Koyma

Çocuğa isim koyulurken birtakım kriterler göz önünde bulundurulur. Eğer vefat eden yakınları varsa o şahsın adı, eğer uzun süre çocuk sahibi olmamış ve de bir türbeye gidilerek ‘*Eğer bir çocuğum olursa, türbede yatan zatın adını koyacağım*’ denmişse o türbede yatan zatın adı konulmaktadır. İlçede Hasan Basri Türbesi’ne, Ahmet Duran Türbesi’ne gidip de akabinde çocuğu olmuşsa Hasan Basri, Ahmet Duran isimleri konulmaktadır. Battalgazi İlçesi’nde belli gün ve gecelerde doğan çocuklara Bayram, Kadir, Beraat, Şaban, Muharrem, Ramazan gibi isimler konulur. Ayrıca konulan isimlerin dini olmasına dikkat edilmekte ve de erkeklere peygamberin isimleri olan Ahmet, Mehmet, Mustafa kızlar için de peygamberin eşlerinin ve kızlarının ismi olan Ayşe, Hatice, Fatma, Ümmü Gülsüm, Rukiye gibi isimler konulmaktadır.

4.3.4.3. Nazar Değmesi

Nazar, Arapça bir kelime olup bakış anlamına gelmektedir. Nazar, bir canlının başka bir canlıya veya cansıza dostane olmayan arzu ve hevesle bakması ve bu bakış ve arzusu ile ona zarar vermesi olayıdır. Nazar değmesi ise kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye/hayvana bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesidir (Boratav, 1997: 125).

Nazar, halk arasında göz değmesi, nazara gelme, göze gelme olarak bilinir. İnsanlar nazardan korunmak için birçok yöntemle başvururlar (Kalafat, 1996: 21; Artun, 2005: 251). Bunların en başında nazar boncuğu takmak, muska yaptırmak, bahçelere at başı dikmek, evlerin kapısına at nalı takmak gibi uygulamalar bulunmaktadır.

Araştırma alanımızda yeni doğan çocuklara çok kolay nazar değdiğine inanılmaktadır. Anadolu’da çocuğa nazar değmemesi için çocuğun elbisesine nazar boncuğu ve altından maşaallah küçük bir iğne ile tutturulmak gibi birtakım inanç ve

uygulamalar bulunmaktadır. Bundan maksat nazarı değenin gözünün çocuğa değil boncuğa isabet etmesidir. Battalgazi merkezde yapılan uygulama ise çocuğun kulağının arkasına kömür karası sürmek,¹⁹ çocuğa eski kıyafetler giydirmek,²⁰ nazar boncuğu yakasına takmak, nazar değdiğine inanılırsa Nas ve Felak Süreleri okunarak²¹ çocuğun başında tuz çevirmek²² ayrıca bir hocaya giderek muska yazdırmak gibi inanç ve uygulamalar bulunmaktadır.

Muska toplumumuzda yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Muskada genellikle Ayet’el Kürsi, Felak ve Nas Süreleri ve nazar ayeti olarak bilinen Kalem Süresi’nin ‘*Nerdeyse kafirler seni gözleri ile yıkacaklardı*’ ayeti yazılmakta, yazılan muska üçgen şeklinde katlanmakta ve çocuğun omzuna veya yatağına asılmaktadır.²³

Tablo 23: Örneklem Grubunun “Yeni Doğan Bebeğin Kulağına Kömür Karası Sürülürse Nazar Değmez” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Yeni doğan bebeğin kulağına kömür karası sürülürse nazar değmez	N	%
Hiç katılmıyorum	189	51,6
Katılmıyorum	152	41,5
Katılıyorum	17	4,6
Kesinlikle katılıyorum	8	2,2
Toplam	366	100,0

Tablo 23’e göre “*yeni doğan bebeğin kulağına kömür karası sürülürse nazar değmez*” ifadesine örneklem grubunun, %51,6’sı hiç katılmıyor, %41,5’i katılmıyor, %4,6’sı katılıyor ve %2,2’si kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir.

¹⁹ Saadet KARGIN, 1945 doğumlu, Haydar KARAKUŞ 1928 doğumlu, Ahmet YETİŞ 1954 doğumlu.

²⁰ Türkan KARAKAYA 1990 doğumlu.

²¹ Abdülbaki ALPKILIÇ, 1947 doğumlu, Sıddı KIRMIZIGÜL 1960 doğumlu, Melahat GÜLER 1971 doğumlu.

²² Zeynep ERÇEL 1940 doğumlu.

²³ Rahime DÜNDAR 1973 doğumlu, Sevgi ŞIK 1965 doğumlu, Filiz KAHRAMAN 1980 doğumlu.

Tablo 24: Örneklem Grubunun “Nazar Değen Kişiyeye Kurşun Dökülerek veya Tuz Çevrilerek Nazar Yok Edilebilir” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Nazar değen kişiyeye kurşun dökülerek veya tuz çevrilerek nazar yok edilebilir	N	%
Hiç katılmıyorum	134	36,6
Katılmıyorum	133	36,3
Katılıyorum	84	23,0
Kesinlikle katılıyorum	15	4,1
Toplam	366	100,0

Araştırmaya katılan örneklem grubunun “*nazar değen kişiyeye kurşun dökülerek veya tuz çevrilerek nazar yok edilebilir.*” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %36,6’ı hiç katılmıyorum, %36,3’ü katılmıyorum, %23’ü katılıyorum, %4,1’i kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir.

Kurşun dökmek, bir avuç kurşun ateşte eritilir, nazar değdiğine inanılan kişinin başının üstünde bir kapta bulunan soğuk suya dökülür, kurşunun soğuk su içinde aldığı şekil okunarak şişlenir, tuz çevirme ise nazar değdiğine inanılan kişi oturur, elinde bir avuç tuz bulunan kişi Felak ve Nas Sürelerini okuyarak çevirir böylelikle nazarın yok edildiğine inanılır. Bu tür uygulamalar yalnızca ülkemize has inanış ve uygulamalar olmamakla birlikte Orta Doğu ülkelerinde de görülmektedir (Zubaida, 1994:165).

Tablo 25: Örneklem Grubundaki Birine Kem Gözlü Bir Kimsenin Bakması İle Oluşan Kaygı Derecesinin Dağılımı

Batıl İnanış	Kaygı Derecesi	N	%
	Son derece endişelendirir	72	19,7
Kem gözlü birisinin bana	Endişelendirir	162	44,3
dikkatlice bakması beni	Hiç endişelendirmez	132	36,1
	Toplam	366	100,0

Tablo 25'e göre kem gözlü birisinin bakmasının kişide uyandırdığı kaygı derecesine bakıldığında, kişilerin %19,7'si kem gözlü birisinin bakması kendisini "son derece endişelendirdiğini", %44,3'ü endişelendirdiğini, %36,1'i "hiç endişelendirmediğini" ifade etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de "*Nerdeyse kâfirler seni gözleri ile yıkacaklardı*" (Kalem/51) ayeti ile nazarın olduğu bildirilmektedir. Hatta Hz. Muhammed'in (s.a.v) "*Nazar insanı mezara, deveyi kazana sokar*" sözü halk arasında meşhurdur. Kem gözlü insanların nazarının dokunduğuna halk tarafından inanılmaktadır. Araştırma alanımıza insanlar nazardan korunmak için evlerine nazar boncuğu astıkları, yeni doğan bebeklere nazar değmemesi için çocuğun omzuna nazar boncuğu taktıklarını ayrıca Nas ve Felak Sürelerini okuyarak tuz çevirdiklerini gördük. Ayrıca görüşülen kimseler özellikle yeni doğan bebeklere kötü gözlü tabir edilen nazarı dokunduğuna inanılan kimselere ilk başlarda gösterilmediklerini eğer çocuğu görmek için gelmişse çocuk yeni uyudu daha sonra görürsünüz denilerek geçıştirdiklerini belirtmişlerdir.²⁴

Araştırma alanında kişiler evlerine nazar değmemesi için üzellik otu olarak bilinen ot topladıklarını, üzellik otunun tohumlarını toplayarak tesbih taneleri gibi aralarına çeşitli renklerden bez parçaları da koyarak kolye şekline getirdiklerini ve evlerinin içine astıklarını böylelikle kem gözlü kimsenin nazarının yapılan kolyeye toplanacağını ve evin nazardan korunacağını belirttiler.²⁵

4.3.4.4. Lohusalık ve Albasması

Doğumdan sonraki 40 günlük süreye lohusalık dönemi denilmektedir. Anadolu'nun birçok yerinde lohusa kadına ve bebeğine nazar değmemesi, cinin, perinin zarar vermemesi için lohusa kadının yorganın mavi renkte olmasına dikkat edilmektedir. Çünkü mavi rengin nazarı çektiğine inanılmaktadır. Ayrıca cinler lohusa kadına musallat olmaması için kadının yatağının altına çörek otu, bıçak konulmaktadır (Albayrak, Çapcıoğlu, 2006: 112).

²⁴ Seher KARATOPRAK 1978 doğ, Selma DELİBAŞ 1959 doğumlu, Sevgi ŞIK 1965 doğumlu.

²⁵ Cemal ÖZBAŞ 1966 doğumlu, Mehmet ÖZDOĞAN 1946 doğumlu.

Battalgazi merkezde de doğum sonrası lohusalık dönemine çok dikkat edilir. Bu dönemde, kırk gün boyunca mecbur kalınmadıkça çocuk dışarı çıkarılmaz, kadına iş yaptırılmaz,²⁶ başka lohusalık dönemi geçiren biri varsa onunla karşılaştırılmaz, doğum yapan kadın taziyeye gitmez, mezarlıktan geçmez,²⁷ kırk gün boyunca kadının ve çocuğun başucuna Kur'an-ı Kerim konulmakta cin çarpmaması için²⁸ kadının yastığının altına ekmek, makas veya çuvaldız konulur,²⁹ bir soğana çuvaldıza takılır ve yastığın başına konulur,³⁰ kırk gün tamamlanınca, kadın ve çocuk yıkanır. Yıkama esnasında kazan gibi bir kovaya kırk kaşık su koyulur ve anne ile çocuğu üzerlerinde kalbur ile dökülür. Bununla kötülüklerin anne ile çocuğun üzerinden atılması amaçlanmaktadır.³¹

Lohusalık döneminde al basması ile ilgili Anadolu'da farklı inanç ve uygulamalar bulunmaktadır. Ankara'nın Akyurt ilçesinde, çocuk günahsız olduğu için "al'in" çocukları bastığına inanılır. Bu yüzden de çocuğun koluna kırkı çıkana kadar kırmızı kurdele bağlanır (Erdoğan, 1996: 188). Erzurum ilinde, al basmaması için lohusanın yatağının başına demire geçirilmiş soğan asılır, Kur'an-ı Kerim asılır böylece al basmasından korunulacağına inanılmaktadır (Seyidoğlu, 1985: 99).

Battalgazi merkezde de doğum yapan kadına ve çocuğa albasmaması için yataklarının başucuna Kur'an-ı Kerim konulmaktadır. Eğer devamlı kadını al'ın basıyorsa Vaiz Ocağı Türbesi'ne götürülmektedir. Bu türbe Melik Sunullah Cami'sinin içinde bulunmaktadır. Türbede Tevabil Gazi, Koca Vaiz ve Battalgazi'nin aile efradından birinin olduğuna inanılmaktadır. Buraya uykudan korkan, korkulu rüyalar gören, albasan kişileri götürürler. Ayrıca uyku problemi olan kişilerin, orada bulunan suyu özel taş ile içerlerse uyku sorunun hallolacağına inanılmaktadır.³²

²⁶ Songül KARAMAN 1981 doğumlu.

²⁷ Zekine CULHA 1953 doğumlu, Hacı CULHA 1943 doğumlu.

²⁸ Zekiye NACAR, 1940 doğumlu.

²⁹ Feride SEZGİN 1968 doğumlu, Fatma YETİŞ 1960 doğumlu, Fatma BUCAK 1948 doğumlu. Ayten UÇAR 1985 doğumlu.

³⁰ Nurten TOMO, 1950 doğumlu, Emine ALAN 1949 doğumlu.

³¹ Hediye YAT 1986 doğumlu.

³² Gülşen DÜNDAR 1964 doğumlu.

4.3.5. Evlilik ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Evlilik, toplumun en temel kurumunu oluşturmak için bir erkekle bir kadının hayatlarını hukuki açıdan resmen ve alenen birleştirmelerini ifade eden bir kavramdır. Birçok dinde ve inanç sisteminde aile kurumu ve bu kurumun meşru yollardan oluşması için evlilik kurumu teşvik edilmiştir. Başlangıçta dini ve toplumsal bir özellik arz ederken tarihi süreç içerisinde değişerek hukuki ve bireysel bir boyut kazanmıştır (Kirman, 2011: 109). Aileyi toplumun temeli olarak gören İslamiyet evlenmeyi teşvik etmekte ve şartlar elverdiği takdirde mutlaka evlenilmesini istemektedir.

Toplumların tarihsel, ekonomik yapıları, yerleşim düzenleri, üretim ilişkileri, gelenekleri, inançları evlenme biçimlerini ve adetlerini belirlemektedir (Örnek, 2000: 190). Battalgazi İlçesinde evlenme ile ilgili inanç ve uygulamalar yerleşim düzeninden, üretim ilişkilerinden etkilenmektedir. Örneğin ilçede yaz aylarında yapılan düğünler genellikle harman döneminden sonra ve kayısı işi bittikten sonra yapılmaktadır. Çünkü insanlar maddi açıdan bu zamanlarda müsait olmaktadır.

4.3.5.1. Evlilik Yaşı

Battalgazi ve çevresinde kız ve oğlanın evlilik yaşları farklılık arz etmektedir. Mülakat yaptığımız kişilerden edindiğimiz bilgilere göre daha önceki yıllarda kızların evlenme yaşı 17-20 yaş arasındayken günümüzde özellikle eğitimden dolayı kızların evlilik yaşları 20-25 yaşları arasında değişmektedir. Erkeklerde ise üniversite okumuş olanların evlilik yaşları genellikle 25-30 arası değişmekte olup, liseyi bitirip eğitime devam etmeyenler ise 18-25 yaş arasında evlendirilmektedirler.³³

³³ Emine BAYDOS 1976 doğumlu, Selma DELİBAŞ 1959 doğumlu, Kudret YAŞAR 1960 doğumlu, Güldane ZABUN 1958 doğumlu.

İlçede geçmişten günümüze kadar uygulanan en yaygın evlilik biçimi görücü usulüdür. Görücü usulü evliliklerde, evlenecek çocuğu olan anneler kız aramaya başlarlar. Kız aramanın en güzel yolu, çevrede yapılan düğünlere gitmek, eş, dost akrabalarla yapılan aile toplantılarında ya da hamamda kız beğenmektir. Damat adayının annesi kızı beğendikten sonra çevreden kız soruşturulur. Kız hakkında çevreden olumlu bir havanın olması durumunda, kız kardeşleri, teyzeleri kızı görmeye giderler.³⁴ Kızı istemeye bir engel yoksa bir bahane ile kız ve oğlan güvenilir bir akraba tarafından görüştürülür. Birbirlerini beğenmeleri durumunda, kız isteme süreci başlar.

4.3.5.2. Kız İsteme

Erkek tarafı kızı istemeye gideceklerini bir haberci ile bildiriler. Belirlenen zamanda erkek tarafı, ailenin en yaşlı kişisi nezaretinde, anne ve babayla birlikte kızı istemeye giderler. Belli bir süre oturduktan sonra sözü geçen büyük, kızın babasına ‘‘Allah’ın emri, Peygamberin kavli ile kızınızı oğlumıza istemeye geldik’’ der. Kızın babası ‘‘Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz, başımın üstünde yeriniz var’’ derse ailenin görüşünün olumlu olduğu, kızın da evlenmek istediği anlaşılır. Aksi takdirde biraz zaman isteriz veya sonra haber verimiz gibi şeyler söylenmektedir.

Kız evinin cevabı olumlu ise bir haberci ile haber gönderilir ve nişan töreni için belli bir zaman belirlenir. Belirlenen zamanda erkek tarafı baklava, içecek, çerez vb. şeyler götürür. Kadın ve erkekler ayrı odada otururlar. Kız ve oğlana nişan yüzüğü takılır. Nişan yüzüklerini birbirine bağlayan kurdeleyi yakın akrabalarından biri keser. Kesilen kurdelen bekâr kızlar almak isterler çünkü kesilen kurdeleden bir parça alan bekar kızın o yıl evleneceğine inanılmaktadır.³⁵

³⁴ Songül AZKUL 1978 doğumlu, Şerife BÜYÜKKAYA 1967 doğumlu.

³⁵ Melahat GÜLER 1971 doğ, Selma ÖZBAŞ 1977 doğumlu, Türkan KARAKAYA 1990 doğumlu.

4.3.5.3. Düğün

Düğün, evlilik dolayısıyla yapılan törene denilmektedir. Araştırma alanımızda düğünler cuma gününden başlar, pazar günü gelinin damat evine getirilip yemek yenmesinin akabinde takı merasimi ile son bulur. Cuma akşamı gelinin ellerine ve ayaklarına kına yakılır. Sağ avucunun içine çeyrek altın koyulur. Bu şekilde davranıldığında gelinin maddi açıdan sıkıntı çekmeyeceğine inanılır. Kına yakma geleneği Eski Türk düğünlerinde de görülmektedir. Bu uygulama gelinin damada kurban olduğunun temsili bir anlam taşımaktadır (Kalafat, 1995: 91).

Tablo 26’da gelin eve girerken Kur’an-ı Kerim’in altında geçirilirse doğacak çocuklar dindar olur inancına örneklem grubunun katılıp katılmadığı ile ilgili verilere yer verilmiştir.

Tablo 26: Örneklem Grubunun “Gelin Eve Girerken Kur’an-ı Kerim’in Altında Geçirilirse Doğacak Çocuklar Dindar Olur” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Gelin eve girerken Kur’an-ı Kerim’in altında geçirilirse doğacak çocuklar dindar olur.	N	%
Hiç katılmıyorum	99	27,0
Katılmıyorum	156	42,6
Katılıyorum	81	22,1
Kesinlikle katılıyorum	30	8,2
Toplam	366	100,0

Araştırmaya katılan örneklem grubunun “*gelin eve girerken kuranın altında geçirilirse doğacak çocuklar dindar olur.*” ifadesine katılma durumları tablo 26’da incelendiğinde, %27’si hiç katılmıyorum, %42,6’sı katılmıyorum, %22,1’i katılıyorum, %8,2’si kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir.

Gelin damat evine getirildiği zaman kaynanası şeker, para veya çerezi gelinin başından aşağıya saçarak ki gelinin eve bereket, huzur getirsin. Bütün bunların

yanında, düğün günü gelin damat evine girerken başlarının üstüne Kur'an-ı Kerim tutulur ki gelin ve damat dinine bağlı olsun ayrıca cam sürahi geline kırdırılır ki evliliklerine nazar değmesin.³⁶

Battalgazi merkezde yaşları ilerlemiş bayan ve erkeğin kısmetinin bağlı olduğuna inanılmakta, kısmetlerinin açılması için türbelere gidilmekte, muska yazdırılmakta, düğünlerde gelin gideceği gün giyeceği ayakkabının altına bekâr kızların isimleri yazılmakta, gelin damat evine ulaştığında ayakkabısının altına bakılır kimin ismi silinmişse onun erken evleneceğine inanılmaktadır.

Kısmet açma ile ilgili olarak Anadolu'nun birçok yerinde farklı inanç ve uygulamalara rastlanılmaktadır. Örneğin, Eyüp Sultan Türbesi'nde Cuma salası verilirken kısmet açmak isteyen kızlar iç avludaki büyük çınarları çevreleyen demir parmaklıkların dört köşesinde bulunan muslukları açmakta, böylelikle kızların kısmetinin açılacağına inanılmaktadır (Köse, Ayten, 2010: 28).

4.3.5.4. Nikâh

Araştırma alanımız Battalgazi merkezde dini nikâh, genellikle resmi nikâhtan önce yapılmaktadır. Mülakat yaptığımız kişiler, dini nikâhı resmi nikâhtan önce yapmalarını; damat ile gelin evlilikten önce alış verişe çıkmakta, beraber ev eşyası almaya gittiklerinden dolayı dini nikâhı kıydıklarını belirttiler. Ayrıca dini nikâh kıyılmadan gerçekleştirilecek bir evlilik sıhhatli görülmemekte çünkü evliliğin dini nikâh ile meşrulaşacağı ve karı ile kocanın birbirlerine helal olabilecekleri kabul edilmektedir.

Dini nikâh kıyılırken, belli bir miktar mehr belirlenir. Mehr, müslüman bir erkeğin, evleneceği bayana vereceği mal ve paraya denilmektedir.³⁷ Mehr, Mehr-i muaccel ve Mehr-i Müeccel olmak üzere iki kısımdır. Mehr-i Muaccel acele verilmesi gereken mehr demektir. Mehr-i Müeccel ise hemen verilmeyip daha sonra

³⁶ Sevgi SAYIN 1950 doğumlu, Cemal ÖZBAŞ 1966 doğumlu, Nurettin DEMİREL 1943 doğumlu.

³⁷ Abdülbaki ALPKILIÇ 1947 doğumlu.

verilmesi gereken mehre denilmektedir. Mehr'e, halk arasında mihir, mehir de denilmektedir. Özellikle geleneksel ailelerde bazı durumlarda resmi nikah kıymanın evlilikten çok sonraya bırakıldığı halde dini nikahın kesinlikle yapılması, toplumda dini nikahın sahip olduğu önemi anlatmaktadır (Günay, 1999: 201). Ancak günümüzde resmi nikâhta düğünden bir hafta önce yapılmakta, sonraya bırakılmamaktadır.

4.3.6. Ölümle ilgili İnanış ve Uygulamalar

Canlılarda yaşamsal fonksiyonların tamamen durması anlamına gelen ölüm hayatın en önemli gerçeklerinden biri olup en eski dönemlerden bu yana insanoğlunu deriden etkilemiş ve onu bu konuda çeşitli düşüncelere sevk etmiştir. Ölüm olayı karşısında hissedilenler ve ölüm sonrasındaki bilinmezlik, bütün toplumlarda çeşitli inanma, adet, töre ve törenleri beraberinde getirmiştir (Çıblak, 2002: 605). Bu inanç ve uygulamalar toplumun sahip olduğu inanç sistemine göre şekillenmektedir.

Popüler dini inanışlar olumsuzluk ve felaket zamanları ile hastalık, ölüm gibi “*marjinal durumlar*”la çok yakından ilgilidir. Berger’e göre marjinal deneyimler/durumlar, sıradan biçimde inşa edilmiş, realiteleri zorlayan herkesce tanınan gerçekliliğin dışına çıkan deneyimlerden gelmektedir (Berger, 1993: 78; Arslan, 2004: 241).

Araştırma alanı olan Battalgazi’de ölüm, “*Allah’ın Emri*” olarak kabul edilmektedir. Kur’an-ı Kerim’de “*Her nefis ölümü tadacaktır*” (Enbiya/35), “*Allah onlar için bir son biçti*” (İsra/99) ve “*Her nerede olursanız olun ölüm size ulaşacaktır. Tahkim edilmiş kaleler içinde olsanız bile*” (Nisa/78) ayetleri ile ölümün kaçınılmaz bir son olduğu vurgulanmaktadır. Ölüm bir yok oluş olarak algılanmamakta, ölümle bu dünyadan öbür dünyaya geçildiğine inanılmaktadır.

Battalgazi merkezde ölümle ilgili popüler dini inanç ve uygulamaları yaptığımız mülakatlarda öğrendik. Özellikle konuyla ilgili ilçede yaşayan yaşlı

kimseler ile mülakat yaptık. Mülakat ve gözlemler sonucunda ölüm ile ilgili aşağıdaki inanç ve uygulamaların olduğunu öğrendik.

4.3.6.1. Ölüm Öncesi ve Ölüm Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Battalgazi Merkezde, her hangi bir zorluk yoksa ölmek üzere olan kişi kibleye karşı sağ tarafına çevrilir. Başucunda sevdiği bir kimse "*La İlahe İllallâh Muhammedün Rasûlullâh*" ve "*Eşhedü En Lailahe İllallah ve Eşhedü Enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh*" diyerek Kelime-i Şehadet hatırlatılır. Ancak bu telkini yaparken "*sen de söyle*" diye ısrar etmez. Bundaki amaç son nefeste Kelime-i Tevhit ve Şehadet ile çene kapamaktır. Hastanın harareti varsa, ara sıra su veya zenzem verilir. Çünkü kişi can vereceği zaman şeytan elinde bir taş su ile gelip söylenenleri söyleme sana su vereceğim dediğine inanılmaktadır. Ayrıca yanında Yasin, Mülk ve Nebe Sureleri okunur. Hasta acı çekiyorsa ruhunu kolay teslim etmesi için Ra'd, Kaf ve Yusuf Sureleri okunmaktadır.³⁸

Ölen kimsenin çenesi, ağzı kapanarak başın tepesinden bağlanır. Gözler açık kalmışsa kapatılır. Gözleri açık olarak ölen kimsenin, çok sevdiği bir yakını görmediği için gözlerinin açık gittiğine inanılır. Bunla ilgili olarak mülakat yaptığımız kişiler çeşitli olaylar anlattılar. Bunlardan birisi, gurbette oğlu olan bir bayanın gözü açık vefat ettiği, oğlu gelene kadar da gözünü kapatamadıklarını, oğlunu gelince gözlerinin kendiliğinden kapandığını³⁹ anlattılar. Ölü yıkanınca kadar yanında Kur'an-ı Kerim okunmaz. Ayrıca, şişmemesi için karnının üstüne metal bir madde (demir parçası, makas, bıçak vb.) konulur. Elleri yanlarına dümdüz olarak uzatılmaktadır.

Ölüyü, eskiden evin önünde kazanlarda su kaynatılarak yıkarlardı. Yıkama işini genelde vasiyet ettiği kişi yapardı, ölen kimse vasiyette bulunmamış ise kızı, oğlu ya da en yakını yıkardı. Günümüzde cenazeler genellikle belediyelerin tahsis ettiği yerlerde belediye görevlileri tarafından yıkanmakta ve kefenlenmektedir.

³⁸ Abdalbaki ALPKILIÇ 1947 doğumlu, Zekine NACAR 1940 doğumlu.

³⁹ Elif TURAN 1952 doğumlu, Saadet KARGIN 1947 doğumlu.

Yıkama işlemi cenazenin avret yerleri, bir bezle örtü altından el uzatarak yapılır. Yüzünü ve dirseklerine kadar ellerini ve kollarını yıkadıktan sonra başına mesh yapılır. Ayakları yıkanır, abdest aldırılmış olunur. Ölüyü genellikle vasiyet ettiği kişi yıkar eğer beni falan yıkasın dememiş ise en yakını yıkar ve cenaze yıkandıktan sonra kefene sarılmaktadır.

Cenaze Namazı kılındıktan sonra, tabut dört yanından tutup götürülür. Süratle ve sallamadan götürülür. Cenazeyi takip ederken yüksek sesle zikir yapılmaz, mezarlıkta cenaze yere konmadan oturulmaz. Battalgazi’de ölü defin gelenekleri, İslami esaslara bağlı bir şekilde yerine getirilmektedir. Cenaze namazından sonra, ölü mezarın başına getirilir. Mezar, önceden görevliler tarafından veya ölünün yakınları tarafından kazılmıştır. Mezarın güney tarafının alt kısmı, ölünün yönünün kibleye doğru durmasını sağlamak amacı ile biraz içeri doğru oyulur. Ölü, başı batıya ayakları doğuya gelecek şekilde sağ yanı üzerine yatırılıp yönü kibleye çevrilerek mezara yerleştirilir. Kefenin baş ve ayak ucundaki bağlar çözülüp alınır, ardından ölünün üst kısmı, aynı boyda olan düzgün tahta veya yassı taşlar dayamak suretiyle kapatılır. Burada kullanılan tahta ya da taşlara sapıtma adı verilir. Daha sonra mezar toprakla doldurulur, yerinin belli olması için üzerine tümsek yapılır. Baş ve ayak ucuna birer taş dikilir. İmam talkın verir. Talkın, bazı sorular soracağına inanılan sorgucu meleklerle verilecek cevapları ölüye hatırlatmak amacıyla yerine getirilmesi gereken dini bir görevdir (Tuğrul, 1973: 6757). Akabinde Yasin Süresi okunur, mezarın üzerine su dökülür varsa zemzem suyu dökülmektedir.⁴⁰

Halk arasında geleneksel dini unsurlar ve halk inanışları doğum, evlilik ve ölüm gibi hayatın belli başlı dönemlerinde ortaya çıkmaktadır (Arslan, 2003b: 29). Waardenburg, İslam’da yaygın olan halk inanışlarının arasında ilk sırayı bu geçiş dönemlerine ve bu dönemlerde yapılan uygulama ve merasimlere vermektedir (1979: 343). Hayatın geçiş dönemlerinden olan ölüm olayının ayrı bir önemi vardır. Çünkü bu dönemde insanlar sevdiklerini kaybetmenin verdiği üzüntü ile birtakım inanış ve

⁴⁰ Hacı CULHA 1943 doğumlu, Zekine CULHA 1953 doğumlu.

uygulamalara başvurumaktadırlar. Bu sebeple halk inançları, ölüm etrafında yapılanlar itibariyle çok zengindir (Kalafat 1996: 23-38; Arslan 2003b:29).

Tablo 27: Örneklem Gurubunun “Mezarlığa Zemzem Suyu Dökülürse Ölünün Azabı Hafifler” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Mezarlığa zemzem suyu dökülürse ölünün azabı hafifler	N	%
Hiç katılmıyorum	104	28,4
Katılmıyorum	149	40,7
Katılıyorum	71	19,4
Kesinlikle katılıyorum	42	11,5
Toplam	366	100,0

Örneklem gurubunun “*Mezarlığa zemzem suyu dökülürse ölünün azabı hafifler.*” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %28,4 hiç katılmıyorum, %40,7 katılmıyorum, %19,4 katılıyorum, %11,5 kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir.

Anadolu’da ölünün defin edildiği günün gecesinde mezarının başında ateş yakma geleneği vardır. Örneğin, Harput’ta ölünün yırtıcı hayvanlar tarafından mezarının eşilerek çıkarılmaması için mezarın başında akşamları ateş yakılır (Araz, 1995: 124). Battalgazi merkezde bu uygulamaya pek rastlanılmasa da bazı köylerinde uygulamaktadır.⁴¹

Anadolu’nun birçok yerinde ve araştırma alanı olan Battalgazi ilçesinde ıskat (alt-üst) uygulanmaktadır. İskat (altı-üstü) ya da devir diye tabir edilen olay bir kişi vefat ettikten sonra, onun hayattayken yapamadığı ibadetlerin kefareti olarak yapılan uygulamadır. Devir genelde namaz, oruç ve yemin gibi yerine getirilemeyen ibadetler için yapılmaktadır.⁴² Devirde bir miktar para, bir süre hoca tarafından insanların eline verilir ve geri alınır, karşıdaki de bu parayı almış kabul eder. Ancak

⁴¹ Ahmet YETİŞ 1954 doğumlu.

⁴² Feride SEZGİN 1968 doğumlu, Sabite ÖZBAŞ 1966 doğumlu, Tülay EKİCİ 1973 doğumlu.

hiç para verilmediği halde çok para verilmiş sayılır ve ölen kişinin namaz, oruç gibi eksik kalan ibadetlerinin borçlarının affolunacağına inanılır.

Tablo 28: Örneklem Gurubunun “Ölünün Devri, ıskatı (Altı-Üstü) Mutlaka Yapılmalıdır” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Ölünün devri, ıskatı (altı-üstü) mutlaka yapılmalıdır	N	%
Hiç katılmıyorum	44	12,0
Katılmıyorum	120	32,8
Katılıyorum	144	39,3
Kesinlikle katılıyorum	58	15,8
Toplam	366	100,0

Araştırmaya katılan örneklem gurubunun “*Ölünün devri, ıskatı (altı-üstü) mutlaka yapılmalıdır.*” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %12’si hiç katılmıyorum, %32,8’i katılmıyorum, %39,3’ü katılıyorum, %15,8’i kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Buna göre %55,1 gibi bir oranın ölünün devri, ıskatı (altı-üstü) mutlaka yapılması gerektiğine inanmaktadır.

Tablo 29: Örneklem Gurubunun “Ölülerin Hayrı İçin Çarşamba ve Cuma Günleri Hayır Yapmak Lazımdır” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Ölülerin hayrı için çarşamba ve cuma günleri hayır yapmak lazımdır	N	%
Hiç katılmıyorum	34	9,3
Katılmıyorum	102	27,9
Katılıyorum	158	43,2
Kesinlikle katılıyorum	72	19,7
Toplam	366	100,0

Araştırmaya katılan örneklem gurubunun “*ölülerin hayrı için çarşamba ve cuma günleri hayır yapmak lazımdır.*” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %9,3’ü hiç katılmıyorum, %27,9’u katılmıyorum, %43,2 katılıyorum, %19,7’si

kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Bu verilere göre %62,9'unun bu inanç ve uygulamaya katıldığı görülmektedir.

Araştırma alanımızda ölünün hayrı için üçüncü günde, kırkıncı ve elli ikinci günde mevlit okutulur. Kırkıncı, kırk tane Yasin okutulur. Yemek yedirmek artık dini bir vecibe gibi görülmekte, ölünün ardından yemek yedirmeyenler halk tarafından hoş karşılanmamaktadır.⁴³ Yemek yedirme adedi Eski Türklerde de bulunmaktadır. Eski Türkler, ölülerine aş vermeyi en önemli görev sayar ve yoğ adı verilen törenler düzenlerlerdi. İlk çağlarda yemek doğrudan doğruya ölüye verilir yani mezarın üzerine bırakılırdı. Türkler Müslümanlığı kabul ettikten sonra bu tören sevabını ölü ruhuna bağışlamak üzere yemek yedirme, helva dağıtma şeklini almıştır (Yıldız, 2002: 70).

Tablo 30: Örneklem Grubunun “Ölünün Canı İçin Yemek Yedirmek Güzel Bir Adettir” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Ölünün canı için yemek yedirmek güzel bir adettir	N	%
Hiç katılmıyorum	39	10,7
Katılmıyorum	88	24,0
Katılıyorum	169	46,2
Kesinlikle katılıyorum	70	19,1
Toplam	366	100,0

Araştırmaya katılan örneklem grubunun “Ölünün canı için yemek yedirmek güzel bir adettir.” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %10,7’si hiç katılmıyorum, %24’ü katılmıyorum, %46,2’si katılıyorum, %19,1’i kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Buna göre %65,3’ü ölünün canı için yemek yedirme fikrine katılmaktadır.

⁴³ Yurdağül SEVEN 1977 doğumlu, Elif TURAN 1952 doğumlu, Fatma YETİŞ 1960 doğumlu, Saadet KARGIN 1947 doğumlu.

Tablo 31: Örneklem Gurubunun “Ölünün Ruhunun Huzurlu Olması İçin Ruhuna Hatim veya Mevlit Okutmak Gereklidir” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Ölünün ruhunun huzurlu olması için ruhuna hatim veya mevlit okutmak gereklidir.	N	%
Hiç katılmıyorum	8	2,2
Katılmıyorum	51	13,9
Katılıyorum	167	45,6
Kesinlikle katılıyorum	140	38,3
Toplam	366	100,0

Örneklem gurubunun “Ölünün ruhunun huzurlu olması için ruhuna hatim veya mevlit okutmak gereklidir.” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %2,2’si hiç katılmıyorum, %13,9’u katılmıyorum, %45,6’sı katılıyorum, %38,3’ü kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Buna göre, %83,9’u gibi büyük bir çoğunluk ölünün ruhunun huzurlu olması için ruhuna hatim veya mevlit okutmak gerektiğine inanmaktadır.

Anadolu’da cenaze törenlerinin vazgeçilmez uygulamalarından birisi de mevlit okutulmasıdır. Mevlit okutma Anadolu’nun hemen hemen her yerinde karşılaşılan ortak bir cenaze ritüelidir. Örneğin Aydın’da mevlit okumaya cenazenin toprağa verildiği gün başlanır. Ağrı’da ölünün 3. 40. ve 52. günü mevlit okutulur ve yemek verilir (Kalafat, 1996: 25-35). Uşak’ta ölünün 52. günde burun kemiğinin düşeceğine inanılır. Bu kemiğin düşmesi sırasında ölen kişinin çektiği acıları hissetmemesi içinde bu günde mevlit okutularak yemek verilir (Örnek, 1981: 79-80). Araştırma alanımızda da üçüncü günde ölünün ruhu için Kur’an-ı Kerim ve mevlit okutulur yemek yedirilir ve taziye bitmiş olur.⁴⁴

⁴⁴ Elif TURAN 1952 doğ, Mehmet ÖZDOĞAN 1950 doğ, Nahime KARATOPRAK 1952 doğumlu.

Tablo 32: Örneklem Gurubunun “Ölünün Ardından Kurban Kesilirse Ruhu Huzurlu Olur” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Ölünün ardından kurban kesilirse ruhu huzurlu olur	N	%
Hiç katılmıyorum	60	16,4
Katılmıyorum	145	39,6
Katılıyorum	111	30,3
Kesinlikle katılıyorum	50	13,7
Toplam	366	100,0

Örneklem gurubunun “ölünün ardından kurban kesilirse ruhu huzurlu olur.” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %16,4’ü hiç katılmıyorum, %39,6’sı katılmıyorum, %30,3’ü katılıyorum, %13,7’si kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Buna göre örneklem gurubunun %44’ü ölünün ardından kurban kesilirse ruhu huzurlu olacağına inanmaktadır.

Ölüm ile ilgili inanış ve uygulamalar hakkında sonuç olarak şunları söyleyebiliriz; ölüm hadisesi görünüşte bireysel ancak etkileri ve sonuçları itibariyle toplumsaldır. Ölüm sürecinde görüldüğü gibi toplumda birtakım inanç ve uygulamalar bulunmaktadır. Bu inanç ve uygulamalar sosyal yardımlaşmayı ve sosyal birlikteliği sağlamaktadır. Ayrıca bu inanç ve uygulamaların, ölen kişinin ahirette rahat etmesini sağlamaya yönelik olduğu (yemek yedirme, ıskat, Kur’an-ı Kerim okuma) anlaşılmakta ve araştırma alanımızda da bu tür inanış ve uygulamalar devam etmektedir.

4.4. Türbe Ziyareti ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Gerek hayattayken gerekse öldükten sonra keramet gösterdiğine inanılan, haklarında menkıbeler üretilen insanların yattıkları ve kutsallık atfedilen mezarlara türbe denilmektedir (Köse, Ayten, 2010: 21). İnsanlar türbelere/yatırlara belli istek, dilek, hacette bulunmak için gitmekte ve bu çerçevede birtakım inanç ve uygulamalar yapmakta bu da karşımıza “ziyaret fenomeni” olarak çıkmaktadır (Arslan, 2004: 310). Tanyu’nun belirttiği gibi toplumumuzun dini hayatında türbe

ziyareti önemli bir yer kaplamaktadır (1967). Türbeler, popüler dini inanç ve uygulamaların en bariz gözlemlendiği mekânlardır. Eliade'ye göre ziyaret yerleri kutsalın tezahür ettiği yerlerdir (1991: 9). Bu nedenle türbeler kutsalın cezp edici ve ürkütücü yönlerini üzerlerinde taşımaktadırlar (Arslan, 2004: 310). Türbelere gelen insanlar, türbede medfun bulunan veya bulunduğu inanılan zat/zatlara büyük saygı duymakta ve orada yatan zatın “*Allah katında yüksek bir yerinin*” olduğuna inanmakta, onları aracı kılarak birtakım ihtiyaçları için dilek ve istekte bulunmaktadır. Araştırma alanında yapılan mülakat ve gözlemler neticesinde birçok türbenin bulunduğunu ve insanların bir takım sebeplerden dolayı buraları ziyaret ettiğini görülmüştür.

Tablo 33: Örneklem Grubunun Türbe Ziyaretine Göre Dağılımı

Türbe Ziyareti	N	%
Evet	309	84,4
Hayır	57	15,6
Toplam	366	100,0

Tablo 33'e göre örneklem grubunda %84,4'ü gibi büyük bir çoğunluğu türbe ziyaretinde bulunduğunu belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Günay ve arkadaşlarının (2003) Kayseri ve çevresinde yaptığı, Tanyu'nun (1967) Ankara ve çevresinde yaptığı, Arslan'ın Çorum'da (2004) yapmış oldukları çalışmalarda ziyaret yerlerine halkın ilgi ve alakasının yüksek olduğu ve bu yerlerin halkın birtakım ihtiyaçlarını karşılaması bakımından bazı fonksiyonlarının bulunduğunu belirtmişlerdir (2003: 5-36; 1997; 2004: 313).

Yukarıda da belirtildiği üzere türbelere gelen insanlar, türbede medfun bulunan veya bulunduğuna inanılan zat/zatlara büyük saygı duymakta ve orada yatan zatın “*Allah katında yüksek bir yerinin*” olduğuna inanmaktadır. Ocak'a göre Türk halk dindarlığının/popüler dindarlığın en belirgin karakteristiği “*evliya kültü*”dür (2011: 52). Evliya inancı, özellikle ziyaret olgusu ile birleşerek popüler dindarlığın merkezinde yer almıştır (Arslan, 2003b: 37; Günay, 2003; Tanyu, 1967).

Tablo 34: Örneklem Gurubunun “Evliya, Şeyh, Ermiş Gibi Sıfatlarla Anılan İnsanlara İyi Gözle Bakmam” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam	N	%
Hiç katılmıyorum	134	36,6
Katılmıyorum	148	40,4
Katılıyorum	55	15,0
Kesinlikle katılıyorum	29	7,9
Toplam	366	100,0

Örneklem gurubunun “*Evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam.*” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %36,6’sı hiç katılmıyorum, %40,4’ü katılmıyorum, %15’i katılıyorum, %7,9’u kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Buna göre, %77 gibi büyük bir çoğunluğu evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmaktadır. Bu sonuçlar göstermektedir ki, popüler dindarlığın en belirgin karakterini oluşturan evliya kültürünün, Battalgazi’de halk arasında önemli bir yeri vardır.

Kişiler, hastalıktan kurtulmak, kendilerinin veya çocuğunun ya da yakınlarının sınavlarda başarısı için çocuk sahibi olmak, aile fertlerinin selameti, içki, kumar gibi kötü alışkanlıklardan kurtulmak, sihir, büyüden korunmak ve kurtulmak vb. nedenlerden dolayı türbe ziyaretinde bulunmaktadırlar. Başka seçeneğinde ise insanlar, “*ziyaret amaçlı, orada yatan zata dua etmek, kendisine ahrette şefaati olması vd.*” gibi bir çok nedenden dolayı türbe ziyaretinde bulunduklarını ifade etmişlerdir. Arslan’a göre türbeler bir sığınak hatta birçok durumda son başvurulacak yer, çaresiz insanların hayattaki son ümitleri ve güven kaynaklarıdır (2004: 321).

Kişilerin hangi amaçla türbe ziyaretinde bulundukları tablo 35’de gösterilmiştir.

Tablo 35: Örneklem Grubunun Türbe Ziyareti Hangi Amaçla Yaptığına Göre Dağılımı

Ziyaret Sebebi	N
Hastalıktan kurtulmak, şifa bulmak	73
Okul giriş imtihanlarında başarı (kendiniz veya bir yakınınız için)	46
Çocuk sahibi olmak	28
Aile fertlerinin selameti, güvenliği için.	79
İçki, kumar gibi kötü alışkanlıklardan kurtulmak	4
Kaza ve belalardan korunmak	83
Rızkın artması ve geçim sıkıntısından kurtulma, iş bulma	62
Karı-koca arasındaki ilişkiyi düzeltme, muhabbeti artırma	37
Kısmet açılması münasip eş bulma	23
Ticarette veya işinde başarılı olma, mevki elde etme	28
Yerine gelen bir dilek için şükretmek	52
Günahlardan, manevi kirlerden arınmak	49
Sihir-büyüden korunma, kurtulma	26
Başka	147

Tablo 35’deki verilere baktığımızda hastalıktan kurtulmak ve şifa bulmak için gidenlerin oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bizim de yapmış olduğumuz gözlemlerde insanlar hastalıklardan kurtulmak için ya da yakınlarından birinin şifa bulması için türbeleri ziyaret ettiklerini müşahade ettik. Hastalıklardan kurtulmak ve şifa bulmak için türbeleri ziyaret edenlere Anadolu’nun çeşitli yerlerinde rastlamak mümkündür. Köse ve Ayten’nin ‘*bir kadın Beykoz Akbaba Türbesi’ne otistik çocuğunu şifa bulması için getiriyor ve çocuğun elinde tutarak türbenin etrafında döndürüyor ve dua ediyor. Daha sonra da çocuğu türbeyi gölgeleyen ağacın iki dalı arasından geçiriyor. İnanişâ göre oradan geçmek şifa getiriyor*’’ belirttiği gibi hastalık karşısındaki çaresizlik durumlarında türbeler insanlar için bir çıkış kapısı, bir sığınak olmaktadır.(2010: 9).

Tablo 36: Örneklem Gurubunun “Bir Evliyanın Türbesinde Olmak Bende Manevi Bir Huzur Hissi Uyandırır” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır	N	%
Hiç katılmıyorum	57	15,6
Katılmıyorum	95	26,0
Katılıyorum	151	41,3
Kesinlikle katılıyorum	63	17,2
Toplam	366	100,0

Tablo 36’ya göre örneklem gurubunun “*Bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır.*” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %15,6’sı hiç katılmıyorum, %26’sı katılmıyorum, %41,3’ü katılıyorum, %17,2’si kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Buna göre %58,5’i türbede iken kendini manevi yönden huzurlu hissettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 37: Örneklem Gurubunun “Hasan Basri Türbesine Götürülen Kişiler Psikolojik Olarak Düzeliyorlar” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Hasan Basri Türbesine götürülen kişiler psikolojik olarak düzelirler	N	%
Hiç katılmıyorum	168	45,9
Katılmıyorum	137	37,4
Katılıyorum	41	11,2
Kesinlikle katılıyorum	20	5,5
Toplam	366	100,0

Tablo 37’de örneklem gurubuna “*Hasan Basri Türbesi’ne götürülen kişiler psikolojik olarak düzelirler.*” ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuş, bu ifadeye örneklem gurubunun %45,9’u hiç katılmıyorum, %37,4 katılmıyorum, %11,2’si katılıyorum, %5,5’i kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir.

Yaptığımız araştırmada Hasan Basri Türbesi’ndeki kişi hakkında kaynaklarda hiçbir bilgiye rastlamadık. Bazıları Hasan Basri’nin Horasan’dan geldiğini ve Battalgazi’nin silah arkadaşlarından olduğunu belirttiler. Türbeye genellikle ruhsal sıkıntıları olanlar, sara hastaları, felçliler götürülmekte ve çocuğu olmayanlar gitmektedirler. Psikolojik/ruhsal rahatsızlıkları bulunanlar türbenin içerisine yatırılır, hasta uyandığında ağlarsa iyileşeceğine, gülüp kahkahalar atarsa iyileşmeyeceğine yorumlanır.⁴⁵

4.5. Önemli Gün ve Geceler İlgili İnanış ve Uygulamalar

Halk arasında önemli kabul edilen gün ve gecelerin başında kandil geceleri gelmektedir. Halk Miraç, Beraat, Regaip, Mevlit Kandillerinde ve Kadir Gecesinde meleklerin yeryüzüne indiklerine, insanlara dua ettiklerine inanmaktadır. Boratav eskiden kandillerin bayram havasında kutlandığını, kutlama için hazırlıklar yapıldığını belirtmektedir (1997: 210).

Bizde anketimizde önemli gün ve geceler ile ilgili örneklem gurubumuza birtakım sorular sorduk ve verdikleri cevapları tablolar haline getirdik.

Tablo 38: Örneklem Gurubunun “Kandil Gecelerini Diğer Günlerden Biraz Farklı Olarak Dini Ağırlıklı Geçiririm” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Kandil gecelerini diğer günlerden biraz farklı olarak dini ağırlıklı geçiririm	N	%
Hiç katılmıyorum	2	0,5
Katılmıyorum	32	8,7
Katılıyorum	158	43,2
Kesinlikle katılıyorum	174	47,5
Toplam	366	100,0

⁴⁵ Melehat GÜLER 1971 doğumlu, Emine BAYDOS 1976 doğumlu, Ayşe YILDIRIM 1972 doğumlu, Yurdagül SEVEN 1977 doğumlu.

Araştırmaya katılan örneklem gurubunun “*Kandil gecelerini diğer günlerden biraz farklı olarak dini ağırlıklı geçiririm.*” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %0,5’i hiç katılmıyorum, %8,7’si katılmıyorum, %43,2’si katılıyorum, %47,5’i kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Buna göre örneklem gurubunun %90,7 gibi büyük bir kısmı kandil gecelerini diğer günlerden farklı geçirdiğini belirtmiştir.

Kandil gecelerine, Anadolu’nun birçok yerinde olduğu gibi Battalgazi’de de büyük önem verilmektedir. Diğer günlerden farklı olarak insanlar oruç tutmakta, nafile namaz kılmakta, Kur’an-ı Kerim okumaktadır.⁴⁶ Bu günlerde insanlar verilen vaazı ve okunan mevlidi dinlemek için camileri doldurmaktadır. Ayrıca ulusal ve yerel televizyon kanallarında canlı olarak Kandil programları yayınlanmaktadır.

Tablo 39: Örneklem Gurubunun “Muharrem Ayında Aşure Pişirilmelidir” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Muharrem ayında aşure pişirilmelidir	N	%
Hiç katılmıyorum	8	2,2
Katılmıyorum	42	11,5
Katılıyorum	196	53,6
Kesinlikle katılıyorum	120	32,8
Toplam	366	100,0

Örneklem gurubunun “*Muharrem ayında aşure pişirilmelidir.*” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %2,2’si hiç katılmıyorum, %11,5’i katılmıyorum, %53,6’sı katılıyorum, %32,8’i kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Buna göre örneklem gurubunun %86,4’ü Muharrem ayında aşure pişirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Aşure Arapça bir kelime olup on manasına gelen “*aşara*” kelimesinden türetilmiştir. Hicri aylarından olan Muharrem ayının 10. gününe Aşure Günü

⁴⁶ Muzaffer DEMİREL 1948 doğumlu, Nahime KARATOPRAK 1952 doğumlu, Mehmet ÖZDOĞAN 1946 doğumlu, Ahmet YETİŞ 1954 doğumlu.

denilmektedir. Bu günde peygamberin torunu Hz. Hüseyin Kerbela’da şehit edilmiştir. Ayrıca bu günde Hz. Adem’in işlediği günahıtan dolayı tövbesinin kabul edildiğine, Hz. Nuh’un gemisinin tufandan kurtulduğuna, Hz. Eyüp’un hastalıklardan kurtulduğuna inanılmakta, bu nedenle bu günde insanlar aşure pişirilmekte akraba ve komşulara ikram edilmektedir. Bununla sevap kazandıklarına, isteklerinin yerine geleceğine, hastalıklardan, sıkıntılardan kurtulacaklarına inanmaktadırlar.⁴⁷

Anadolu’da yaygın bir diğer halk inancı ise Hızır inancıdır. Örneğin, Anadolu’da Hızır’ın gül ağacının dibinde geçeceğine inanılmaktadır. Bunun sebebi ise Hızır ve İlyas’ın gül ağacının dibinde buluşacakları inancıdır (Arslan, 2004: 328). Genellikle Hızır inancı ile birlikte Hıdırellez kültü bir arada zikredilmesine rağmen araştırma alanımızda Hıdırellez kültüne rastlanılmamaktadır.

Tablo 40: Örneklem Gurubunun “Hızır Uğrayan Eve Bereket Yağar” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Hızır uğrayan eve bereket yağar	N	%
Hiç katılmıyorum	26	7,1
Katılmıyorum	59	16,1
Katılıyorum	164	44,8
Kesinlikle katılıyorum	117	32,0
Toplam	366	100,0

Örneklem gurubunun “*Hızır uğrayan eve bereket yağar.*” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %7,1’i hiç katılmıyorum, %16,1’i katılmıyorum, %44,8’i katılıyorum, %32’si kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Buna göre örneklem gurubunun %76,8 gibi büyük bir çoğunluğu Hızır’ın uğradığı yere bereket getirdiğine inanmaktadır. Hızır, her darda kalındığında yardımı istenen, bu yardımın sağlanması içinde belli yollara başvuru olan insan üstü gizli bir güç haline gelmiştir (Arslan, 2004: 325).

⁴⁷ Selma DELİBAŞ 1959 doğumlu, Melahat GÜLER 1971 doğumlu.

4.6. Sağlık ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Halk imkanları yetersiz olunca veyahut hastalıklarına tıbbi yöntemlerle şifa bulamayınca birtakım inanç ve uygulamalara başvurmaktadır (Boratav, 1997: 149). Anadolu’da sağlık ile ilgili birtakım inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Örneğin, Van Erciş’te ayın gökyüzünde görüldüğü ilk çarşamba akşamı, hiç kullanılmamış bir süpürge ile siğil eller aya doğru tutulur ve elin üzeri birkaç kez süpürülür, bu arada da bazı dualar okunur böylelikle ellerdeki siğilin geçeceğine inanılır. Aynı şekilde Afyon Boldavin’de Sarı Baltalı Seyyid Osman Dede Tekkesi’ne gidilerek toprağından bir miktar alınmakta, alınan toprak su ile çamur haline getirilerek üç gün boyunca siğil üzerine sürülmekte böylelikle siğilin geçeceğine inanılmaktadır (E, Albayrak, 2006: 92; Güldemir, 2008: 72).

Araştırma alanımızda da sağlık ile ilgili başvurulanan birtakım inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Bazı inanışlar halk arasında çok rağbet görürken, bazıları ise belli bir düzeyde kalmaktadır. Bizde şifa bulmak, hastalıklardan korunmak için başvurulanan yöntemleri anketimizde örneklem grubumuza sorduk ve sonuçları tablolar halinde gösterdik.

Tablo 41: Örneklem Gurubunun “Vücudunda Alerji ve Hastalık Olanlar Dabaz Pınarı’ndaki Su ile Yıkanır mı Vücudu Şifa Bulur” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Vücudunda alerji ve hastalık olanlar Dabaz Pınarı’ndaki su ile yıkanır mı vücudu şifa bulur	N	%
Hiç katılmıyorum	109	29,8
Katılmıyorum	146	39,9
Katılıyorum	81	22,1
Kesinlikle katılıyorum	30	8,2
Toplam	366	100,0

Araştırmaya katılan örneklem gurubunun “*Vücudunda alerji ve hastalık olanlar dabaz pınarındaki su ile yıkanır mı vücudu şifa bulur.*” ifadesine katılma

durumları incelendiğinde, %29,8'i hiç katılmıyorum, %39,9'u katılmıyorum, %22,1'i katılıyorum, %8,2'si kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir.

Tablo 42: Örneklem Gurubunun “Dışarıya Sıcak Su Dökmek İyi Değildir” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Dışarıya sıcak su dökmek iyi değildir	N	%
Hiç Katılmıyorum	93	25,4
Katılmıyorum	124	33,9
Katılıyorum	91	24,9
Kesinlikle katılıyorum	58	15,8
Toplam	366	100,0

Tablo 42'ye göre örneklem gurubunun “*Dışarıya sıcak su dökmek iyi değildir.*” ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %25,4'ü hiç katılmıyorum, %33,9'u katılmıyorum, %24,9'u katılıyorum, %15,8'i kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Buna göre %30,7'si dışarıya sıcak su dökmenin iyi olmadığına inanmaktadır.

Cinlerle ilgili halk arasında pek çok inanış bulunmaktadır. Bunların başında da geceleri yere ve banyoya sıcak su döküldüğü zaman özellikle hamile kadına ve çocuğuna cinlerin musallat olacağına inanılmaktadır. Bu inanış Anadolu'nun birçok yerinde de mevcuttur (Güldemir, 2008: 39).

Tablo 43: Örneklem Gurubunun “Kur'an Okunmuş Suyun Şifa Olacağına İnanıyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Kur'an okunmuş suyun şifa olacağına inanıyorum	N	%
Hiç katılmıyorum	14	3,8
Katılmıyorum	92	25,1
Katılıyorum	151	41,3
Kesinlikle katılıyorum	109	29,8
Toplam	366	100,0

Tablo 43'e göre örneklem gurubunun "*Kur'an okunmuş suyun şifa olacağına inanıyorum.*" ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %3,8'i hiç katılmıyorum, %25,1'i katılmıyorum, %41,3'ü katılıyorum, %29,8'i kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'de "*Biz Kur'an'dan, müminler için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz...*" (İsra/82) ayetini delil göstererek, suyun üzerinde Kur'an-ı Kerim okunmakta ve suya üflenmekte, hastalığı olan kişinin belli aralıklarla okunmuş suyu içmesi istenmektedir.

Popüler dindarlığının en belirgin özelliği şekilci ve duygusal öğelere yer vermek ve derin ilahiyat konularına mesafeli olmaktır. Halk arasında Kur'an-ı Kerim, her derde deva ve derdin ilacıdır. O, maddi ve manevi hastalıkların ilacı, kaza ve belalar karşısında bir kalkandır (Arslan, 2003b: 32).

Tablo 44: Örneklem Gurubuna Göre “Zemzem Suyunun Şifa Verdiğine İnanıyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Zemzem suyunun şifa verdiğine inanıyorum	N	%
Hiç katılmıyorum	7	1,9
Katılmıyorum	38	10,4
Katılıyorum	167	45,6
Kesinlikle katılıyorum	154	42,1
Toplam	366	100,0

Örneklem gurubunun "*Zemzem suyunun şifa verdiğine inanıyorum.*" ifadesine katılma durumları incelendiğinde, %1,9'u hiç katılmıyorum, %10,4'ü katılmıyorum, %45,6'sı katılıyorum, %42,1'i kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir.

Zemzem suyu Mekke'de Harem-i Şerif'te bulunan kuyu ve bu kuyunun Müslümanlarca kutsal sayılan suyudur. Hz. Peygamber "*Zemzem ne niyetle içilirse ona şifa olur.*" buyurmuştur.⁴⁸

⁴⁸ Zekiye NACAR 1940 doğumlu, Abbas KIRMIZIBAYRAK 1932 doğumlu.

4.7. Batıl İnançlar ve Uygulamaları

Batıl inancın genel geçer bir tarifi bulunmamaktadır. Çünkü birinin tuhaf gördüğünü ve batıl olarak değerlendirdiğini, bir başkası normal olgular ve alışılmış durumlar olarak görebilir. Yapılan tanımlara göre batıl inanç, herhangi bir dini gelenek içerisinde gerçek bir dayanağı olmayan, dinin temel yapısına ve ilkelerine ters düştüğü halde dini bir emir veya yasakmış gibi kabul edilen inançlara denmektedir (Kirman, 2011: 48). Etnoloji sözlüğünde batıl inançlar (hurafeler); korku, çaresizlik, çağrışım gibi psikolojik nedenlerle beliren, geleceği bilmek isteğiyle bazı rastlantı benzerlikleri, iyilik ya da kötülüğün ön belirtileri olarak değerlendiren, bilimin ve geçerli bir dinin reddettiği birtakım tabiat üstü kuvvetlerin varlığını kabul eden, kuşaktan kuşağa geçen yanlış ve boş inanmalardır (Örnek, 1971: 42). Tanyu'ya göre ise batıl inanç, İslami esaslara ve çağdaş ilme aykırı olan ancak inceleme ve araştırma sonucu boş ve dayanaksız inançlara denilmektedir (1973: 123-142). Yapılan tanımlarda da görüldüğü batıl inançlar için ortak bir tanım yapmak zor görülmektedir.

Batıl inanç kavramı, değer koyan bir ifade olarak ancak medeniyetin ilerleyişi sonucunda, inanç biçimlerinin farklılaşması ile ortaya çıkmıştır. Monoteist dinlerin hâkimiyet kazanması ile bazı inançlar batıl kabul edilerek olumsuz anlamda ayrı olarak değerlendirilmiştir (Arslan, 2004: 288). Hurafe olarak adlandırılan batıl inançlar bir sistemi olmakla birlikte, bu yapı gücünü, sembolik fonksiyonunu halk katlarında sürdürmesinden almaktadır (Mardin, 2010: 111).

Bazı dinler tarihçileri ve din sosyologları “*Popüler dini inanışlar*” ile “*Batıl İnanışları*”ın birbirinden ayrılması gerektiği düşüncesindedirler. Mensching’e göre popüler dini inanışlar, organize bir dinin bünyesindeki ilkel inanç şekillerine tahsil edilmelidir (Mensching, 1994: 135).

Ancak yüksek tipli (kitabî) din alanında yaşayan “*aşağı şekilli*” inançla (popüler dini inanç), daha çok dinin dışında var olan “*kutsal dışı*” batıl inançların arasını ayırmak güçtür (Arslan, 2004: 288). Popüler dini inanışlarla, batıl inanışlar

arasında belli düzeyde bir ayrım yapılmaktadır. Popüler dini inanışlarda kutsal duygusu yaşamakta, batıl inanç ise sekülerleşmektedir (Mensching, 1994: 135). Arslan'ın aktardığına göre D.A. Martin'de, batıl inanışların günümüz İngiltere'sinde yaygın olduğunu belirtmekte ve bu durumu düşüncenin sekülerleşmesine bir kanıt olarak ileri sürmekte ayrıca Kaneko'nun da Japon popüler dini üzerine yapmış olduğu bir çalışmada, popüler dindarlık maddeleri ile batıl inanışları ayırmaktadır (Arslan, 2004: 289).

Batıl davranışlar genellikle batıl bir inanç veya kabulün sonrasında gerçekleşir. Örneğin tahtaya vurarak, muhtemel bir zarardan kurtulacağını düşünen insan, bu düşünceye bağlı olarak tahtaya vurur. Bir başka ifadeyle batıl davranış batıl inancı takip etmektedir (Köse, Ayten, 2009: 50).

Ankette örneklem grubuna, birtakım batıl inanışlara ilişkin maddeler sunulmuştur. Aşağıda batıl inanç maddelerinin örneklem grubunda oluşturmuş olduğu kaygı dereceleri tablolar halinde verilmiş olup elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Tablo 45: Örneklem Grubunun Uğursuz, Kötü Rüya Görmesinin Kaygı Derecesine Göre Dağılımı

Batıl İnanış	Kaygı Derecesi	N	%
Uğursuz, kötü bir rüya görmek beni	Son derece endişelendirir	57	15,6
	Endişelendirir	194	53,0
	Hiç endişelendirmez	115	31,4
	Toplam	366	100,0

Örneklem grubundakilerden uğursuz, kötü bir rüya görmenin kendisini son derece endişelendirdiği cevabını verenlerin oranı %15,6, endişelendirir diyenlerin oranı %53,0, hiç endişelendirmez cevabını verenlerin oranı ise %31,4 olduğu görülmektedir.

Tablo 45’de görüldüğü gibi görülen rüyanın etkisinde kalarak, rüyanın kendilerini endişeye sevk ettiğini düşünenlerin oranın yüksek olduğu görülmektedir. Bunda insanların birbirlerini etkilemesinin de payı vardır. Çünkü insanlar başlarına olumlu veya olumsuz bir olay geldiklerinde bunu rüyada gördüklerini belirtmektedirler.

Görülen rüyaların insanların geleceği hakkında olumlu ve olumsuz çok önemli ipuçları içerdiğine onların sembolik bir dilinin olduğuna dair inanç hem çok eskidir hem de bütün insanların müştereklerindendir. Kur’an-ı Kerim’de bir çok yerde rüya ve rüya tabiri geçmekte olup Yusuf Süresi 6. Ayette “...Sana Rabbin (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek...” şeklinde rüya tabirinin olduğu bildirilmektedir (Yusuf Süresi 6, 36-37, 41, 43-49). Halk rüyasında gördükleri etrafında birtakım inanış ve uygulamalar oluşturmuştur. Örneğin Darende ve çevresinde bir kişi rüyasında kendi evinde düğün görürse aileden birinin öleceğine inanılır, Bartın’da rüyada yeşil veya beyaz renk görünce sevinilmekte, siyah renk görülürse üzüntü ve elem duyulmaktadır (Abdülkadiroğlu, 1987: 207; Uslu, 2004: 95).

Rüyada kötü bir şey görmek insanları telaşlandırırken, iyi bir şey görmek ise umutlandırmaktır. Konu ile ilgili mülakat yaptığımız kişiler, kötü rüya gördüklerinde sabah kalkar kalmaz sadaka olarak fakir komsularına bir şeyler gönderdiklerini veya rüya tabirinden anlayan birilerine anlatarak rüyalarını yorumlattıklarını belirtirler. Örneğin, rüyada ölen bir yakını iyi şekilde görmek hayra, kötü bir şekilde görmek ise şerre yorumlanır ve o kimsenin kabirde azap çektiğine inanılmaktadır. Eğer bir kimse rüyasında öldüğünü görürse ömrünün uzadığına, dini mekânlar ve mabetleri görürse evlerinin bereketleneceğine, huzur ile dolacağına yorumlanmaktadır.⁴⁹

⁴⁹ Ahmet TOMO 1948 doğumlu, Emine ALAN 1949 doğumlu, Hacı CULHA 1943 doğumlu, Kadriye KADIOĞLU 1963 doğumlu.

Tablo 46: Örneklem Grubunun Evinin Damında Baykuş Ötmesinin Meydana Getirdiği Kaygı Derecesinin Dağılımı

Batıl İnanış	Kaygı Derecesi	N	%
Evin damında baykuşun ötmesi beni	Son derece endişelendirir	12	3,3
	Endişelendirir	87	23,8
	Hiç endişelendirmez	267	73,0
	Toplam	366	100,0

Tablo 46'ya göre evin damında baykuşun ötmesi son derece endişelendirir cevabını verenlerin oranı %3,3, endişelendirir diyenlerin oranı %23,8, hiç endişelendirmez diyenlerin oranı ise %73 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre bu batıl inanişâ inanların oranı düşüktür.

Uğur, bir nesnenin, kişinin, işin, zamanın, yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı kısacası olumlu niteliği ve gücüdür. Halk inançlarında ve işlemlerinde bütün davranışlar, zamanlar, yönler, çevresindeki eşyalar, kişiler, hayvanlar, uğurlu ve uğursuz diye kümelenmiştir. Uğurlu olanları tercih etme, uğursuz olanlardan kaçınmak veya onlardan gelecek olumsuzlukları giderme yöntemlerini gözetmek gerekmektedir (Boratav, 1997: 94-95).

Baykuş, geceleri ortaya çıkan, ürpertici bir hayvan olması ve de virane yerlere yuva yapması nedeniyle pek sevilmeyen bir hayvandır. Baykuş ile ilgili inançlar sadece ülkemizde değil aynı zamanda Arap ve Yunan kaynaklarında da mevcuttur (Çelik, 1995: 131). Baykuş genellikle uğursuzluğun habercisi olarak kabul edilmekte olup bir evin çatısında baykuş öterse, o evde bir cenazenin çıkacağına ya da o aile efradından birinin başına felaket geleceğine inanılır. Hayvanların uğur ve uğursuzluk ile ilgili Anadolu'da birçok inanç ve uygulama bulunmaktadır. Örneğin; Çankırı ilinde yürüyen bir insanın önünden tavşan geçmesi uğursuzluğa alamettir. Bursa ve birçok ilde kara kedinin uğursuzluğa sebep olacağına inanılmakta, Saraykent'te göz seğirmesi uğursuzluk olarak değerlendirilmektedir (Kalafat, 1996: 47-49; Albayrak, Çapcıoğlu, 2006: 115).

Tablo 47: Giyinik Halde İken Elbisenin Herhangi Bir Yerini (düğme, sökük vb.)**Dikmeye Yönelik Örneklem Grubunun Kaygı Derecesinin Dağılımı**

Batıl İnanış	Kaygı Derecesi	N	%
Giyinik halde iken elbisenin herhangi bir yerini (düğme, sökük vb.) dikmek beni	Son derece endişelendirir	32	8,7
	Endişelendirir	101	27,6
	Hiç endişelendirmez	233	63,7
	Toplam	366	100,0

Tablo 47’de giyinik halde iken elbisenin herhangi bir yerini (düğme, sökük vb.) dikilmesinin kişide uyandırdığı kaygı derecesinde, deneklerin %8,7’sini ‘son derece endişelendirdiğini’, %27,6’sını endişelendirdiğini, %63,7’sini hiç endişelendirmediğini ifade etmiştir.

Giyinik halde iken elbisenin dikilen insanın aklının da dikileceği, anlamasının kıt olacağı inancı vardır. Tablo 47’e göre buna inanların oranın düşük olduğu görülmektedir. Bu inanç Anadolu’nun bazı yörelerinde de mevcuttur. Örneğin, Afyon- Boldavin’de sökük bir elbise dikileceği zaman, elbisenin kişinin üzerinden çıkarılarak dikilmesi gerekmektedir. Eğer elbise kişinin üzerinde dikilecekse, dikenin ve elbisesi dikilenin ağzına çöp vb. bir şey alması gerekmektedir. Eğer almazsa üzerinde elbise dikilen kişinin ömrünün kısa olacağı, bahtının bağlanacağına inanılmaktadır (Güldemir, 2008: 41).

Tablo 48: Besmelesiz Yere (küle, çöpe) Basma veya Küçük Abdesti (idrarını)**Yapmaya Yönelik Örneklem Grubunun Kaygı Derecesinin Dağılımı**

Batıl İnanış	Kaygı Derecesi	N	%
Besmelesiz yere (küle, çöpe) basma veya küçük abdesti (idrarını) yapma beni	Son derece endişelendirir	41	11,2
	Endişelendirir	122	33,3
	Hiç endişelendirmez	203	55,5
	Toplam	366	100,0

Battalgazi Merkezde, besmelesiz yere (küle, çöpe) basma veya küçük abdesti (idrarını) yapmanın kişilerde uyandırdığı kaygı derecesine bakıldığında, kişilerin %11,2'sini son derece endişelendirdiğini, %33,3'ünü endişelendirdiğini, %55,5'ini hiç endişelendirmediğini ifade etmektedir.

Anadolu'da besmelesiz yere (küle, çöpe) basma veya küçük abdesti (idrarını) yapma ile ilgili olarak dut, asma, ceviz ve armut ağaçlarının altına idrar yapılırsa cin çarpacağına, idrarını yapan kişinin yüzünün felç olacağına inanılmaktadır (Güldemir, 2008:40).

Kül dökülen yerlere, çöplüklere basan kimselere cinlerin musallat olacağına inanılmaktadır. Cin, musallat olan kimselerin psikolojisinin bozulduğuna inanılmakta ve şifa bulması için Hasan Basri Türbesi'ne götürülmekte veya muska yazdırılmaktadır.⁵⁰

Tablo 49: Soğan Sarımsak Kabuğuna Basma veya Onları Yakmaya Yönelik Örneklem Grubunun Kaygı Derecesinin Dağılımı

Batıl İnanış	Kaygı Derecesi	N	%
Soğan sarımsak kabuğuna basma veya onları yakma beni	Son derece endişelendirir	30	8,2
	Endişelendirir	58	15,8
	Hiç endişelendirmez	278	76,0
	Toplam	366	100,0

Tablo 49'da soğan sarımsak kabuğuna basma veya onları yakmanın kişide uyandırdığı kaygı derecesinin ilişkisine bakıldığında, kişilerin %8,2'sini son derece endişelendirdiğini, %15,8'ini endişelendirdiğini, %76'sı hiç endişelendirmediğini ifade etmektedirler.

Bu konuda Arslan'ın yapmış olduğu araştırmada da soğan sarımsak kabuğuna basma veya onları yakmanın uyandırdığı kaygı durumu artışına paralel

⁵⁰ Melehat GÜLER 1971 doğumlu, Emine BAYDOS 1976 doğumlu.

olarak popüler dindarlık düzeylerinde de bir artışın olduğu tespit edilmiştir (2004: 294).

Tablo 50: Mezarlıkta Mezar Taşlarını Parmakla Gösterme, Yazılarını Okumaya Yönelik Örneklem Grubunun Kaygı Derecesinin Dağılımı

Batıl İnanış	Kaygı Derecesi	N	%
Mezarlıkta mezar taşlarını parmakla göstermek, yazılarını okumak beni	Son derece endişelendirir	30	8,2
	Endişelendirir	109	29,8
	Hiç endişelendirmez	227	62,0
	Toplam	366	100,0

Tablo 50’de mezar taşlarını parmakla göstermenin kişide uyandırdığı kaygı derecesine göre, kişilerin %8,2’sini son derece endişelendirdiğini, %29,8’ni endişelendirdiğini, %62’si ise hiç endişelendirmediğini ifade etmişlerdir. Araştırma alanında, mezar taşlarını parmakla göstermenin kişide unutkanlığa sebep olacağına dair bir inanış mevcuttur.

Tablo 51: Düğünün İki Bayram Arası Yapılmasına Yönelik Örneklem Grubunun Kaygı Derecesinin Dağılımı

Batıl İnanış	Kaygı Derecesi	N	%
(Benim ya da bir yakınımın) düğünün iki bayram arası yapılması beni	Son derece endişelendirir	10	2,7
	Endişelendirir	42	11,5
	Hiç endişelendirmez	314	85,8
	Toplam	366	100,0

Tablo 51’e göre kişilerin %2,7’sini son derece endişelendirdiğini, %11,5’ni endişelendirdiğini, %85,8’i hiç endişelendirmediğini ifade ettiği görülmüştür.

Tabloya göre örneklem grubu iki bayram arasında düğün yapmanın kendilerini endişelendirmediğini belirtenlerin oranının %85,8 çok yüksek olduğu görülmektedir.

4.8. Battalgazi Halkının Dini Davranışları

Kişilerin dindarlık düzeyini belirleyen unsur ibadetlerdir. Çünkü kişilerin ibadete katılma düzeyi ve sıklığı, onların dine olan ilgi ve alakalarının bir göstergesidir. İbadet, inancın dışı yansıyan yönüdür (Arslan, 2004: 279).

Tablo 52: Örneklem Grubunun Namaz Kılma Durumuna Göre Dağılımı

Namaz Kılma	N	%
Bütün namazlarımı kılıyorum	196	53,5
Sadece Cuma Namazını ve Bayram Namazlarını kılıyorum	139	37,9
Sadece Bayram Namazlarını Kılıyorum	18	4,9
Hiç namaz kılmam.	13	3,7
Toplam	366	100,0

Tablo 52'ye baktığımızda; örneklem grubunun %53,5'nin bütün namazları kıldığını, % 37,9'u sadece Cuma namazını ve bayram namazlarını, %4,9'u sadece bayram namazlarını kıldığını, %3,7'si ise hiç namaz kılmadığını belirtmiştir. Bu verilere göre bütün namazlarını kılanların oranının yarıdan fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 53: Örneklem Grubunun Oruç Tutma Durumuna Göre Dağılımı

Oruç Tutma	N	%
Ramazan Ayının tamamında ve bazı mübarek günlerde tutarım	208	56,8
Ramazan Ayının tamamında (engelleyici bir durum olmadıkça) Tutarım	146	39,8
Ramazan Ayında ara sıra tutarım	8	2,1
Hiç tutmam	4	1,3
Toplam	366	100,0

Tablo 53'e göre örneklem grubunun; %56,8'i oruçlarının tamamını tutmakta, %39,8'i engelleyici bir durum olmadıkça tutmakta, %3,4'ü ise ya ara sıra tutmakta ya da hiç tutmamaktadır.

Ramazan Orucu, Müslümanlar üzerine farz olan bir ibadettir. Kur'an-ı Kerim'de '*Ey İman Edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı.*' (Bakara/183) ayeti ile Ramazan ayına ulaşan sağlıklı tüm Müslümanların oruç tutması emredilmektedir.

Bu verilere göre oruç tutanların, namaz kılanların oranından yüksek olduğu görülmektedir. Çünkü namaz günde beş kez kılındığından insanlara zor gelmektedir. Ancak oruç yılda bir kez olduğundan insanlara zor gelmemektedir. Ayrıca engelleyici bir durum yoksa oruçlarını tutarım diyenlerin oranın yüksek çıkmasının nedenin ise örneklem grubunda kadınların oranın erkeklerden fazla olmasıdır. Çünkü kadınlar aybaşı halinde, lohusalık ve hamileliğin son dönemlerinde oruçlarını tutamamaktadırlar.

Örneklem grubunun Kur'an-ı Kerim okumayı bilme durumları tablo 54'de verilmiştir.

Tablo 54: Örneklem Grubunun Kur'an-ı Kerim Okumasını Bilme Durumuna Göre Dağılımı

Kur'an-ı Kerim Okuyabilme	N	%
Çok İyi	48	13,1
İyi	79	21,5
Orta	103	28,2
Zayıf	42	11,4
Hiç bilmiyor	94	25,8
Toplam	366	100,0

Tablo 54'e göre örneklem grubunun Kur'an-ı Kerim'i okumayı bilme durumları; %13,1'inin Kur'an-ı Kerim'i “çok iyi”, %21,5'inin “iyi” derecede, %28,2'sinin “orta” derecede ve %11,4'ünün “az” bildiği, %21,8'inin ise “hiç bilmediği” anlaşılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim Müslümanların mukaddes kitabıdır. Bu yüzden Müslümanların hayatlarında önemli bir yere sahiptir. Anketimizde örneklem grubunun Kur'an-ı Kerim'i okumayı bilip bilmediklerine yönelik soruya yer vermemizin nedeni Ku'ran okuma namaz ibadeti için vazgeçilmez bir unsurdur. Kıyam esnasında bir miktar ayet okumak namazın şartlarından biridir.

4.9. Battalgazi Halkının Dindarlık Algısı

Örneklem grubunun dini bakımdan kendilerini nasıl algıladıkları ile ilgili olarak ankette soru sorulmuş ve verdikleri cevaplar aşağıda tablo 55'de gösterilmiştir.

Tablo 55: Örneklem Grubunun Dindarlık Algısına Göre Dağılımı

Dindarlık Algısı	N	%
Çok dindar	26	7,1
Dindar	223	60,9
Kısmen dindar	106	28,9
Dindar olmayan	11	3,1
Toplam	366	100,0

Tablo 55'e göre örneklem grubunun kendi dini yaşantıları konusundaki öznel değerlendirmelerine kendi dini kimliklerini nasıl algıladıklarına baktığımızda; %7,1'i kendini “çok dindar”, %60,9'u kendini “dindar” olarak değerlendirirken, %28,9'u “kısmen dindar”, %3,1 ise kendini dindar olarak görmemektedir.

SONUÇ

Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği) konulu bu çalışmada, araştırmaya dayanak teşkil eden anket, mülakat ve gözlem verilerinden hareketle, elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Bu süreçte, konu ile ilgili kaynaklar toplanmış ve hazırlanan kavramsal çerçeve ile araştırmanın alt yapısı oluşturulmuştur.

Konu ile ilgili olarak kavramsal çerçevede yer alan popüler dindarlık, popüler dindarlık, sosyal farklılaşma ve tabakalaşma ile hayatın önemli anları ve popüler dindarlık konuları açıklanmıştır. Akabinde araştırmanın iyi anlaşılması için araştırma alanının tarihi geçmişi, coğrafi konumu ve sosyal-ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmiştir.

Malatya'nın Battalgazi ilçesi merkez sınırları içinde tesadüfî örnekleme tekniği ile seçilen örneklem grubu ve mülakat yapılan şahıslar ile sınırlı olan bu çalışmadan elde edilmiştir ki, genel olarak Battalgazi merkezde yaşayan halkın popüler dindarlık düzeyi yüksektir.

Cinsiyet, yaş, gelir, meslek, aile, çevre, sosyal tabaka, eğitim düzeyi dini yaşayış üzerinde etkili olan, önemli toplumsal değişkenlerdir. Bu durum, Battalgazi halkı içinde geçerli olduğu gibi, dini yaşam üzerine yapılan tüm deneysel Din Sosyolojisi araştırmaları da söz konusu değişkenlerin önemini ortaya koymaktadırlar. Araştırmamızda, popüler dindarlık boyutu ve kullanılan bağımsız değişkenlere göre şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Cinsiyet değişkenine göre Battalgazi halkının popüler dindarlık boyutuna baktığımızda, kadınların popüler dindarlık düzeyi erkeklere oranla daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Battalgazi halkının popüler dindarlık düzeyi, yaş değişkenine göre değişmemektedir. Bu sonuçta, popüler dindarlık düzeyinin her yaş aralığında olabileceği, gençlerde düşük yaşlılarda yüksek olacak diye bir genel geçer kaidenin olamayacağını göstermektedir. Bu sonuçlara ulaşmamızda ankete katılan yaşlıların oranının, gençlerin oranından az olmasının etkisi veya ilçenin yapısının farklı olması da etkili olabilir.

Eğitim düzeyi düşük olanların popüler dindarlık düzeyleri, eğitim düzeyi yüksek olanlara göre daha yüksektir. Modern eğitim, kişilerin popüler dindarlık düzeyini etkilemektedir.

Medeni durum ve popüler dindarlık düzeyi arasında ilişki bulunamamıştır. Medeni durum evli olanlar ile bekar olanların ortalaması birbirine yakın bir sonuca ulaşmıştır.

Meslek durumu ile popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişkide, emeklilerin ve işsizlerin (kadınlar için ev hanımı) popüler dindarlık düzeyi, çiftçilerden yüksek bulunmuştur. Meslekler, kişilerin dini yaşamı ve dindarlık düzeyleri üzerinde etkilidir.

Aile tipine göre ise popüler dindarlık düzeyinde bir farklılık bulunamamıştır. Battalgazi’de yapmış olduğumuz gözlem ve mülakat sonucunda, çekirdek aile ile geniş ailenin kesin çizgilerle birbirinden ayrılmadığını hatta iç içe geçmiş bir yapı arz ettiğini ve çekirdek aile ile geniş ailenin birbiriyle sıkı irtibatının bulunduğunu gördük. Sosyal tabakalaşma ise Battalgazi halkının popüler dindarlık düzeyinde bir farklılaşmaya neden olmamaktadır.

Popüler dini inanış ve uygulamalar genellikle hayatın geçiş dönemleri olan doğum, evlilik ve ölüm dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek, söz konusu geçişler dönemlerini bağlı bulundukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönelmektedir. Bunların hepsinin amacı kişinin geçiş

dönemlerindeki yeni durumlara ayak uydurmasını sağlamak, baş gösteren sorun ve ihtiyaçların üstesinden gelmektir.

Türbeler, popüler dini inanç ve uygulamaların en bariz gözlemlendiği mekanlardır. İnsanlar birçok nedenden dolayı türbeleri ziyaret etmektedir. Türbeler bir sığınak hatta birçok durumda son başvurulacak yer, çaresiz insanların hayattaki son ümitleri ve güven kaynaklarıdır.

Battalgazi halkı önemli kabul edilen gün ve gecelere daha bir önem vermekte, bu günlerde daha fazla ibadet ile geçirmekte ve de popüler dini inanış ve uygulamalarda bulunmaktadır. Halk imkanları yetersiz olunca veyahut hastalıklarına tıbbi yöntemlerle şifa bulamayınca bir takım inanç ve uygulamalara başvurmaktadır.

Batıl inanışlar ile popüler dini inanış ve uygulamalar arasında yakınlık ve ilişkinin olduğunu söylenebilir. Çünkü popüler dini inanış ve uygulamaların içinde muska, fal, sihir gibi bir takım uygulamalar bulunmaktadır.

Kişilerin dindarlık düzeyini belirleyen unsur ibadetlerdir. Çünkü kişilerin ibadete katılma düzeyi ve sıklığı, onların dine olan ilgi ve alakalarının bir göstergesidir.

Popüler dindarlık, kendi içinde çoğulcu bir yapı oluşturmakta, sahip olduğu karmaşıklık ve zenginlik onda bir takım tipolojik çeşitliliğin tespitine de imkan sağlamaktadır. Yapı olarak da bir çok ögeyi (resmi-kitabi öğeleri, büyüsel öğeleri, mistik öğeleri, eski Türk inançlarına ait öğeleri vb.) içerisinde barındırmaktadır. Bu öğeler popüler dindarlığını oluşturan ve ona karakteristik özelliğini kazandıran önemli etkenlerdir.

Sonuç olarak, kişilerin popüler dindarlık düzeyi ile toplumun soyo-kültürel ortamı arasında yakın bir ilişki vardır. Araştırma kapsamına alınan çeşitli toplumsal tabaka ve çevrelerde, popüler dindarlık düzeyi üzerinde, cinsiyet, yaş, eğitim, aile tipi, medeni durum, meslek gibi çeşitli sosyo-kültürel etkenler önemli bir rol

oynamaktadır. Ayrıca toplumumuzun dini yaşantısının çok yönlü ve çok boyutlu olduğu, bunlar arasında popüler dindarlığın geniş halk kitlelerinde yaygın olarak hayatiyetini devam ettirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

EKLER

EK-1 Popüler Dindarlık Ölçeği

1. Ölünün ruhunun huzurlu olması için ruhuna hatim veya mevlit okutmak gereklidir. (5)
2. Kandil gecelerini diğer günlerden biraz farklı olarak dini ağırlıklı geçiririm. (10)
3. Ölünün devri, ıskatı (altı-üstü) mutlaka yapılmalıdır. (15)
4. Dindar bir insanın dünyada her işinin rast gideceğine inanıyorum. (16)
5. Örf, adet ve geleneksel uygulamalara karşı olan bir fikre sahibim. (17)
6. Kur'an okunmuş suyun şifa olacağına inanıyorum. (18)
7. Kem gözlü insanların nazarının dokunduğu bir gerçektir. (22)
8. Nazar değen kişiye kurşun dökerek veya tuz çevrilerek nazar yok edilebilir. (23)
9. Hızır uğrayan eve bereket yağar. (30)
10. Sünnet, evlilik ve cenaze/ölüm ile alakalı merasimlerdeki dini vecibeler yerine getirilmelidir. (31)
11. Evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam.(32)
12. Bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır. (33)
13. Allah'a inanırsan ve bir evliyanın türbesinde dua ve dilekte bulunursan dileklerin sonunda gerçekleşir. (38)
14. Ölünün canı için yemek vermek güzel bir gelenektir. (39)

EK-2 Mülakat Yapılan Kişilerin Listesi

S.	Adı Soyadı	Cinsiyeti	Eğitim Durumu	Mesleği	Medeni Durumu	Doğum Tarihi
1	Muzaffer DEMİREL	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1948
2	Elif TURAN	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1952
3	Ahmet TOMO	Erkek	Ortaokul	Operatör	Evli	1948
4	Nurten TOMO	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1950
5	Ayşe YILDIRIM	Kadın	Lise	Ev Hanımı	Evli	1972
6	Yurdağül SEVEN	Kadın	Lise	Ev Hanımı	Evli	1977
7	Emine ALAN	Kadın	Okur-Yazar D.	Ev Hanımı	Evli	1949
8	Nurettin DEMİREL	Erkek	Lise	Taksici	Evli	1943
9	Sabite ÖZBAŞ	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1966
10	Cemal ÖZBAŞ	Erkek	Ortaokul	Emekli	Evli	1966
11	Ahmet YETİŞ	Erkek	İlkokul	Emekli	Evli	1954
12	Mehmet ÖZDOĞAN	Erkek	İlkokul	Emekli	Evli	1946
13	Ayşe ÖZDOĞAN	Kadın	Okur Yazar D.	Ev Hanımı	Evli	1950
14	Fatma YETİŞ	Kadın	Okur Yazar D.	Ev Hanımı	Evli	1960
15	Azet GÜLLÜ	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1966
16	Saadet KARGIN	Kadın	Okur Yazar D.	Ev Hanımı	Dul	1947
17	Kadriye KADIOĞLU	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1963
18	Zekine ÇULHA	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1953
19	Haci CULHA	Erkek	Okur Yazar D.	Serbest M.	Evli	1943
20	Songül KARAMAN	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1982
21	Şerife BÜYÜKKAYA	Kadın	Okur Yazar D.	Ev Hanımı	Evli	1967
22	Fadime ERÇEL	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1978
23	SEHER KARATOPRAK	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1978
24	Selma DELİBAŞ	Kadın	Ortaokul	Ev Hanımı	Evli	1959
25	Nahime KARATOPRAK	Kadın	Okur Yazar D.	Ev Hanımı	Evli	1952
26	Melahat GÜLER	Kadın	Okur Yazar D.	Ev Hanımı	Evli	1971
27	Sevgi ŞIK	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1965
28	Gülşen DÜNDAR	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1964
29	Rahime DÜNDAR	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1973
30	Müjgan YAŞAR	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1982

31	Emine BAYDOS	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1976
32	Sıddı KIRMIZIGÜL	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1960
33	Zeynep ERÇEL	Kadın	Okur Yazar D.	Ev Hanımı	Evli	1940
34	Selma ÖZBAŞ	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1977
35	Güldane ZABUN	Kadın	Okur Yazar D.	Ev Hanımı	Evli	1958
36	Songül AZKUL	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1978
37	Pınar GÜRSU	Kadın	Lise	Ev Hanımı	Bekar	1993
38	Kudret YAŞAR	Kadın	Lise	Ev Hanımı	Evli	1960
39	Filiz KARAMAN	Kadın	Okur Yazar D.	Ev Hanımı	Evli	1980
40	Abdülbaki ALPKILIÇ	Erkek	Üniversite	Emekli	Evli	1947
41	ABBAS KIRMIZIBAYRAK	Erkek	Lise	Emekli	Evli	1932
42	Haydar KAYAKUŞ	Erkek	Lise	Emekli	Evli	1928
43	Duran YELER	Erkek	Ortaokul	Emekli	Evli	1932
44	Mehmet Ali ERKULUNÇ	Erkek	İlkokul	Emekli	Evli	1945
45	Tülay EKİCİ	Kadın	Lise	Ev Hanımı	Evli	1973
46	Zekiye NACAR	Kadın	Okur-Yazar D.	Ev Hanımı	Dul	1940
47	Feride SEZGİN	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1968
48	Hediye YAT	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1986
49	Fatma BUCAK	Kadın	Okur-Yazar D.	Ev Hanımı	Evli	1948
50	Sevgi SAYIN	Kadın	Okur-Yazar D.	Ev Hanımı	Evli	1950
51	Türkan KARAKAYA	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1990
52	Ayten UÇAR	Kadın	Lise	Ev Hanımı	Evli	1985
53	Gülhan KAYA	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	1984

EK-3 Mülakat Soruları

ADI :
 SOYADI :
 DOĞUM TARİHİ :
 EĞİTİM DURUMU :
 MESLEĞİ :
 MEDENİ DURUMU :
 İKAMETGAH ADRESİ :

1. Kısırlıkla ilgili Battalgazi’de hangi yöntemlere başvurulur?
2. Kısır olan kişiler çocuğu olması için türbe/yatır gibi yerlere gider veya götürülür mü? Giderse hangi türbe veya yatıra götürülür?
3. Hamile kadına, hamilelik süresince nasıl davranılır?
4. Doğacak çocuğun cinsiyeti önemli midir, önemliyse neden?
5. Hamile kadının karın yapısına bakılarak cinsiyet tahmini yapılır mı?
6. Doğum yapan kadına lohusalık döneminde ne tür bir ilgi gösterilir?
7. Çocuğa ad konulmasında nelere dikkat edilir genelde kimlerin veya ne tür isimler koyulur, neden?
8. Çocuğun göbeği kesildikten sonra ne yapılır, Ne için?
9. Yeni doğan çocuğun sağlıklı olması için ne yapılır?
10. Çocuğa nazar değmemesi için ne yapılır?
11. Kekeme çocuklara nasıl bir işlem veya tedavi süreci uygulanır?
13. Evlenmek isteyen kız veya erkek isteğini nasıl belli eder?
14. Kız isterken veya kız verilirken karşı tarafın hangi özelliklerine dikkat edilir, dindar olup olmaması önemli midir, neden?
15. Kız isteme nasıl olur,isteme esnasında ‘‘Allahın Emri’’ şeklinde başlayan cümle kurulur mu?
16. Dini nikâh kıyılır mı, kıyılırsa düğünden önce mi sonra mı?
17. Düğün hazırlıklarında neler yapılır?
18. Düğünlerde ne tür eğlence olur ve de mevlit okutulur mu?
19. Ölmek üzere olan kişiye ne yapılır?
20. Defin işlemi nasıl olur?
21. Taziye kaç gün olur, taziye süresince taziye evinde neler yapılır?
22. Taziyesi olan evin komşuları neler yaparlar?
23. Ölünün Iskatı yapılır mı, yapılırsa kaçınıcı gün?
24. Ölünün ardından yemek yedirilir mi, yedirilirse kaçınıcı gün?

EK-4 Anket Formu Örneği

Elinizde bulunan anket formu, Battalgazi İlçesi'nde hayatın önemli anlarından olan doğum, evlilik, ölüm gibi dönemlerin din sosyolojisi açısından incelemesini amaçlayan bilimsel bir çalışmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Anketteki sorularla tek tek kişilerin değil genelde halkımızın ne düşündüğünü araştırıyoruz. Bu sebeple sizin kimliğinizi belirleyecek sorularımız olmayacaktır.

Vereceğiniz gerçek ve samimi cevaplar araştırmamızın doğruluğu açısından önemlidir. Hiçbir sorunun doğru ya da yanlış bir cevabı yoktur. İçinizden gelerek verdiğiniz her cevap bizce doğrudur. Bu nedenle her maddeyi dikkatli okumanızı ve size en uygun ya da en yakın cevabı işaretlemenizi talep ediyoruz. Anketin doldurulması konusunda göstereceğiniz ilgi, yardım ve işbirliğine şimdiden teşekkür ederim.

Ercan SOYAK

1. Cinsiyetiniz : 1 () Erkek 2 () Kadın

2. Yaşınız:

1 () 18-25 arası

2 () 26-30 arası

3 () 31-40 arası

4 () 41-50 arası

5 () 51-60 arası

6 () 60 ve yukarısı

3. En son bitirdiğiniz okul hangisidir?

1 () Okuma yazması yok

2 () Okur- yazar ama diploması yok

3 () İlkokul

5 () Lise ve dengi okullar

6 () Üniversite

7 () Başka.....

4. Şu anki medeni durumunuz nedir?

- 1 () Bekar
 2 () Evli.....
 3 () Boşanmış
 4 () Eşi ölmüş

5. Mesleğiniz veya işiniz hangisidir?

- 1 () Memur
 2 () İşçi
 3 () Esnaf, Zanaatkar
 4 () Tüccar- Sanayici- İşletmeci
 5 () Serbest meslek (Avukat- Mühendis vb.)
 6 () Emekli
 7 () Ev Hanımı
 8 () Öğrenci
 9 () Çiftçi
 10 () İş Arıyor
 11 () Başka

6. Kaç yıldır Battalgazi’de oturuyorsunuz?

- 1 () Doğduğumdan beri
 2 () 10 yıldan çok
 3 () 6-10 yıl
 4 () 3-5 yıl
 5 () Başka.....

7. (Eğer bütün hayatınız boyunca Battalgazi’de oturmamışsanız)

Battalgazi’ye gelmeden önce nasıl bir yerde yaşıyordunuz?

- 1 () Köy
 2 () Kasaba-ilçe
 3 () Şehir
 4 () Metropol (Ankara, İstanbul, İzmir)

8. Evinizde kimlerle beraber oturuyorsunuz?

- 1 () Eşimle ve çocuklarımla beraber
 2 () Eşim, çocuklarımla ve aile büyüklerimizle beraber

3 () Bekar dul kendi ailesi ile beraber

4 () Tek başına

5 () Başka

9. Şu anda oturduğunuz semtin adı?

.....

10. Size göre aileniz, yaşama tarzınız, geliriniz, evinizdeki eşyalar bakımından aşağıdaki tabakalardan hangisine girmektedir?

1 () Üst tabakaya gireriz. (Zengin)

2 () Orta tabakanın üstündeyiz.

3 () Orta tabakadayız. (Orta halli)

4 () Orta tabakanın altındayız.

5 () Alt tabakaya gireriz. (Fakir)

II. Bu bölümde sizden, her bir cümledeki ifadeye katılıp katılmadığınızı belirtmeniz istenmektedir. Lütfen her cümle için o cümlemin altında size en uygun olan seçeneği işaretleyin.

1. Ölümünden sonra hayat vardır.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

2. Bilim geliştikçe dinin önemi azalır.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

3. Allah gerçekten mevcuttur.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

4. İslam dini insanın hayatına bir gaye ve anlam kazandırır.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

5. Ölünün ruhunun huzurlu olması için ruhuna hatim veya mevlit okutmak gereklidir.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

6. Ölünün ardından kurban kesilirse ruhu huzurlu olur.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

7. Mezarlığa zemzem suyu dökülürse ölünün azabı hafifler.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

8. Ölülerin hayrı için çarşamba ve cuma günleri hayır yapmak lazımdır.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

9. Vücudunda alerji ve hastalık olanlar Dabaz Pınarı'ndaki su ile yıkanırse vücudu şifa bulur.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

10. Kandil gecelerini diğer günlerden biraz farklı olarak dini ağırlıklı geçiririm.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

11. Muharrem ayında aşure pişirilmelidir.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

12. Cuma günleri herhangi bir şey dikmek günahdır.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

13. Dışarıya sıcak su dökmek iyi değildir.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

14. Dini inançla dolu bir hayat insanın gerçek hayat tarzıdır.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

15. Ölünün devri, ıskatı (altı-üstü) mutlaka yapılmalıdır.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.

- C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.
- 16. Dindar bir insanın dünyada her işinin rast gideceğine inanıyorum.**
 A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
 C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.
- 17. Örf, adet ve geleneksel uygulamalara karşı olan bir fikre sahibim.**
 A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
 C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.
- 18. Kur'an okunmuş suyun şifa olacağına inanıyorum.**
 A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
 C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.
- 19. Zemzem suyunun şifa verdiğiğine inanıyorum.**
 A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
 C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.
- 20. İçki içmek günahdır.**
 A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
 C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.
- 21. Cennet ve cehennem diye bir şey yoktur.**
 A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
 C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.
- 22. Kem gözlü insanların nazarının dokunduğu bir gerçektir.**
 A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
 C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.
- 23. Nazar değen kişiye kurşun dökülerek veya tuz çevrilerek nazar yok edilebilir.**
 A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
 C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.
- 24. Yeni doğan bebeğin kulağının arkasına kömür karası sürülürse nazar değmez.**
 A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
 C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.
- 25. Çocuğun göbek bağı cami avlusuna gömülürse çocuk dine bağlı olur.**

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

26. Üzelliğe eve aşılar veya yakılıp gezdirilirse o eve nazar değmez.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

27. Mezarlıktaki otları inek yerse delirir ve sütü kesilir.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

28. Gelin eve girerken Kur'an-ı Kerim'in altında geçirilirse doğacak çocuklar dindar olur.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

29. Dinin yasakladığı şeyleri yapmaktan sakınırım.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

30. Hızır uğrayan eve bereket yağar.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

31. Sünnet evlilik ve cenaze/ölüm ile alakalı merasimlerdeki dini vecibeler yerine getirilmelidir.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

32. Evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

33. Bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

34. Çocuğu olmayanlar türbelere giderse çocuğu olur.

A () Kesinlikle katılıyorum.

B () Katılıyorum.

C () Katılmıyorum.

D () Hiç katılmıyorum.

35. Çocuk doğar doğmaz tuz ile yıkanırsa kokmaz.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

36. Hasan Basri Türbesine Götürülen kişiler psikolojik olarak düzelirler.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

37. Kur'an-ı Kerim'in haber verdiği her şey doğrudur.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

38. Allah'a inanırsan ve bir evliyanın türbesinde dua ve dilekte bulunursan dileklerin sonunda gerçekleşir.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

39. Ölünün canı için yemek yedirmek güzel bir adettir.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

40. Hayatımı dine göre yönlendiririm.

- A () Kesinlikle katılıyorum. B () Katılıyorum.
C () Katılmıyorum. D () Hiç katılmıyorum.

III. Toplumumuzda insanları kimi zaman tedirgin eden, endişeye sevk eden birtakım inanışlar vardır. Aşağıda bunlardan bazıları var. Bu inanışlar sizi endişelendirir mi? Lütfen her cümle ile ilgili endişenizi, o cümlenin altındaki seçeneklerden uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

41. Uğursuz, kötü bir rüya görmek, beni;

- 1 () Son derece endişelendirir.
2 () Endişelendirir.
3 () Hiç endişelendirmez.

42. Evin damında baykuşun ötmesi beni;

1 () Son derece endişelendirir.

2 () Endişelendirir.

3 () Hiç endişelendirmez.

43. Kem gözlü birisinin bana dikkatlice bakması beni;

1 () Son derece endişelendirir.

2 () Endişelendirir.

3 () Hiç endişelendirmez.

44. Giyinik halde iken elbisenin herhangi bir yerini (düğme, sökük vb.)

dikme beni;

1 () Son derece endişelendirir.

2 () Endişelendirir.

3 () Hiç endişelendirmez.

45. Besmelesiz yere (küle, çöpe) basma veya küçük abdesti (idrarını)

yapma beni;

1 () Son derece endişelendirir.

2 () Endişelendirir.

3 () Hiç endişelendirmez.

46. Soğan sarımsak kabuğuna basma veya onları yakma beni;

1 () Son derece endişelendirir.

2 () Endişelendirir.

3 () Hiç endişelendirmez.

47. Mezarlıkta mezar taşlarını parmakla gösterme, yazılarını okuma

beni;

1 () Son derece endişelendirir.

2 () Endişelendirir.

3 () Hiç endişelendirmez.

48. (Benim ya da bir yakınımın) Düğünün iki bayram arası yapılması

beni;

1 () Son derece endişelendirir.

2 () Endişelendirir.

3 () Hiç endişelendirmez.

IV. bu bölümde insanların genelde neler düşündüğü hakkında bazı cümleler sunuluyor. Lütfen size en uygun şıkkı işaretleyiniz.

49. Namaz kılma ile ilgili tutum ve davranışınız aşağıdaki ifadelerden hangisine uymaktadır.

- 1 () Bütün namazlarımı kılıyorum.
- 2 () Cuma Namazını ve Bayram namazlarını kılıyorum.
- 3 () Sadece Bayram Namazlarını kılıyorum.
- 4 () Hiç namaz kılmam.

50. Oruç ile ilgili tutum ve davranışınız aşağıdaki ifadelerden hangisine uygundur.

- 1 () Ramazan Ayının tamamında ve bazı mübarek günlerde oruç tutarım.
- 2 () Ramazan Ayının tamamında (engelleyici bir durum olmadıkça) oruç tutarım.
- 3 () Ramazan Ayında ara sıra oruç tutarım.
- 4 () Hiç oruç tutmam.

51. Adak adar mısınız?

- 1 () Her yıl adak adarım.
- 2 () Bazı yıllar adarım.
- 3 () Hiç adak adamadım.

52. Kur'an-ı Kerim'i Arapça yazısından okumasını biliyor musunuz?

(Ne ölçüde bildiğinizi işaretleyiniz.)

- 1 () Çok iyi.
- 2 () İyi.
- 3 () Orta.
- 4 () Zayıf.
- 5 () Hiç bilmiyorum.

53. Şimdiye kadar hiç türbe/yatır ziyaretinde bulundunuz mu?

- 1 () Evet.
- 2 () Hayır.

54. Cevabınız evetse bu ziyaret ya da ziyaretleri hangi niyetle/amaçla yaptınız? Aşağıdakilerden uyanları işaretleyiniz. (ne kadarı size uyuyorsa hepsinin işaretleyiniz.)

- 1 () Hastalıktan kurtulmak, şifa bulmak,
- 2 () Okul Giriş imtihanlarında başarı (kendiniz veya bir yakınınız için)
- 3 () Çocuk sahibi olmak.
- 4 () Aile fertlerinin selameti, güvenliği için.
- 5 () İçki, kumar gibi kötü alışkanlıklardan kurtulmak.
- 6 () Kaza ve belalardan korunmak.
- 7 () Rızkın artması ve geçim sıkıntısından kurtulma, iş bulma.
- 8 () Karı-koca arasındaki ilişkiyi düzeltme, muhabbeti artırma.
- 9 () Kısmet açılması münasip eş bulma.
- 10 () Ticarete veya işinde başarılı olma, mevki elde etme.
- 11 () Yerine gelen bir dilek için şükretmek.
- 12 () Günahlardan, manevi kirlerden arınmak.
- 13 () Sihir-büyüden korunma, kurtulma.
- 14 () Başka (Yazınız.....)

55. Kendinizi dindarlık bakımından aşağıdaki hangi seçenekte görüyorsunuz?

- 1 () Çok dindar.
- 2 () Dindar.
- 3 () Biraz Dindar.
- 4 () Dindar değilim.

56. Şu andaki dini inanç ve davranışlarınıza sahip olmanızda aşağıda yazılı olan faktörlerin etki derecelerini lütfen işaretleyiniz. (Lütfen yedi maddenin hepsini birer birer işaretleyiniz.)

	Çok Fazla	Fazla	Normal	Az	Çok Az
1 Ailem	()	()	()	()	()
2 Eş, dost, arkadaş çevrem.	()	()	()	()	()
3 Basın-yayın araçları.	()	()	()	()	()
4 Camiler (Vaaz, hutbe)	()	()	()	()	()
5 Ev, yurt vb. deki dini sohbetler	()	()	()	()	()
6 Okuduğum kitaplar	()	()	()	()	()

Anket Bitti.

Teşekkür Ederiz.

EK-5 Resimler

Resim- 1: Hasan Basri Türbesi'nin İçten Görünüşü

Resim- 2: Hasan Basri Türbesi'nin Dıştan Görünüşü

Resim- 3: Sıddı Zeynep Kümbeti'nin İçten Görünüşü

Resim- 4: Sıddı Zeynep Kümbeti'nin Dıştan Görünüşü

Resim - 5: Kanlı Kumbet

Resim - 6: Nefise Hatun Kumbeti

Resim - 7: Koca Vaiz Baba Türbesi'nin Dıştan Görünüşü

Resim - 8: Koca Vaiz Baba Türbesi'nin İçten Görünüşü

Resim - 9: Hötüm Dede Türbesi'nin İçten Görünüşü

Resim - 10: Hötüm Dede Türbesi'nin Dıştan Görünüşü

Resim - 11: Beş Kardeşler Türbesi

Resim- 12: Hırslı Baba Türbesi

Resim – 13: Ahmed Duran Mescidi ve Türbesi

KAYNAKÇA

- Abdülkadiroğlu, Abdülkerim (1987), “Bartın ve Çevresinde Dini-Manevi Halk İnançları”, *Türk Folklorunda Derlemeler*, Ankara: Öztekin Matbaacılık.
- Akçağ, Göknur (2004), *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516-1560)*, Malatya: Malatya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Albayrak, Ali, Çapcıoğlu, İhsan (2006), “Ehl-i Sünnet Geleneğine Bağlı Bir Orta Anadolu Köyünde Halk İnançları ve Uygulamaları”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 24, s. 107-132.
- Albayrak, Erol (2006), *Erciş'te Eski Türk İnançlarının İzleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altun, Işıl (2004), *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Kocaeli: Yayıncı Yayınları.
- Araz, Rıfat (1995), *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Aron, Raymond (1991), *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, (çev. Korkmaz Alemdar), İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Arseven, Ali D. (1993), *Alan Araştırma Yöntemi*, Ankara: Gül Yayınları.
- Arslan, D. Ali (2006), “Ankara Türkmen Köyünde Halk İnanışları, Büyüler, Kargışlar, Yakarışlar: Kavaközü Derlemesi”, *Akademik Bakış E-Dergisi*, 2006-Eylül, S. 10, s. 1-19.
- Arslan, Hasan (2011), “Dindarlık Boyutları, Algıları ve Uygulamaları”, *Hikmet Yurdu*, Ocak-Haziran 2011, C.4, S. 7, s. 39-41.
- Arslan, Mustafa (1997), *Anadolu'nun Bir Taşra İlçesindeki İnsanların Dindarlık Boyutları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma İskilip Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- Arslan, Mustafa (2002), “Dinsel Boyutluluğun Sosyolojik Bağlamı”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* II, 2002, C.2, S. 4, s. 161-186.

- Arslan, Mustafa 2003a, “İslami Araştırmalarda Bir Problem Olarak Resmi ve Popüler İslam”, çeviri, *Tabula Rasa Ulusal Hakemli Dergi*, 2003, 3(7), 137-160.
- Arslan, Mustafa (2003b), "Türk Toplumunda Geleneksel Dini Yaşam ve Halk İnançları: Taşrada Yaşayan İnsanlar Arasında Uygulamalı Bir Çalışma", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Nisan 2003, S.2, s. 23-46.
- Arslan, Mustafa (2004), *Türk Popüler Dindarlığı*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Arslan, Mustafa (2006), *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, (der. Celalettin Çelik, Ünver Günay), Adana: Karahan Kitabevi.
- Arslan, Mustafa (2006), "Dini Sosyalleşme ve Temel Etkenleri: Türk Geç Ergenleri Arasında Uygulamalı Bir Araştırma", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Kasım 2006, S. 31. s. 46.
- Arslan, Mustafa (2008), "Çorum ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Din Sosyolojisi Açısından Analizi", *Uluslararası Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çorum Sempozyumu*, 2 Cilt, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum: Lider Matbaacılık.
- Arslan, Mustafa (2008), “Popüler Dini Yönelimlerin İncelenmesinde Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri”, *Değerler Eğitim Dergisi*, Haziran 2008, Cilt 6, No. 15, s. 9-34.
- Arslan, Mustafa (2011), *Paranormalizm ve Din*, Malatya: Bilsam Yayınları.
- Artun, Erman (2005), *Tekirdağ'da Hidrellez Geleneği, Halk Kültüründen Derlemeler*, Ankara: Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Atalay, İbrahim (1982), *Türkiye Jeomorfolojisine Giriş*, İzmir: E.Ü. Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Atalay, İbrahim (2002), *Türkiye'nin Ekoloji Bölgeleri*, İzmir: Meta Basımevi.
- Aydın, Mehmet (1992), "Mut Bölgesinde Yaşayan Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Tahlili", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, C. IV, Gelenek-Görenek ve İnançlar, Ankara: KB HAGEM Yayınları.
- Babinger, Franz, F. Köprülü (2006), *Anadolu'da İslamiyet*, (çev. R. Hulusi), İstanbul: İnsan Yayınları.

- Balcı, Ali (2011), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Battalgazi Belediyesi (2008), *Battalgazi Kültür Envanteri*, Ankara: Fersa Ofset Baskı.
- Bayat, Fuzuli (2004), *Türk Şaman Metinleri*, Ankara: Piramit Yayıncılık.
- Berger, Peter (1993), *Dinin Sosyal Gerçekliği*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Bilgin, Vedat (1998), *Mesleklere Göre Aile Araştırması: İşçi Ailesi*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili (1997), *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Coştu, Yakup (2009a), "Dine Normatif ve Popüler Yaklaşım", *Hitit ÜİF Dergisi*, Ocak 2009, C.8, S.15, s.79.
- Coştu, Yakup (2009b), *Toplumsallaşma Sürecinde Dindarlığı Etkileyen Faktörler (Samsun Örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.
- Çelik, Ali (1995), *İslamın Kabul veya Reddettiği Halk İnançları*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Çıblak, Nilüfer (2002), *Anadolu'da Ölüm Sonrası Mezarlıklar Çevresinde Oluşan İnanç ve Pratikler*, Ankara: Türk Kültürü.
- Çobanoğlu, Özkul (2002), *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eliade, Mircea (1991), *Kutsal ve Dindışı*, (çev. M.A. Kılıçbay), Ankara: Gece Yayınları.
- Erdoğan, Zübeyde (1996), 'Ankara'nın Akyurt İlçesine Bağlı Elecik Köyünde Doğum ile İlgili Adet ve İnanmalar', *Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gellner, Ernest (1994), *Post Modernizm ve Us*, Ankara: Ümit Yayınları.
- Giddens, Anthony (2008), *Sosyoloji*, (haz. Ali Esgin), Ankara: Anı Yayınları.
- Gökçe, Birsen (1992), *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Ankara: Savaş Yayınları.
- Göle, Nilüfer (2000), *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Güldemir, M. Karanfil (2008), *Afyon-Boldavin ve Çevresinde Halk İnanışları ve Uygulamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Günay, Ünver (1999), *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, İstanbul: Erzurum Kitaplığı Yayınları.

- Günay, Ünver (2003), "Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri", *EÜ Sosyal Bilimler Ens. Dergisi*, 2003 Bahar, S.15, s. 5-36.
- Günay, Ünver, Çelik, Celaleddin (2006), *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Günay, Ünver (2007), *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Güneş, Kamil (2010), *İslam Düşüncesinde Kutsallık*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Hançerlioğlu, Orhan (1997), *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Honigmann E., Darkot B. (2003), 'Malatya' İslam Ansiklopedisi, TDV İSAM Yayınları, C. VII, s. 468-477.
- İslam Ansiklopedisi (2003), Ankara: DİB Yayınları. C:27, Malatya 468-477.
- Karasar, Niyazi (2012), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karaşahin, Hakkı (2007), *Bir Batı Anadolu Kasabasında Dini Hayat –Gördes Örneği-*, Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Kalafat, Yaşar (1995), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara: KB Hagem Yayınları.
- Kalafat, Yaşar (1996), *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*, Ankara: KB Hagem Yayınları.
- Kayıklık, Hasan (2001), *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Kayış, Aliye (2006), *Güvenirlilik Analizi*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kehrer, Günter (1992), *Din Sosyolojisi*, (çev. S. Yüksel), İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Kehrer, Günter (2007), *Din Sosyolojisi* (der. Y. Aktay, M. E. Köktaş), Ankara: Vadi Yayınları.
- Kırımhan, Metin (1990), *Battalgazi'de (Eski Malatya) Nüfus ve Yerleşme*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Kirman, Mehmet Ali (2011), *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Köktaş, M. Emin (1993), *Türkiye'de Dini Hayat İzmir Örneği*, İstanbul: İşaret Yayınları.

- Köse, Ali, A. Ayten (2009), “Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Analiz”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, S.3, s. 45-70.
- Köse, Ali, A. Ayten (2010), *Türebeler: Popüler Dindarlığın Durakları*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim Meali, Ankara: D.İ.B. Yayınları.
- Kurter, Ajun (1979), *Türkiye'nin Morfoklimatik Bölgeleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Küçük, Abdurrahman (1986), "Erzincan ve Çevresindeki Halk İnançlarına Toplu Bakış", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Program ve Bildiri Özetleri I*, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Küçük, Abdurrahman (1993), *Dinler Tarihi*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Malatya Kültür Dergisi* (1994), “Malatya Adı ve Anlamı”, Ocak 1994, S. 1, s. 5-14.
- Mardin, Şerif (2010), *Din ve İdeoloji*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Şerif (2011), *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mensching, Gustav (1994), *Dini sosyoloji*, (çev. M. Aydın), Konya: Tekin Kitabevi.
- Ocak, Ahmet Yaşar (2011), *Türkler Türkiye ve İslam*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okumuş, Ejder (2003), *Toplumsal Değişme ve Din*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Oliveira, P.A. Riberio (1994), “The Political Ambivalence of Popular Religion”, *Social Compass*, 41(4), s. 195-222.
- Örnek, Sedat Veyis (1971), *Etnoloji Sözlüğü*, Ankara: ADTCF Yayınları.
- Örnek, Sedat Veyis (1981), *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara: ADTCF Yayınları.
- Örnek, Sedat Veyis (2000), *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Patai, Raphael (2002), “Halk İslamı”, (çev. Mustafa Arslan), *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi II*, 2002, C. 2, S. 3, s. 235-239.
- Sencer, Muzaffer (1981), *Yöntem Bilimler Terimler Sözlüğü*, Ankara: TDK.
- Seyidoğlu, Bilge (1985), *Erzurum Efsaneleri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Sinanoğlu, A. Faruk (2002), *Genç Nüfusta Dini Bütünleşmeye Dini Hayat (Elbistan Örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Subaşı, Necdet (2002), “Türk(ıye) Dindarlığı: Yeni Tipolojiler”, *İslamiyat*, C. 5, S. 4, s.17-40.
- Tanyu, Hikmet (1967), *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Tanyu, Hikmet (1973), “Dini Folklor veya Dini Manevi Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma”, *A.İ.Ü.F. Dergisi*, C.21, S. 1, s. 123-142.
- Tarla Kültür ve Sanat Dergisi* (1997), “Tarih İçinde Malatya”, S.1997, s. 10.
- Taş, Hülya (2003), *Erzurum’ da Doğum ve Çocukla İlgili Eski Adet ve İnançlar*, Ankara: HAGEM Yayınları.
- Tonta, Yaşar (1999), “Bilimsel Araştırmalarda İstatistik Tekniklerin Kullanımı ve Bulguların Sunumu Üzerine”, *Türk Kütüphaneciliği*, C. 13, S. 2, 1999 Haziran, s. 112-124.
- Topçu, Sunal (1998), *Malatya Ovası’nın Hidrografik Özellikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Tuğrul, Mehmet (1973), “Mahmutgazi Köyünde Ölümle İlgili Gelenek ve İnanışlar”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Y. 25, C. 15, S.290, Eylül 1973.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslami Araştırmalar Merkezi (TDV İSAM), (1994), *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2011), *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*, Ankara: TÜİK Matbaası.
- Uslu, Şükrü (2004), “Darende ve Çevresinde Halk İnançları”, *Milli Folklor*, S.61, Ankara: Feryal Matbaası.
- Uysal, Veysel (1996), *Dinî Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, İstanbul: İFAV Yayınları.
- Ülken, Hilmi Ziya (1998), *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Waardenburg, J. D. J. (1979), Official and Popular Religion As a Problem in Islamic Studies. Official and Popular Religion: Analysis of a Theme for Religious Studies, P.H. Vrijhof and J. Waardenburg (Eds), The Hague, Mouton Publishers, New York.(Türkçesi, İslami Araştırmalarda Bir Problem Olarak Resmi ve Popüler İslam, (çev. Mustafa Arslan), *Tabula Rasa*, 7, 137-160).
- Wach, Joachim (1997), *Din Sosyolojisine Giriş*, (çev. Battal İnandı), Ankara: AÜİF Yayınları.

- Weber, Max (2011), *Sosyoloji Yazıları*, (çev. Taha Parla), İstanbul: Deniz Yayınları.
- Yaparel, Recep (1987), “Dinin Tarifi Mümkün mü?”, *DEİFD*, İzmir, C. IV.
- Yapıcı, Asım (2007), “Geleneksellik İle Modernlik Arasında Sıkışan Din Anlayışları ve Dindarlık”, *DEM Dergisi*, 2007, S.2, s. 24-29.
- Zubaida, Sami (1994), *İslam, Halk ve Devlet*, (çev. Sami Oğuz), İstanbul: İletişim Yayınları.